

SUKHĀVATĪ-VYŪHA

DESCRIPTION OF SUKHĀVATĪ THE LAND OF BLISS

EDITED BY

F. MAX MÜLLER, M.A.

AND

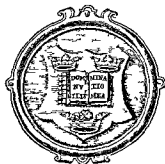
BUNYIU NANJIO

PRIEST OF THE EASTERN HONGWANZI IN JAPAN

WITH TWO APPENDICES

- 1 TEXT AND TRANSLATION OF SAṄHAVARMA'S CHINESE VERSION
OF THE POETICAL PORTIONS OF THE SUKHĀVATĪ VYŪHA
- 2 SANSKRIT TEXT OF THE SMALLER SUKHĀVATĪ VYŪHA

Oxford

AT THE CLARENDON PRESS

1883

[All rights reserved]

London
HENRY FROWDE

OXFORD UNIVERSITY PRESS WAREHOUSE
7 PATERNOSTER ROW

II.

SUKHÂVATÎ-VYÛHA,

DESCRIPTION OF SUKHÂVATÎ,

THE LAND OF BLISS.

II.

SUKHĀVATĪ-VYŪHA

AFTER publishing in 1880 the Sanskrit text of the Smaller Sukhāvati-vyūha, I had hoped that the libraries of Japan or China, which had supplied the manuscripts of that shorter and probably earlier text, would furnish likewise materials for an edition of the Larger Sukhāvati-vyūha

There can be no doubt that the MSS preserved in Japan, and which probably came to Japan through China, belong to an early age. The evidence on which I claimed for some of the palm-leaves, more particularly for those formerly preserved in the temple of Hōriua¹, the rank of the oldest among the Sanskrit MSS now known to exist in India or any other part of the world, has not been challenged. That palm leaf came to Japan in A D 609², and must therefore have been kept in China for some time before it was exported to Japan³.

Now it is well known that the Larger Sukhāvati-vyūha was one of the most popular and most widely read books of the Buddhist Tripiṭaka, both in China and Japan. While of the smaller text there were three Chinese translations only⁴, the larger text is said to have been translated

Catalogue of Japanese and Chinese Books and Manuscripts in the Bodleian Library, No 45 b

¹ Selected Essays, vol II pp 368-370

² Selected Essays, vol II p 371

³ These translations are—

(1) *Fo shwo ô mi tho kin*, lit. *Buddhabhāshita amitāyus sūtra*. 5 leaves. Translated by Kumāragīva, of the Latter Tshin dynasty, A D 384-417. No 200 of the Chinese Tripiṭaka. It corresponds, with a few omissions to the Sanskrit text, which, together with an English translation and notes, was published by me, in the Journal

twelve times into Chinese. The first, fifth, sixth, seventh, eighth, ninth, and tenth had been lost in China in A D 730, when the *Khâ-yuen-lu* was compiled, so that there are now only five in existence in China and Japan. It is true that none of these five Chinese translations agrees entirely with the Sanskrit text, as it was preserved in Nepal, and that they differ also considerably from each other. The following facts, however, are the same in all the translations, and agree also with the Sanskrit text—viz the scene of the dialogue is always placed at Râgagriha, on the mountain *Grîdhrakûta* and the principal speakers are Bhagavat or Buddha, Ānanda, and Maitreya. The subject is the description of Sukhāvati, together with the history of Amitâyus or Amitâbha, beginning with his early stage when he was as yet a Bhikshu with the name of Dharmâkara, at the time of the Tathâgata *Lokesvara-raga*.

According to the *Thu-ki* (No 1487), a catalogue of the Chinese *Tripiṭaka*, compiled about A.D. 664, and the *K'-yuen lu* (No 1612), the following is a list of the twelve translations of the Larger *Sukhāvati vyūha*—

(1) *Wu-hân sheu-kin*, 'Amitâyus sūtra' 2 fasc. Translated by Ān Shi kâo, A D 148-170, of the Eastern Hân dynasty, A D 25-220 (*Thu-ki* fasc 1, fol 5 b) Lost

of the Royal Asiatic Society vol xii part ii (1880), pp 168-186, and afterwards in my *Selected Essays* vol ii pp 348-363 without the text. A fragmentary English translation of this Chinese translation by the Rev S Beal, was given in his *Catena of Buddhist Scriptures* pp 378-383. A French translation, by MM Ymarzoumi and Yamata, with the Sanskrit text, was published in the *Annales du Musée Guimet*, vol ii (1881), pp 39-64.

(2) *Siào wu hân sheu kin*, lit 'Small Amitâyus sūtra' 1 fasciculus. Translated by Gunabhadra, of the earlier Sun dynasty, A D 420-479. It was lost already in A D 730 when the *Khâ-yuen lu* (No 1485), a well known catalogue of the Chinese *Tripiṭaka*, was compiled. See the *Khâ-yuen lu* (fasc. 14 a, fol 17 b).

(3) *Ānân ts'in tsin thu fo sho sheu kin*, lit 'Sūtra on the Favour of all Buddhas and the Praise of the Pure Land (Sukhāvati)' 13 leaves. Translated by Hiouen tssang, of the *Thân* dynasty, A D 618-907. No 199. This translation is somewhat longer than Kumâragiwa's, e.g. it gives the names of the Buddhas of the four corners, beside those of the four quarters and of the nadir and zenith. According to the *K'-yuen lu* (No 1612, fasc 2, fol 2 b), this Chinese translation is said to agree with the Tibetan translation, for which latter, see the *Asiatic Researches*, vol xx p 439.

(2) Wu-liân-tshin-tsin-phün-tan-kiáo kin, 'Amita-suddha samyaksambuddha sūtra' 3 or 4 fasc By K' Leu kiá líhán (Lokaraksha?), A D 147-186, of the same dynasty as before (Thu ki fasc 1, fol 4 a, K' yuen lu, fasc 1, fol 31 a) First of the five translations still in existence No 25 of the Chinese Tripiṭaka

(3) Ô mi tho kin 'Amita-sūtra' 2 fasc By K' K'lien, A D 223-253, of the Wu dynasty, A D 222-280 (Thu ki, fasc 1, fol 19 a, K'-yuen lu, fasc 1, fol 31 b) Second of the five translations still in existence No 26

(4) Wu-liân sheu kin, 'Amitâyus sūtra' 2 fasc By Khân San khâi (Sanghavarman), A D 252, of the Wei dynasty, A D 220-265 (Thu ki, fasc 1, fol 17 b, K'-yuen lu, fasc 1, fol 31 b) Third of the five translations still in existence No 27

(5) Wu liân tshin tsin phün tan kiáo kin 'Amita suddha samyaksambuddha sūtra' 2 fasc By Po Yen A D 257, of the same dynasty as before (Thu ki, fasc 1, fol 18 a) Lost

(6) Wu liân sheu kin 'Amitâyus sūtra' 2 fasc By K'ü Fâ hu (Dharmaraksha), A D 266-313, of the Western Tsin dynasty A D 265-316 (Thu ki fasc 2 fol 2 a) Lost

(7) Sin wu liân sheu kin, 'New Amitâyus sūtra' 2 fasc By Buddha bhadra A D 398-421, of the Eastern Tsin dynasty, A D 317-420 (Thu ki, fasc 2, fol 23 b) Lost

(8) Wu liân sheu k' kan tan kan kiáo kin 'Amitâyus arhat samyaksambuddha sūtra' 1 fasc By K'ü Fa li A D 419 of the same dynasty as before (Thu ki fasc 2, fol 26 a) Lost

(9) Sin wu liân sheu kin 'New Amitâyus sūtra' 2 fasc By Páo yun A D 424-453 of the earlier Sun dynasty, A D 420-479 (Thu ki fasc 3, fol 19 a) Lost

(10) Sin wu liân sheu kin, 'New Amitâyus sūtra' 2 fasc By Dharmamitra A D 424-441, of the same dynasty as before (Khâi yuen lu, fasc 14 fol 4 a) Lost

(11) Wu liân sheu zu lâi hwei 'Amitâyus tathâgata parshad,' 1 e the Sūtra spoken by Buddha (Fo shwo kin understood) on the Tathâgata Amitâyus, at an assembly 2 fasc By Bodhiruki A D 693-713 of the Than dynasty, A D 618-907 (K' yuen lu fasc 1, fol 21 b) Fourth of the five translations still in existence No 23 (5)

(12) Ta shan-wu-lân sheu kwan yen kin, 'Mahâyânâmitâyur-vyûha-sûtra' 3 fasc By Fâ hien A D 982-1001, of the later Sun dynasty, A D 960-1280 (*K' yuen lu*, fasc 4, fol 11 a) Fifth of the five translations still in existence No 863

None of these twelve Chinese titles reproduces the exact meaning of the title of Sukhâvatî vyûha or Amitabha vyûha, but on the contrary, almost all of them agree with the title Amitâyur vyûha, or Amitâyus-sûtra. For the above seven missing translations, see the *Khâi yuen lu*, fasc 14, fol 3 b seq

Besides the five translations, there is a work entitled Ta o mi tho-kin lit 'Large Amitâyus sûtra,' in two fasciculi, No 203 It was compiled by a Chinese minister Wân Zih hui, in A D 1160-1162 under the Southern Sun dynasty, A D 1127-1280, and consists of extracts from four of the five translations Nos 25 26, 27, and 863 The compiler, however, did not compare those translations with the Sanskrit text, but trusted simply to his own judgment, or to the spiritual help of Avalokitesvara for which as he states in his preface, he had always prayed in the course of his compilation It is curious that he does not mention Bodhiruci's translation of the same Sûtra (No 23 5) which was made more than four centuries before, and is much better at least than No 863, both in contents and composition

In the *K' yuen lu* (fasc 1 fol 21 b) Bodhiruci's translation is said to agree with the Tibetan translation which is mentioned in the *Asiatic Researches*, vol xx p 408

If we examine carefully the five translations which are still in existence, we see that besides their disagreement in minor and unimportant points, there were at least three different texts or copies of the text, differing from each other considerably The first and second translations seem to have been made from nearly the same text, excepting that all the Gâthâs are left out in the second translation The third and fourth translations seem to have been taken from almost the same text excepting that the third translation has several additional chapters, which are given in the first and second translations also The fifth translation stands by itself

The exact relation of the Sanskrit text to the five translations may be seen from the following comparative table —

TEXT	1ST TRANS. 4 fasc. A D 147-186 By Lokarāṭha.	2ND TRANS. 3 fasc. A D 177-243. By K' A'lien	3RD TRANS. 3 fasc. A D 252 By Saṅghavarman	4TH TRANS. 2 fasc. A D 697-723. By Bodhīśrūt.	5TH TRANS. 3 fasc. A D 951-1006 By Fā hūien
Adoration, 3 verses.					
Chap 1 (pp 1-3) 34 Śrīvā- kas.	I, 1a-2b 36 Śrī- vakas, 10 Bhik- ṣuṅka, 16 Upā- śākas, 7 Upāś- kā	I, 1a-1b 31 Śrī- vakas.	I, 1a-4b 31 Śrī- vakas, 17 Bodhi- sattvas, with a brief account of Buddha's life as an attribute of the Bodhisat- tvas	I, 1a-4a 28 Śrī- vakas, 13 Bodhi- sattvas, with a brief account similar to that in the 3rd trans	I, 1a-1b 31 Śrī- vakas
" 2 (pp 2-3)	" 2b-3b.	" 2b-3a	" 4b 5b	" 4a-5b	" 2b-2a.
" 3 (pp 3-7) 81 Buddhas	" 3b-4b 37 Bud- dhas.	" 3a-4b 34 Bud- dhas.	" 5b-6b 54 Bud- dhas.	" 5b-6b 41 Bud- dhas	" 2a-4a 38 Bud- dhas.
" 4 (pp 7-9) 10 verses.	" 4b-6b 10 verses, of 8 lines, each line consisting of 5 characters	" 4b-5a the sub- ject of verses is briefly given in prose	" 6b-8a 10 verses, of 8 lines, each line consisting of 4 characters.	" 6b-7b 10 verses, of 4 lines, each line con- sisting of 7 cha- racters	" 4a-5a 9 verses, of 4 lines, each line consisting of 7 characters
" 5 (pp 9-10)	" 6b-7a	" 5a	" 8a-8b	" 7b-8a	" 5a-5b
" 6 (p 10).	" 7a-7b	" 5a-6a	" 8b-9a	" 8a-8b	" 5b-5a.
" 7 (pp 10-11)			" 9a	" 8b	" 6a
" 8 (pp 11-21) 46 pravi- dhānas.	" 7b-11a 24 pra- vidhānas.	" 6a-11a 24 pra- vidhānas.	" 9a-15b 43 pra- vidhānas.	" 8b-15b 48 pra- vidhānas.	" 6a-12b, II, 1a- 2a 36 pravi- dhānas.
" 9 (pp 21-24) 12 verses			" 15b-16b 12 verses of 4 lines, each line con- sisting of 5 cha- racters	" 15b-16b 12 verses, of 4 lines each line con- sisting of 7 cha- racters	II, 2a-3a 13 verses, of 4 lines, each consisting of 5 characters
" 10 (pp 25-28)	" 11a-11b	" 11a-11b.	" 16b-18a	" 17a-19a.	" 3a-5a
" 11 (p 28).	" 15b-16a	" 15b	" 18a	" 19a-19b	" 5a-5b
" 12 (pp 28-30).	" 11b-15a	" 11b-14b	" 19a-20a	" 19b-20a	" 5b-6a
	" 15a-15b the son of King Agā- tantra, together with 500 sons of the Śreṣṭhīn or rich merchant, Kāśvat(?) came to hear Buddha's sermon on the 24 pravidhānas	" 14b-15b like 1st trans			
" 13 (pp 30-32)			" 20a-21a	" 20a-20b	" 6a-7a.
" 14 (p 32)	" 16a	" 15b-16a	" 20a	" 20b-21a	" 7a-7b
" 15 (pp 32-33)	II 1b-4a	" 22a-23b	" 18a-18b	" 21a	" 7b-8b
" 16 (pp 33-35)			" 23a-23a, 27a	" 22a-22a, II, 4b-5a	" 8b-9a
" 17 (pp 36-37)	I, 12a 16b, III, 4a-7a	" 15a, 39b-42a	" 18b-19a	II, 1a-1b	" 9a-10a
" 18 (pp 37-40).	" 13a-20b, II, 4b	" 17b-19b, 24a, 24b	" 23a-24b	" 1b-3a	" 10a-10b
" 19 (pp 40-43)	" 15b-18a, 20b, II, 12b-13b	" 16a-17b, 19b- 20a, 30a-31a	" 24b-25a.	" 3a-3b	

TEXT	1ST TRANS 4 fasc A D 147-186 By Lokaraksha	2ND TRANS 2 fasc A D 223-253 By K' K'hsien	3RD TRANS 2 fasc A D 251 By Sanghavarman	4TH TRANS 2 fasc A D 691-713 By Bodhiruci	5TH TRANS 3 fasc A D 982-1001 By Fa hien
Chap 30 (p 42)	I, 20b-22 a, II, 1a-1b	I, 20a-22 a.	I, 25 a-26 a	II, 3 b-4 a	II, 10b-11 a
" 21 (pp 43-44)	II, 5a-5 b " 5 b-6 b on the comfortable state of the Bo dhisattvas and Arhats after their bathing	" 24 b-25 a " 25 a-26 a like 1st trans	" 26 a-27 a	" 4 a-4 b	" 11 a
" 22 (p 44)				" 5 a	" 11 a-11 b
" 23 (p 44)				" 5 a-5 b	" 11 b
" 24 (pp 44-45)			II 1 a		
" 25 (pp 45-46)	5 verses			" 5 b.	" 11 b-12 a
" 26 (pp 46-47)	III, 7 a-8 a	II, 1 a-2 a	" 1 a	" 5 b-6 a	" 12 a-12 b
" 27 (p 47)	" 8 a-10 b	" 2 a-4 b	" 1 a-1 b	" 6 a-6 b	" 12 b
" 28 (pp 47-48)	" 10 b-13 b	" 4 b-7 b	" 2 a-2 b	" 6 b	" 12 b-13 a.
" 29 (p 48)	II, 15 a-16 b	I, 32 a-32 b	" 2 b	" 6 b-7 a.	III, 1 a-1 b
" 30 (p 48)	" 13 b-19 a 21 verses of 4 lines each line con- sisting of 6 cha- racters	" 32 b 36 a like 1st trans	" 2 b-4 a 20 verses of 4 lines, each line con- sisting of 5 cha- racters	" 7 a-8 a 12 1/2 verses of 4 lines, each line con- sisting of 5 cha- racters	" 1 b-2 b 10 verses of 4 lines each line con- sisting of 7 cha- racters
" 31 (pp 49-54)	" 20 b-25 a a dialogue be- tween Buddha and Agita	" 23 b 24 a	I 22 a 23 a	I, 22 a-23 a	" 2 b-3 b a dia- logue between Bhagavat and Avalokitesvara
" 19 1/2 verses	" 4 a-4 b	" 36 a 36 b " 36 b 39 b like 1st trans	II, 5 a	II, 8 a	" 3 b-4 b
" 32 (pp 54-55)	" 25 a-25 b		" 5 a	" 8 a-8 b.	" 4 b
" 33 (pp 55-56)	III 1 a 4 a Bud- dha's speech to Agita	" 26 a 30 a " 31 a-32 a	" 5 a-5 b " 5 b " 5 b-6 a " 6 a-6 b	" 8 b " 8 b " 8 b-9 b	" 4 b-5 a
" 34 (p 56)	II, 6 b-12 b " 13 b-15 a a de- scription of the scene of Ami- tāyus preaching the law		" 6 b-8 b " 8 b-22 b like 1st trans	" 9 b 13 a	" 5 a-6 b
" 35 (p 56)	III, 13 b-22 a, IV, 1 a-15 a a full instruction on morality given by Buddha to Mātreyā	II 7 b-28 b like 1st trans	" 22 b-23 a " 23 a-23 b " 23 b-25 a	" 13 a-14 b " 14 b-15 a " 15 a-17 a	" 6 b 7 b " 7 b-8 a " 8 a-9 b
" 36 (pp 56-57)	IV, 13 a-15 a	" 28 b 30 b			
" 37 (pp 57-58)					
" 38 (pp 58-62)					
" 39 (pp 62-64)					
" 40 (pp 64-65)					
" 41 (pp 65-69)					

Text	1ST TRANS 4 fasc. A D 147-186 By Lokaraksha	2ND TRANS 2 fasc. A D 223 253 By K. A. Aien	3RD TRANS 2 fasc. A D 252 By Saṅghavarman	4TH TRANS 2 fasc. A D 691 717 By Bodhiruci	5TH TRANS 3 fasc. A D 981-1007 By Fa hien
Chap. 42 (pp 69 71) 15 Bu ddhas	IV, 15 a 17 a 17 Buddhas	II 30 b 32 b 13 Buddhas	II 25 a 26 b 13 Buddhas	II 17 a 18 a 13 Buddhas	III 9 b 11 a 13 Buddhas
43 (pp 71 73)	17 a 18 b	32 b 33 b	26 b-27 b	18 a 20 b	11 a 11 b
= 44 (pp 73-75) 10 verses.	II 19 a-20 a 11 verses of 4 lines each line con- sisting of 6 cha- racters.		4 a 5 a 10 verses of 4 lines each line con- sisting of 5 cha- racters	20 b-21 b 10 verses of 4 lines each line con- sisting of 7 cha- racters	11 b-12 a 4 verses of 4 lines each line con- sisting of 7 cha- racters
45 (pp 75 76)	IV, 18 b	33 b 34 a	27 b	21 b 22 a	12 b-13 a
46 (pp 76-77)			27 b	22 a-22 b	13 a
= 47 (p 77)	18 b	= 34 a	27 b-28 a	22 b	13 a

Among the five translations in existence the third translation has always been considered the best in China and Japan. There are numerous commentaries on it, compiled by Chinese and Japanese Buddhist priests who belonged to various schools.

There is a third Sūtra on the description of Sukhāvati, which was translated into Chinese twice, with the same title as the *Fo shwo-kwān-wu-hiān-sheu-fo k'in*, lit 'Buddhabhāshita-amitāyur buddha-dhyāna(?) sūtra'. Sometimes the seventh character 'fo' or 'Buddha' is omitted. Both translations were made under the earlier Sun dynasty, A D 420-479, by two Indians, named Kālayāsa and Dharmamitra respectively. Dharmamitra's translation had been lost in A D 730 when the *Khāi yuen lu* was compiled.

This translation by Kālayāsa (A D 424, No 198) Saṅghavarman's translation of the Larger Sukhāvati vyūha (A D 252 No 27), and Kumāra-gīra's translation of the Smaller Sukhāvati vyūha (about A D 405 No 200) are called the Three Sūtras of the Pure Land sect, in China and Japan. Neither the Sanskrit text nor the Tibetan translation of the Sūtra on Sukhāvati, translated by Kālayāsa is yet known. But it is equally famous being commented on by several learned priests. The Sanskrit title of this Sūtra may also have been Sukhāvati vyūha, as it contains a minute account of both the animate and inanimate objects in Sukhāvati, which are to be meditated on by the believers in Amitāyus. The objects are divided into sixteen classes so that the Sūtra is sometimes called *Shu lu kwān-k'in* lit 'Sūtra of the Sixteen Kinds of Meditation'.

The Three Sūtras of the Pure-Land sect above mentioned are

with the MSS now at hand. There are five MSS in Europe: one at the Royal Asiatic Society in London (A), one in the Bodleian Library (B), one at Cambridge (C) and two at Paris (P and p)¹.

Four of these, A, B, C, and P, have been copied and carefully collated by Mr Bunyiu Nanjio and Mr. Kasawara, one, p, has been consulted in certain passages only.

When I endeavoured with these materials to restore a text, I soon found that the task was almost impossible. All these MSS come from one and the same country, from Nepal, and in all difficult passages they almost always share the same corruptions and omissions.

I pointed out on a former occasion that these corruptions must have crept into the Sanskrit texts of the Northern Buddhist literature at a very early time, even before the time when the Chinese translations were made, for we find that some of these translations presuppose corruptions which we now find in our Nepalese MSS, but which we can easily prove to be corruptions.

Thus we read in the *Lalitavistara* (ed. Giles p. 543, l. 8) —

Kakshur anityam adhravam tatha srotaghranam gihvāpi,
Kāya mana duḥkhā anātma api niktasvabhāvasūnyāḥ

Here the metre shows that we must omit *gihvāpi* in the first, and *Kāya-mana* in the second line. They are additions, and very natural additions, to the original text. But when we take Divākara's translation, the *Fān kwān tā kwān yen* 法念, which was made about A. D. 685, we find both *gihvāpi*, 'also the tongue,' and *Kāya mana*, 'body and mind,' reproduced, and we find exactly the same in the far later Tibetan version.

In the same chapter (p. 527) after Upaka had asked Bhagavat how he could bear witness of himself, and claim for himself the names of Arhat and Gira Buddha answers —

Giṇā hi mādrisa gñeyā ye prāptā āravakshayam
Gitā me pāpakā dharmās tenopagino hy aham

Here the last pāda is clearly wrong in metre and matter. There is no such word as *upagino* and the Pāli version of the same verse (*Mahāvagga*, vol. 1 p. 8) shows that the Sanskrit text must have been 'tenopaka gino hy aham,' the sense being 'Those who, like me, have reached the

¹ *Selected Essays*, vol. II pp. 343-345

destruction of all frailties are to be known as *Gīnas*, all evil dispositions have been conquered by me, therefore, O Upaka, I am a *Gīna*, a conqueror'

Here, again, there is no trace of the vocative Upaka, O Upaka! in Divākara's translation, and, whatever the Chinese translator may have had before him, it could hardly have been *tenopaka gīno hy aham*

The fact is that it would be almost impossible to restore a correct and readable text of any single page of the *Sukhāvati vyūha*, if it were not for the great uniformity of Buddhist phraseology, and the constant repetitions of the same words and the same phrases

Take such a passage as p 41, l 3 Here the MSS read —

A C औदारिज्जुक्वतीकाराहारमाहरति ।

B औदारिज्जुक्वतीकाराहारमाहरति ।

P औदारिज्जुक्वतिकाराहयमाहरति ।

I have printed औदारिज्जुक्वतीकाराहारमाहरति, and I believe after reading the *Lalita vistara* p 331, ll 5-7, most scholars will agree that the emendation, though bold, is certain

I had hoped at first that, more particularly for difficult passages the Chinese translations would have been of great assistance. But, with few exceptions, they have proved of very little use. The Chinese translators, if they were Chinese, do not seem to me to have possessed as a rule such a knowledge of Sanskrit as would enable them to make out really difficult passages. They therefore either pass them by or give the general meaning only, and in some cases a decidedly wrong meaning. The impression left on my mind after reading some of those Chinese translations is that they often contain the result of a conversation between an Indian and a Chinese Buddhist, the former explaining rather than translating the words of the original the latter writing down something that should convey the meaning and be intelligible to Chinese readers

In some cases the misunderstandings in the Chinese translations are due to the indistinctness of the Sanskrit MSS. Thus in the *Lalita-vistara* p 24 l 4 the Sanskrit text speaks of the king of Hastināpura, *pāṇḍava kula prasūta* 'born of the race of the *Pāṇḍavas*'. Divākara, in his Chinese translation, gives at first the name of the *Pāṇḍavas* rightly, but when he comes to the reasons why the *Bodhisattva* should not be

born in the family of the king of Hastināpura he writes 'Because that king is a eunuch Nothing is said of this in the Sanskrit text and we can only suppose that the Chinese translator or his assistant misread पांडय for पदक

I therefore should have preferred to give up the idea of publishing the Sanskrit text of the Sukhāvati vyūha at least for the present hoping that better MSS might still be discovered But my two pupils were very anxious to carry back with them to their own country a Sanskrit text of a work which is of the highest importance to their coreligionists in China and Japan

The two texts of the Sukhāvati vyūha the smaller and the larger and the Amitāyur buddha dhyāna sūtra form together the whole foundation of their religion while all the other canonical books of the Tripiṭaka possess in their eyes a secondary authority only That religion counts millions of followers in China and Japan It may be called a branch of Buddhism but on some of the most essential points of religion it differs so widely from what we are accustomed to understand by Buddhism that much confusion would be avoided by assigning to it a different name altogether Whereas the religion of Ceylon Burmah and Siam may well be called Buddhism as being founded on the personal teaching of Buddha Sākyamuni there is another religion in China Japan and Corea in which the Buddha Sākyamuni plays a very subordinate part having only to proclaim the teaching of former Buddhas As the highest object of this teaching is the attainment of Bodhi or Samyāk sambodhi Bodhism might be a useful name to distinguish that religion from Buddhism

To this religion of Bodhism belongs the sect of the Pure Land and to this sect of the 'Pure Land' belong the two priests who came to Oxford in 1879 to study Sanskrit with a special view of reading their sacred writings in the original Sanskrit and testing the correctness of the various and considerably varying Chinese translations to which the members of the Shin shu sect have hitherto looked as their highest authorities in matters of faith They and their coreligionists knew of course that the five Chinese translations of the Larger Sukhāvati vyūha could not all be correct but in order to know which of them was right in any particular place they felt that it was absolutely necessary to have recourse to the Sanskrit original from which every one professes to be taken

Under these circumstances I thought it right to do what could be

done in order to publish a readable and, with the exception of a few corrupt passages, a correct text of the Larger Sukhāvati-vyūha. I trust that, even though far from perfect, this edition will be productive of some practical good in Japan and China while I have no doubt that in Europe critical scholars will accord to it the same indulgence which every editio princeps has a right to claim, particularly in a branch of literature hitherto almost unexplored.

The first text composed in this peculiar Buddhist Sanskrit the Lalitavistara, was published at Calcutta, in 1853-1877 by Rājendralal Mitra.

This was followed in 1873 by the Kāraṇḍavyūha, published at Calcutta by Satyavrata Samasrami.

In Europe the first attempt at a critical edition of a Sanskrit Buddhist text was made by myself in publishing, with the help of MSS from Japan, the text and translation with notes of the Smaller Sukhāvati vyūha¹.

This was followed by an abridgment of the Meghasūtra, with translation and notes, published by Mr Cecil Bendall, in the Journal of the Royal Asiatic Society, 1880.

In 1881 appeared my edition of the text of the Vajrakārikā, the Diamond cutter, based upon MSS from Japan, in the Anecdota Oxoniensia, Aryan Series, vol. 1 part 1.

The last and most important contribution to this new branch of Sanskrit scholarship is the edition of the Mahāvastu, published in 1881, by M. Senart.

These few texts with the addition of some shorter extracts published from time to time by Hodgson, Burnouf, Foucaux, and Feer, are all that we possess as yet of Buddhist Sanskrit literature, and those who have worked in this recently opened mine, know best themselves how uncertain the ground still is on which they have to stand and to carry on their work.

There is however a great difference between the prose and the poetical portions of these Sanskrit texts. The prose portion can be restored with greater certainty and tolerable accuracy, not so much with the help of MSS which with the exception of those coming from Japan, seem to be the very worst of Sanskrit MSS as by means of the constant repetitions and the almost stereotyped character of the general style of these Buddhist Sūtras. It will be seen that in the prose portions I have often

¹ Journal of the Royal Asiatic Society, 1880, Selected Essays, vol. II p. 313

taken very great liberties with the MSS, knowing with almost absolute certainty what was the only possible reading. I had also for these prose portions the assistance of the grammar which, though by no means Pāṇinian, is yet not without definite rules. Another liberty I have taken was to add numbers to the long strings of names.

But in the metrical portions the difficulties are far greater. The metrical dialects of the Buddhist Sūtras have never so far as we know, been studied grammatically by native scholars. For Pāli and for other Prākṛit dialects we have native grammarians who tell us, at all events, what they thought to be the correct forms. But for the so called Gāthā dialects we are left without any such help. The MSS are written by scribes who, whether they were learned or unlearned, had nothing to guide them, whose great temptation, if they were scholars, was to discover Sanskrit forms under Prākṛit disguises¹, or who, if they knew what diplomatic accuracy meant, were left to decipher, as well as they could, the very peculiar and, in some cases, very uncertain letters of the ancient MSS before them². Burnouf ascribed the introduction, if not the invention, of new words, such as the Pāli *Kāturanta*, instead of the Sanskrit *Katuranga*, to the ambiguity of the letters of the ancient alphabets³.

¹ See on this point the excellent remarks of M. Senart, in the Introduction to his edition of the Mahāvastu, p. xiii.

² The following is a list of letters most likely to be mistaken for each other, see Klatt, *De Cānakyaē Sententia*, 1873, Senart, *Mahāvastu*, vol. 1 p. xi —

ॐ	१	य	म	न	भ	स	स	व	श
ॐ	१	य	म	न	भ	स	स	व	श
ॐ	१	य	म	न	भ	स	स	व	श
ॐ	१	य	म	न	भ	स	स	व	श
ॐ	१	य	म	न	भ	स	स	व	श
ॐ	१	य	म	न	भ	स	स	व	श
ॐ	१	य	म	न	भ	स	स	व	श
ॐ	१	य	म	न	भ	स	स	व	श
ॐ	१	य	म	न	भ	स	स	व	श
ॐ	१	य	म	न	भ	स	स	व	श

³ Burnouf *Lotus* p. 582

All I can pretend to have done in these so called Gāthā portions is, for all difficult passages, to have put the reader in possession of the evidence supplied by the four MSS, and to have given the rest as the MSS, the metre, and the grammar, so far as they are known, seemed to require. I make no secret of my own dissatisfaction with the little I have been able to do. Still a beginning has to be made and the difficulties which we have to encounter in these *editiones principes* are after all the same which the classical scholars of the fifteenth century had to face, and which they faced manfully. Many a corrupt passage had to be allowed to stand, and was repeated again and again in subsequent editions till at last a wider knowledge of the literature and the greater critical ingenuity of later scholars have slowly purified our Greek and Latin texts. It will be the same, I hope with these texts, and I have little doubt that the Sanskrit scholars of the future will make allowance for the difficulties which we, poor beginners, had to encounter, and be more sparing than certain classical scholars in their use of inepte and absurde, when hereafter they come to publish their critical editions of these Sanskrit texts.

If I have erred, it is I believe, in having often allowed the readings of the MSS to remain, when it would have been easy to alter them. Thus on p 8, l 17, I have on the strength of all the MSS, retained *ārabhidhya*, though it would have been easy to change it into *ārabhiṣhya*. In a language which allows such gerunds as *kṛitvanā*, *śrūitvā*, *śrūmīya*, *sūitvā*, *sūitīya* *prāpūitvā* *gahitvā* *gahya*¹, *buddhitvā*, *karīya*, *karīyāva* *sthihiya*, *dadiya*, *dadia*, etc, I thought that a termination *dhya*, representing the Vedic *dhyai* might not be impossible, but I must confess that I have never met with an analogous form².

On p 7, l 13 *bhoṣiṣhu* is no doubt a very irregular form, but I left it because we have the Pāli *ahosi*, which would presuppose a possible Gāthā form *abhōṣiṣhu* instead of the more regular *abhōṣiṣhu*³. The use of *s* for *sh* we have in such words as *uposatha*, *upanisā* (or *upanisā*) etc⁴.

¹ On p 8, l 1, I have left *gāhā*, for *gāhya*, see E. Muller, *Der Dialect der Gāthās*, p. 30.

² See Muir, *Sanskrit Texts*, vol. II pp 119-121, E. Muller, *Der Dialect der Gāthās*, p. 79.

³ See Muir, *Sanskrit Texts*, vol. II p 119. E. Muller, *Der Dialect der Gāthās*, p. 29.

⁴ See Senart, l. c. p. xv.

On p 19, l 4, I have left *samānaḥ*, even in the prose portion, as corresponding to the Pāli participle *samano* for *sat*

As we have the Vedic forms in *ebhiḥ* frequently used in the Gāthā portions, I have hesitated to suppress the form *ebhi* apparently a singular (like Latin *ibi*), in such passages as p 7, l 13, p 8 l 8

There can be no doubt that the Gāthā dialect admits locatives in *smi* and *smīn*, such as *kshaṇasmī* and *kshaṇasmīn*, also *gṛismī* and *gṛismīn*. Still occasionally the MSS are so consistent in writing *kshaṇe'smīn* that one fears to correct it, although we actually find such phrases as *kshaṇasmī tasmīn* (*Saddharmapundarīka*, v 60)

The metre is often a great help in restoring the text of the Gāthā portions but here again the license of lengthening short and shortening long vowels, is evidently very great, and it is by no means clear, whether we should always write a long syllable short, because it counts as a short, and vice versa. Thus on p 8, l 9, I have written *bhaviṣhyāmi*, but on the same page, l 17, I have retained *gangā*, though one MS writes *gagā*. Again, on the same page l 7, the last syllable of *samādhitas* is used short though followed by *ka*.

On all these points I can speak with great hesitation only. We want a far larger number of texts before we can hope to arrive at safe conclusions. But the more I see of this peculiar Sanskrit, the more I feel convinced that we have in it something really historical a language not bent and fashioned according to the rules of grammatical schools, but a language such as it was really spoken in different parts of India, before the Renaissance of Sanskrit Literature, about 400 A D. I look upon the Gāthā portions, though far less grammatical, as decidedly older than the prose portions and I think we can even now distinguish between at least two varieties of Gāthā language, that of the story itself generally introduced by *tṛtedam uḷyate* and that of poetical portions interspersed in the prose story¹. There is also a marked difference between the Gāthā dialect of the Mahāvastu and that of the Sukhāvatī vyūha, and we shall probably not go far wrong if we ascribe these dialectic varieties to the different localities in which certain Buddhist schools took their origin. In that case the dialect which we commonly call Pāli, would likewise have to be considered as an ancient local dialect phonetically

¹ See E. Muller *Der Dialect der Gāthās*, p 3

far more corrupt than the Gâthâ dialects, but grammatically far more perfect, owing chiefly, I believe, to the scientific grammatical treatment which it received in India itself from a very early time

I have only to add that the credit, and likewise the responsibility, for the accurate collation of the four MSS of the Sukhâvatî-vyûha belongs to my friend and pupil, Mr Bunyiu Nanjio. To him is also due the translation of the Chinese version of the Gâthâ portions occurring in the Sukhâvatî vyûha, printed with the Chinese text, at the end of this edition, pp 79-91

For the sake of students in Japan and China, and chiefly for the benefit of the members of the Shin-shiu sect, I have added the text of the Smaller Sukhâvatî-vyûha, which, though printed in the Journal of the Royal Asiatic Society, is difficult to obtain in those distant countries

A short account of the Shin shiu Sect, or, as it is called in China, the Sect of the 'Pure Land,' i e Sukhâvatî, from the pen of Mr Bunyiu Nanjio, will show the true importance of the texts here published in the history of religious thought, and prove, I hope, acceptable to European students of religion to whom hitherto this important branch of Buddhism or Bodhism has been but little known

HISTORY OF THE 'PURE-LAND' SECT, IN CHINA AND JAPAN

In China, this sect dates from the fourth century. In A D 381 there was a priest named Hwui yuen, a disciple of Tâo ân, who founded a monastery on the Lu-shan or the Lu hill. Afterwards he had another monastery built on the east of the hill, where he had a pond dug, in which he planted a white lotus. The twelve leaves of the lotus flower were made to turn according to the waves, and this was used for dividing the day and the night into portions of six hours each. Here Hwui-yuen, with his fellow-believers practised his religion, meditating on Amitâyus. After a time there came together one hundred and twenty-three men, who embraced the same belief. Hwui yuen at once installed the images of the 'Three Holy Beings of the Western Quarter,' namely, Buddha Amitâyus or Amitâbha, and the two Bodhisattvas Avalokitesvara

and Mahāsthāmaprapta Thus he established his school, which was called Po lien sho, or White-Lotus School One of his friends composed a prayer, and others wrote hymns on the Buddhānusmṛti samādhi, or the 'meditation called intense thought on Buddha Amitāyus,' wishing to be born in his Pure Land after death

Hwui yuen sent some of his disciples to India and collected some Sanskrit texts He also introduced many Sūtras and Vinaya works from other parts of China He invited Buddhābhadrā and translated some Sanskrit texts with him These were not, however, the works containing the description of Sukhāvātī He himself wrote a treatise on the nature of Dharma, in which he asserted the eternity of Nirvāṇa This treatise is said to have been approved by Kumāragīva, who was his contemporary Hwui-yuen died in A D 416¹

Besides the Smaller Sukhāvātī-vyūha, Kumāragīva translated about A D 405 Nāgārguna's Dasabhūmi-vibhāṣā-sāstra, No 1180 of the Chinese Tripiṭaka In the ninth of the 35 chapters of this Sāstra, Nāgārguna explains the doctrine of Amitāyus or Amitābha as taught by Buddha in both the large and small texts of the Sukhāvātī-vyūha, Nos 23 (5) 25 26, 27, 863 (large), 199 200 (small) Nāgārguna (Lun-shu, or Rui zu) is therefore looked upon as the first patriarch after Buddha in teaching this doctrine, though there was Asvaghosha before him in India, who quotes a Sutra which seems to be the Sukhāvātī vyūha Asvaghosha's work — 'Mahāyāna-sraddhotpāda-sāstra,' Nos 1249, 1250 — was not translated into Chinese till A D 553

In his work above mentioned (chap 9 of No 1180) Nāgārguna introduces a famous simile, when he says 'There are innumerable gates or forms of the Law of Buddha, just as there are paths in the world either difficult or easy To travel by land on foot is painful but to cross the water by ship is pleasant The way of the Bodhisattvas is the same Some are practising (religious austerities) diligently with pain others are able to attain to the state of "not returning again" (Avaivartya) by means of the easy practice viz by faith (in Amitāyus)²'

In A D 529, Bodhiruki translated a short treatise on the Sukhāvātī-

¹ Kāo san twhan, No 1490, fasc 6, fol 1 a seq Tsin thu shan hien lu, fasc 2, fol 1 a seq

² For the life and works of Nāgārguna see the Tsin thu shan hien lu, fasc 1, fol 21 b seq, and No 3 in Appendix 1 of my Catalogue of the Buddhist Tripiṭaka

vyûha, written by Vasubandhu (Thien-tsin, or Ten-zin)¹. It is entitled *Aparimitâyus-sûtra sâstra*, or 'Amitâyus sûtra-upadesa,' No 1204. On account of the authorship of this treatise, Vasubandhu is looked upon as the second patriarch in teaching the doctrine of Amitâyus or Amitâbha.

It was this Bodhiru \dot{k} i who blamed the Chinese priest Thán-lwân (Don-ran), when the latter asked him whether there was in the Law of Buddha a way of having a long life and even escaping from death. Bodhiru \dot{k} i showed Thán-lwân the Sûtra of the Sixteen Kinds of Meditation (on Sukhâvatî),—No 198, translated A D 424—and explained to him that a man who learns this Sûtra only, can be freed from all troubles and obtain a very long life a life of immeasurable or incomparable length. Thán-lwân then wrote a commentary on Vasubandhu's treatise on the Sukhâvatî vyûha, in which he quotes Nâgârguna's work already alluded to. He also composed many verses in praise of Amitâyus and his Sukhâvatî, and of Nâgârguna. Thán-lwân (Don-ran) is the third of the seven patriarchs of the doctrine of Amitâyus, according to the Shin-shiu. He died in A D 542².

In A D 628, Tao k'ho (Dô shaku), the fourth patriarch of the Shin-shiu, died. He left one work, which is a collection of accounts concerning the doctrine of Amitâyus. He honestly followed the example of Thán-lwân and deeply meditated on Amitâyus, repeating the name of this Buddha 70,000 times every day³.

His immediate disciple Shan tào (Zen dô) the fifth patriarch of the Shin-shiu, is very famous, as he wrote five works on this doctrine, and taught the people most diligently. One of his five works is a commentary on the Sûtra of the Sixteen Kinds of Meditation. He was the greatest teacher of this doctrine in China⁴.

Both before and after these three Chinese patriarchs, there were numerous priests and laymen in China, who are said to have followed this doctrine, though their views were not always the same as those of

¹ For the life and works of Vasubandhu, see the Tsin thu shan hñien lu, fasc 1, fol 24 b seq, and No 6 in Appendix I of my Catalogue.

² For the life of Thán-lwân, see the Tsin thu wan, fasc. 5, fol 4 a seq, and Tsin thu shan hñien lu, fasc. 2, fol 10 b seq.

³ For the life of Tao k'ho, see the Tsin thu shan hñien lu, fasc 2, fol 28 a seq.

⁴ For the life of Shan tào, see the Tsin thu wan, fasc 5, fol 5 a seq, and Tsin thu shan hñien lu, fasc 2, fol 34 a seq.

the patriarchs¹. The schools of Thien-thái and Sh'in continue to hold the doctrine of Amítáyus in China, though in a somewhat different way.

In Japan, the principal sect of the doctrine of the 'Pure Land' dates from the twelfth century of the Christian era. But long before that date this doctrine was known there. In A D 640 the third Chinese translation of the Large Sukhāvati-vyūha now in existence was lectured on by a priest named Ye-on, in the presence of the Emperor Zì mei². In A D 774 a nun, who was called by the official title of Kiu-zìó, and who died in her thirty-ninth year, is said to have been a believer in this doctrine³. In A D 972 a priest, Ku ya by name, who died in his seventieth year, and is said to have been a son of the Emperor Dai gō (reigned from A D 898 to 930) taught this doctrine to the people in Kioto, then the Imperial capital⁴. There is still a certain number of his followers there, who from time to time assemble in a small temple, in which his statue is installed, within the large temple, Roku-haramitsu-zì (Shāṭ-pāramitāvihāra), in Kioto.

In A D 1017 another teacher, Gen shin, also called Ye-shin, died in his seventy-sixth year⁴. He was a priest of the Ten dai sect, but truly followed the orthodox doctrine of Amítáyus agreeing with the opinions of the Chinese priest Shān táo (Zen dō) the fifth patriarch of the Shin-shiu. In A D 984-985 he wrote a work entitled Wō-zìó-yō shiu, or 'Collection of Important information on the doctrine of going to be born in Sukhāvati'. On account of the authorship of this useful book he is considered to be the sixth patriarch of this doctrine according to the Shin shiu.

About a century later, there were two priests, Yō kwan and Riō nin the former died in A D 1111, and the latter in 1132⁵. Yō-kwan left a work entitled Wō zìó shiu in, or 'Ten Causes for going to be born in Sukhāvati'. Riō nin founded his sect in A D 1127. His sect is called after its principle, Yu-dzū nen-butsum, or 'Circulation of the Merit of Remembering Buddha Amítáyus or repeating his name,' that is to say,

¹ See the Ts'in thu shan hien lu, or Records or Memoirs of the Sages and Wise Men of the Pure Land Sect, compiled by Phan Tshai tsin, in A D 1783 and its continuations by two others, about A D 1850.

² See the Nihon sho ki and koku shi naku fasc 1, fol 24 b.

³ Butsu zo dzu 1 fasc 5 fol 9 b.

⁴ Ib d., fol 4 a.

⁵ Ibid., fol 9 b.

when one repeats the name of Amitayus—(Na-mu a mi-da-butsu, i e Namō 'mitayushē or 'mitābhāya Buddhāya)—for another or others, both will equally receive the favour of Buddha. This is one of the eleven different Buddhist sects in Japan at the present day.

The principal sect of the doctrine of the 'Pure Land' was first established in Japan by Gen ku, who had the other name Hō nen, in A D 1174, when he was forty-two years of age. He was formerly a priest of the Tendai sect and discovered this doctrine in the works of the Chinese teacher Shan t'ao (Zen do) after repeated and careful examinations, to which he is said to have been led by the work of Gen-shin, the sixth patriarch. After his discovery, he left the Tendai sect, and taught the people this practical doctrine. He had more than 380 disciples, among whom there were many distinguished priests. He wrote a work at the request of his disciple Yen-shiō, a retired prime minister. In this work he quotes several authorities, and adds many important notes. He also compiled a commentary on the Three Sutras of the Pure-Land sect. His writings, both in Chinese and Japanese, are numerous. His sect was so flourishing, that many priests of other powerful old sects were very much afraid lest their own sects would perish. They consequently accused him as a false teacher, and in his seventy-fifth year, A D 1207, Gen ku was exiled to the province of To sa in the Shū koku or Four Province island. But he was set free and called back to Kioto in A D 1211. In the following spring he died, being eighty years of age. There are many works on the life of Gen ku. He is the last of the seven patriarchs according to the Shinshū sect established by his greatest disciple Shin ran, thirteen years after the death of Gen ku.

Soon after Gen ku's death however, some of his other disciples founded their own sects, of which two are now in existence under the same name of *Zō do shū*, or 'Sect of the Pure Land'. The founders of these two sects are Ben a, of the *Kin ze ha*, or Sect of the Western Island, where he lived, and Shiō ku of the *Sei zan ha*, or Sect of the Western Hill near Kioto. Ben a died in A D 1238, and Shiō ku in 1247¹.

Although Gen ku established the principal sect of the doctrine of the Pure Land his leading opinions were almost forgotten after his death. But in A D 1224, i e the thirteenth year from his death, his

¹ Butsu zō dzu 1, fasc 5 fol. 9 b

greatest disciple, Shin ran, established his sect with the view of maintaining the principles of his teacher Gen-ku. Shin ran called his sect *Zō dō shin shū*, or True Sect of the Pure Land, now shortened into *Shin shū* or True Sect. In the same year he compiled a work, collecting numerous maxims and adding short but important notes. Shin ran was born in the noble family of Hino in Kioto in A. D. 1173. In his ninth year, A. D. 1181, he became a priest of the Ten dai sect, which he left in his twenty-ninth year, A. D. 1201. Then he became a disciple of Gen-ku, and shared the misfortune of the latter in his thirty-fifth year, A. D. 1207, when he was exiled to the province of *Yeki gū*. Five years after he was set free and he travelled through the north-eastern provinces during twenty years preaching the doctrine of the Pure Land. He was in his fifty-second year when he established his sect. After that he wrote several books, both in Chinese and Japanese in which he firmly established his system of teaching faith and morality equally, while prohibiting strictly all kinds of superstitious practices. In A. D. 1262, Shin ran died when he was ninety years of age. Before and after his death his disciples and descendants (as he was a married priest) have constantly gone to different places and made the True Sect of the Pure Land known to the people. There are many works on the life of Shin ran.

There is another and still later sect of this doctrine of the Pure Land called *Zi shū* or Sect which performs worship at fixed times—six times in a day and night. It was founded by the Japanese priest Ippen in A. D. 1276, who died in 1289¹.

Besides the above four sects viz *Yu dzū nen butsu shū*, *Zō dō shū*, *Shin shū* and *Zi shū* there is another sect called *Ten dai* (*Thien thāi* in Chinese sound) which also holds the doctrine of the Pure Land while in the six remaining Buddhist sects still existing in Japan this doctrine is generally not taught.

The following two tables will show the result of the religious census of 1880 with the dates of the establishment of the eleven Buddhist sects in Japan.

The number of the Shinto temples and of the preachers and students professing the Shinto faith has been added for the sake of comparison. The Shinto temples in Japan are numerous but the number of preachers and students is comparatively small.

1 SHINTŌIST AND BUDDHIST TEMPLES (YASHIRO AND TERA RESPECTIVELY) IN JAPAN.

SECT.	DATE	NUMBER	TOTAL.	
Shintō			186,702	
1. Hossō	} First established about A D 660, but included in the Shin-gon from A D 1872 to 1882.			
2. Ten-dai ¹		A D 805	4,785	} 72,158
3. Shin-gon		" 816	12,928	
4. Yu dzū nen butsu ¹		" 1127	362	
5. Zō-dō ¹		" 1174, or about 1220	8,314	
6. Rin zai		" 1191	6,155	
7. Shin shū ¹		" 1224	19,208	
8. Sō-tō		" 1227	14,334	
9. Niki ren		" 1253	4,970	
10. Zi-shū ¹		" 1276	525	
11. Wō-baku		" 1624	577	

¹ Nos 2, 4, 5, 7, 10 are the sects among which the doctrine of the Pure Land is wholly or partially taught.

2 SHINTŌIST AND BUDDHIST PREACHERS AND STUDENTS

SECT	PREACHERS		STUDENTS		
	Male	Female	Male	Female	TOTAL.
Shintō					
1 Hossō	21,311	110	1,493	68	1,561
2. Ten dai	4,694	60	808	18	826
3 Shin-gon	9,335	71	1,957	18	1,975
4 Yu-dzū nen-but-su	296	13	111	8	119
5 Zō dō	10,427	209	2,188	418	2,606
6 Rin-zai	5,919	135	1,256	157	1,413
7 Shin-shū	24,699	2	5,194		5,194
8 Sō tō	16,093	620	3,098	692	3,790
9 Niki-ren	5,370	78	1,202	30	1,232
10 Zi shū	497	8	103		103
11 Wō baku	471	17	99		99
	99,112	1,323	17,509	1,409	18,918

॥ सुखावतीव्यूहः ॥

ॐ नमो रत्नत्रयाय^१ । ॐ नमः श्रीसर्वबुद्धबोधिसत्त्वेभ्यः ।
नमो दशदिगन्तापर्यंतलोकधातुप्रतिष्ठितेभ्यः सर्वबुद्धबोधिस-
त्त्वार्यंश्रावकप्रत्येकबुद्धेभ्योऽतीतानागतप्रत्युत्पत्तेभ्यः । नमोऽमि-
ताभाय^२ । नमोऽचिंत्यगुणांतरात्मने^३ ॥

नमोऽमिताभाय जिनाय ते मुने ।
सुखावतीं यामि ते चानुकंपया ॥
सुखावतीं कनकविचित्रकाननां ।
मनोरमां सुगतसुतैरलंकृतां ॥
तवाश्रयं^४ प्रथितयशस्य धीमतः ।
प्रयामि तां बहुमणिरत्नसंचयां ॥

एवं मया श्रुतं । एकस्मिन्समये भगवान् राजगृहे^५ विहरति
स्म गृध्रकूटपर्वते महता भिक्षुसंघेन सार्धं द्वात्रिंशता भिक्षु-
सहस्रैः सवैरहंभिः क्षीणाश्रवैर्निःक्लेशैरुपितवद्भिः सम्यगाज्ञा-
सुविमुक्तचित्तैः परीक्षितचित्तैः परिक्षीणभवसंयोजनैरनुप्राप्तस्व-
कार्थैर्विजितवद्भिस्तमदमयंप्राप्तिः सुविमुक्तचित्तैः सुविमुक्तप्र-

^१ In B only. ^२ स left out in A. ^३ बु left out in A. ^४ P adds नमोऽमिताभुषे.

^५ गुणांतरात्मने A C. गुणोत्तरात्मने B. गुणाकरात्मने P. ^६ तत्र A, C. चत्र B.

^७ तवानु? ^८ तथा चाश्रयोम्य^० A. तथाश्रयां P. तत्राश्रया B. तथा चाश्रयास्य C.

^९ नगरे C ^{१०} परीक्ष^० A C P परिष B ^{११} दमममप P. दमशमप C.

ज्ञैर्महानागैः षडभिज्ञैर्वशीभूतैरष्टविमोक्षध्यायिभिर्वलप्राप्तिरभि-
 ज्ञानाभिज्ञैः स्थविरैर्महाश्रावकैः । तद्यथा । आज्ञातकौडिन्येन १
 चाश्वजिता २ च वाप्येण ३ च महानाम्ना ४ च भद्रजिता ५ च यशोदे-
 वेन ६ च विमलेन ७ च सुवाहुना ८ च पूर्णमैत्रायणीपुत्रेण ९ चो-
 रुविल्वाकाशयपेन १० च नदीकाशयपेन ११ च गयाकाशयपेन १२
 च कुमारकाशयपेन १३ च महाकाशयपेन १४ च शारिपुत्रेण १५ च^१
 महामौद्गल्यायनेन १६ च महाकौष्ठित्येन १७ च महाकफिलेन १८
 च महाचुन्देन १९ चानिरुद्धेन २० च नन्दिकेन २१ च कंपिलेन २२ च
 सुभूतिना २३ च रेवतेन २४ च खदिरवनिकेन २५ च वकुलेन २६ च
 स्वागतेन २७ चामोघराजेन २८ च पारायणिकेन २९ च पत्केन ३० च
 चुल्लपत्केन ३१ च नन्देन ३२ च राहुलेन ३३ चायुष्मतांनन्देन^२ च ३४ ।
 एतैश्चान्यैश्चाभिज्ञानाभिज्ञैः स्थविरैर्महाश्रावकैरेकं पुद्गलं स्थाप-
 यित्वा शैक्षप्रतिपद्युत्तरिकरणीयं यदिदमायुष्मन्तमानन्दं । मैत्रेय-
 पूर्वगमैश्च संबहुलैर्वोधिसत्त्वैर्महासत्त्वैः ॥ १ ॥

अथ खल्वायुष्मानानन्द उत्थायासनादेकांसमुत्तरासंगं कृत्वा
 दक्षिणजानुमंडलं पृथिव्यां प्रतिष्ठाप्य येन भगवांस्तेनांजलिं
 प्रणम्य भगवंतमेतदवीचत् ॥^{११} विप्रसन्नानि तव भगवत इन्द्रियाणि

^१ पूर्णमैत्रायणीपुत्रेण P. The other MSS read पूर्णेन च मै०

^२ महाकाश्यायनेन C

^३ च P न C ^४ कौष्ठित्येन A B ^५ लेन P C ^६ फिरेन A स्फिन B स्फिलेन C

^७ कर्मिरेण C कम्पिलेन P कस्फिलेन^२ From Karmira to Ānanda left out in A B

^८ See, however Pān VIII 4 5 ^९ पत्केन, twice, P पत्पेन, meant for पत्पेन twice, C

^{१०} आयुष्मतेन C ^{११} आनन्देन च C P See for these names the Smaller Sukhāṭṭ-
 yūha § 1, Lal Vist p 1

^{११} Cf Lal Vist p 526, l 7

परिशुद्धच्छविवर्णः पर्यवदातो मुखवर्णः पीतनिर्भासः। तद्यथापि नाम शारदं वनदं¹ पांडु परिशुद्धं पर्यवदातं पीतनिर्भासं एवमेव भगवतो विप्रसन्नानीन्द्रियाणि परिशुद्धो मुखवर्णः पर्यवदातच्छ-
विवर्णः पीतनिर्भासः। तद्यथापि नाम भगवज्जांवूनदसुवर्णनिष्को दक्षेण कर्मरेण कर्मारांतवासिना² वोल्कामुखेन³ संप्रवेश्य सुपरिणिष्ठितः पांडुकंबल उपरिणिष्ठितो⁴ऽतीव परिशुद्धो भवति पर्यवदातः पीतनिर्भासः एवमेव भगवतो विप्रसन्नानीन्द्रियाणि परिशुद्धो मुखवर्णः पर्यवदातच्छविवर्णः पीतनिर्भासः। न खलु पुनरहं भगवन्नभिजानामीतः पूर्वतरमेवं विप्रसन्नानि तथागतस्येन्द्रियाण्येवं परिशुद्धं मुखवर्णं पर्यवदातं छविवर्णं पीतनिर्भासं। तस्य मे भगवन्नेवं भवति बुद्धविहारेण वताद्य तथागतो विहरति जिनविहारेण सर्वज्ञताविहारेण महानागविहारेण वताद्य तथागतो विहरति अतीतानागतप्रत्युत्पन्नान्वा तथागतानर्हतः सम्यक्संबुद्धान्समनुस्मरतीति। एवमुक्ते भगवानायुष्मंतमानंदमेतदवोचत्। साधुसाध्वानंदं किंपुनस्ते देवता एतमर्थमारोचयंत्युताहो बुद्धा भगवंतः अथ तेन प्रत्युत्पन्नमीमांसाज्ञानेनैवं प्रजानासीति। एवमुक्त आयुष्मानानंदो भगवंतमेतदवोचत्। न मे भगवन्देवता एतमर्थमारोचयन्ति नापि बुद्धा भगवंतः अथ तर्हि मे भगवंस्तेनैव प्रत्यात्ममीमांसाज्ञानेनैवं भवति बुद्धविहारेणाद्य तथागतो विह-

¹ परद P वनद A वन B deest in C
हरयासिनोय I ² मुखे C

³ करारयासिना A B C कर्मा-
⁴ नि A P C See, however,

रति जिनविहारेण सर्वज्ञताविहारेण वताद्य तथागतो विहरत्य-
 तीतानागतप्रत्युत्पन्नान्वा बुद्धान्भगवतः समनुस्मरतीति । एवमुक्ते
 भगवानायुष्मन्तमानन्दमेतदवोचत् । साधु साध्वानंदोदारः खलु त
 उन्मिंजो भद्रिका मीमांसा कल्याणं प्रतिभानं बहुजनहिताय
 त्वमानन्द प्रतिपन्नो बहुजनसुखाय लोकानुकंपायै महतो जनका-
 यस्वार्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च यस्त्वं तथा-
 गतमर्थं परिप्रष्टव्यं मन्यसे । एवमेव भगवत्स्वानन्दस्तथागतेष्वर्हसु
 सम्यक्संबुद्धेष्वप्रमेयेष्वसंख्येषु ज्ञानदर्शनमुपसंहरेन्न तथागतस्य
 ज्ञानमुपहन्येत । तत्कस्य हेतोः । अप्रतिहतहेतुज्ञानदर्शनो ह्यानन्द
 तथागतज्ञान आकांक्षानन्द तथागत एकपिंडपात्तेन कल्पं वा
 तिष्ठेत्कल्पशतं वा कल्पसहस्रं वा कल्पशतसहस्रं वा यावत्कल्प-
 कोटीनियुतशतसहस्रं^१ वा ततो वीक्षरि तिष्ठेत्^२ न च तथागत-
 स्येन्द्रियाण्युपनश्येयुर्न मुखवर्णस्यान्यथात्वं भवेन्नापि च्छविवर्णं
 उपहन्येत । तत्कस्य हेतोः । तथा ह्यानन्द तथागतः समाधिमुख-
 पारमिताप्राप्तः । सम्यक्संबुद्धानामानन्द लोके सुदुर्लभः प्रादुर्भावः ।
 तद्यथौदुंबरपुष्पाणां लोके प्रादुर्भावः सुदुर्लभो भवति एवमेवानन्द
 तथागतानामर्थकामानां हितैपिणामनुकंपकानां महाकरुणाप्र-
 तिपन्नानां सुदुर्लभः प्रादुर्भावः । अपि तु खल्वानन्द तथागत-
 स्यैव सोऽनुभावो^३ यस्त्वं^४ सर्वलोकाचार्याणां सत्त्वानां लोके
 प्रादुर्भावाय बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानामर्थाय तथागतमेतमर्थं

^१ From कल्पशतं to सहस्रं deest in C B, and कोटीनियुत stands in J only ^२ उक्षरि-
 षेत् A P deest in C B ^३ सनुभाय C P निभाय A तिभाय B ^४ यस्त्वं ?

परिप्रष्टव्यं मन्यसे । तेन ह्यानंदं शृणु साधु च सुष्ठु च मनसिकुरु ।
भाषिष्येऽहं ते । एवं भगवन्नित्यायुष्मानानंदो भगवतः प्रत्य-
श्रौषीत् ॥२॥

भगवानानंदमेतदवोचत् । भूतपूर्वमानंदातीतेऽध्वनीतोऽसं-
ख्येये कल्पेऽसंख्येयतरे विपुलेऽप्रमेयेऽचित्ये यदासीत्तेन कालेन
तेन समयेन दीपंकरो नाम तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो लोक
उदपादि । १दीपंकरस्यानंदं परेण परतरं२प्रतापवान्नाम तथा-
गतोऽभूत् । तस्य परेण परतरं३प्रभाकरो नाम तथागतोऽभूत् ।
तस्य परेण परतरं४चंदनगंधो नाम तथागतोऽभूत् । तस्य परेण
परतरं५सुमेरुकल्पो नाम तथागतोऽभूत् । एवं चंदनीर्धनाम
विमलाननो नाम७अनुपलिप्तो नाम८विमलप्रभो नाम९
नागाभिभूर्नाम१०सूर्योदनो नाम११गिरिराजघोषो नाम१२मेरु-
कूटो नाम१३सुवर्णप्रभो नाम१४ज्योतिष्प्रभो नाम१५वैदूर्य-
निर्भासो नाम१६ब्रह्मघोषो नाम१७चंदाभिभूर्नाम१८तूर्यघोषो^१
नाम१९मुक्तकुसुमप्रतिमंडितप्रभो नाम२०श्रीकूटो नाम२१सा-
गरवरवुद्धिविक्रीडिताभिज्ञो नाम२२वरप्रभो नाम२३महागंध-
राजनिर्भासो नाम२४व्यपगतखिलमलप्रतिघोषो नाम२५शूर-
कूटो नाम२६रणंजहो^२ नाम२७महागुणधरवुद्धिप्राप्ताभिज्ञो नाम
२८चंद्रसूर्यजिह्वाकरणो नाम२९उत्तमवैदूर्यनिर्भासो नाम३०चित्र-
धारावृद्धिसंकुसुमिताभ्युद्गतो नाम३१पुष्पावतीवतराजसंकुसुमि-

^१ नामाभिभू A B P साभिभू C नामाभिभू Chin transl

^२ C inserts वैदूर्यप्रभ.

^३ मूर्धे P मूर्धे B

^४ मुकुट P

^५ रणजहा A P

ताभिज्ञो नाम३२पुष्पाकरो नाम३३उदकचंद्रो नाम३४अविद्यां-
 धकारविध्वंसनकरो नाम३५लोकेन्द्रो नाम३६मुक्तच्छत्रप्रवातस-
 दृशो नाम३७तिथो^१ नाम३८धर्ममतिविनंदितराजो नाम३९सिं-
 हसागरकूटविनंदितराजो नाम४०सागरमेरुचंद्रो नाम४१ब्रह्म-
 स्वरनादाभिनंदितो नाम४२कुसुमसंभवो नाम४३प्राप्तसेनो नाम
 ४४चंद्रभानुनाम४५मेरुकूटो^२ नाम४६चंद्रप्रभो नाम४७विमल-
 नेत्रो नाम४८गिरिराजघोषेश्वरो नाम४९कुसुमप्रभो नाम५०कुसु-
 मवृष्ट्यभिप्रकीर्णो नाम५१रत्नचंद्रो नाम५२पद्मविंब्युपशोभितो
 नाम५३चंदनगंधो नाम५४रत्नाभिभासो नाम५५निमिनाम५६
 महाव्यूहो नाम५७व्यपगतखिलदोषो नाम५८ब्रह्मघोषो नाम
 ५९सप्ररत्नाभिवृष्टो नाम६०महागुणधरो नाम६१महातमालप-
 च्चचंदनकर्दमो नाम६२कुसुमाभिज्ञो नाम६३अज्ञानविध्वंसनो
 नाम६४केशरी नाम६५मुक्तच्छत्रो नाम६६सुवर्णगर्भो नाम६७
 वैदूर्यगर्भो नाम६८महाकेतुनाम६९धर्मकेतुनाम७०रत्नकेतुनाम^५
 ७१रत्नश्रीनाम७२लोकेन्द्रो नाम७३नरेन्द्रो नाम७४कारुणिको
 नाम७५लोक्सुंदरो नाम७६ब्रह्मकेतुनाम७७धर्ममतिनाम७८सिं-
 हो नाम७९सिंहमतिनाम८०^६ । सिंहमतेरानंद परेण परतरं८१
 लोकेश्वरराजो नाम तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो लोक उदपादि

^१ तिथो A B गमिथो C, deest in P.

^२ मेरुकूटो A कूटो B P C

^३ P inserts तरंगध?

^४ मिमिनाम A मिमि नाम B निर्मि नाम C निमि नाम P

^५ रत्नकेतुनाम in C only

^६ For the names of the Buddhas see Lal Vist p 5, and Childers s v buddho

॥ सुखावतीब्यूहः ॥

विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकविदनुत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शा-
स्ता देवानां च मनुष्याणां च बुद्धो भगवान् । तस्य खलु पुनरानन्द
लोकेश्वरराजस्य तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य प्रवचने^१ धर्मा-
करो नाम भिक्षुरभूदधिमात्रं स्मृतिमान्मतिमान्गतिमान्प्रज्ञावा-
नधिमात्रं वीर्यवानुदाराधिमुक्तिकः ॥३॥^२

अथ खल्वानन्द स धर्माकरो भिक्षुरुत्थायासनादेकांसमुत्तरासंगं
कृत्वा दक्षिणजानुमंडलं पृथिव्यां प्रतिष्ठाप्य येनासौ भगवाँल्लोके-
श्वरराजस्तथागतस्तेनांजलिं प्रणम्य भगवन्तं नमस्कृत्य तस्मिन्नेव
समये संमुखमाभिर्गाथाभिरभ्यष्टावीत् ॥

अमितप्रभ अनंततुल्यबुद्धे ।

न च इह अन्य प्रभा विभाति काचित् ।

सूर्यमणिगिरीशचंद्रश्रीभा ।

न तपित^३ भोसिषु एभि सर्वलोके ॥१॥

रूपमपि अनंतु^४ सत्त्वसारे ।

तथ अपि बुद्धस्वरो अनंतघोषः ।

शीलमपि समाधिप्रज्ञवीर्यैः^५ ।

सदृशु न तेऽस्तिह लोकि कश्चिदन्यः ॥२॥

गभिरु विपुलु सुक्ष्मप्राप्तु धर्मो ।

ऽचिंतितु बुद्धवरो यथा समुद्रः ।

तेनोन्नमना न चास्ति शास्तुः ।

^१ प्रवचने A B. ^२ From here to ध्यानसमापित (p 8, l 7) left out in B. ^३ तेषु न A
तपित C. तपित P. ^४ अनंतु P. ^५ वीर्यैः C. वीर्यैः P. विर्यैः A.

॥ सुखावतीव्यूहः ॥

खिलदोषाञ्जाह्या अतोऽधिकालं ॥३॥
 अथ बुद्धवला^२ अनंततेजा ।
 प्रतपति सर्वदिशा नरेन्द्रराजा ।
 तथ अहु बुद्ध भवि^३ धर्मस्वामी ।
 जरामरणात्प्रजां प्रमोचयेयं ॥४॥
 दानशमथशीलक्षांतिवीर्यं ।
 ध्यानसमाधितश्चैव^४ अग्रश्रेष्ठां^५ ।
 एभि अहु व्रतां समाददामि ।
 बुद्ध भविष्यमि सर्वसत्त्वचांता ॥५॥
 बुद्धशतसहस्रकोट्युनेका ।
 यथरिव वालिक गंगया अनन्ता ।
 सर्वत अहु पूजयिष्य नाथां ।
 शिववरवीधिगवेषकी अतुल्यां ॥६॥
 गंगारजसमानलीकधातूं ।
 तत्र भूयोऽंतरि ये अनंतक्षेत्राः ।
 सर्वत प्रभ मुंचयिष्य तत्रा ।
 इति एतादृश वीर्यमारभिध्य ॥७॥
 क्षेत्रे मम उदारु अग्रश्रेष्ठो ।
 वरमिह मली संस्कृतेऽस्मिं^७ ।

^१ अतो धिकालं A अतो द्वीपारं P. अतो त्रिपारं C. अत्रिपारं? ^२ बला P.
 परत A. C ^३ भवित्त्व A. C. P. ^४ समाधितश्चैव A C P. ^५ श्रां A. B C. P.
^६ गंगा A गंगा B C P. ^७ संस्कृते सिं B C Several syllables are wanting; we
 expect some reference to the Bodhimandala

असदृश निर्वाणधातुसौख्यं ।
 तश्च^१ असत्त्वतया विशोधयिष्ये ॥ ८ ॥
 दशदिशत समागतानि सत्त्वाः ।
 तत्र गता सुख मे दिशन्ति क्षिप्रं ।
 बुद्ध मम प्रमाणु अत्र शिष्यी ।
 अवितथवीर्यवलं जनेमि च्छंदं ॥ ९ ॥
 दशदिशलोकविदसंगज्ञानी ।
 सद मम चित्त प्रजानयन्ति तेऽपि ।
 अविचिगतु अहं सदा वसेयं ।
 प्रणिधिवलं न पुनर्विर्वर्तयिष्ये ॥ १० ॥ ४ ॥

अथ खल्वानंद स धर्माकरो भिक्षुस्तं भगवंतं लोकेश्वरराजं
 तथागतं संमुखमाभिर्गाथाभिरभिष्टुत्यैतदवोचत् । अहमस्मि भग-
 वन्ननुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामः । पुनः पुनरनुत्तरायां
 सम्यक्संबोधौ चित्तमुत्पादयामि परिणामयामि । तस्य मे भग-
 वाञ्छास्ता तथा धर्मे देशयतु यथाहं क्षिप्रमनुत्तरां सम्यक्संबो-
 धिमभिसंबुध्येयं । असमसमस्तथागतो लोके भवेयं । तांश्च भगवा-
 नाकारान्परिकीर्तयतु यैरहं बुद्धक्षेत्रस्य गुणव्यूहसंपदं परिगृह्णी-
 यां ॥ एवमुक्त आनंद भगवाँल्लोकेश्वरराजस्तथागतस्तं भिक्षुमे-
 तदवोचत् । तेन हि त्वं भिक्षो स्वयमेव बुद्धक्षेत्रगुणालंकारव्यूह-
 संपदं परिगृह्णीष्व । सोऽवोचत् । नाहं भगवंस्तत्सहेयं । अपि तु
 भगवानेव । भाषस्वान्येषां^२ तथागतानां बुद्धक्षेत्रगुणव्यूहालंकार-

^१ तच्च^२ भाषस्त । येषा A C भाषस्त येषा P भाषस्त ॥ येषा B

संपदं यां श्रुत्वा वयं सर्वाकारं परिपूरयिष्याम इति । अथानन्द
 स लोकेश्वरराजस्तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धस्तस्य भिक्षोराशयं
 ज्ञात्वा परिपूर्णां वर्षकोटीमेकाशीतिंबुद्धकोटीनियुतशतसहस्राणां
 बुद्धक्षेत्रगुणालंकारव्यूहसंपदं साकारां सोद्देशं सनिर्देशं संप्रका-
 शितवानर्थकामो हितैष्यनुकंपकोऽनुकंपामुपादाय बुद्धक्षेत्रानु-
 पच्छेदाय^१ सत्त्वेषु महाकरुणां संजनयित्वा । परिपूर्णाश्चत्वारिं-
 शत्कल्पास्तस्य भगवतस्तथागतस्यायुष्प्रमाणं ॥ ५ ॥

अथ खल्वानन्द स धर्माकरो भिक्षुर्यास्तेषामेकाशीतिंबुद्धको-
 टीनियुतशतसहस्राणां बुद्धक्षेत्रगुणालंकारव्यूहसंपदस्ताः सर्वा
 एके बुद्धक्षेत्रे परिगृह्य भगवतो लोकेश्वरराजस्य तथागतस्य^२
 पादौ शिरसा वंदित्वा प्रदक्षिणीकृत्य तस्य भगवतोऽंतिकात्प्रा-
 क्रामत् । उत्तरि च पंचकल्पान्वुद्धक्षेत्रगुणालंकारव्यूहसंपदमुदा-
 रतरां प्रणीततरां च सर्वलोके दशसु दिक्ष्वप्रचरितपूर्वा परि-
 गृहीतवानुदारतरं च प्रणिधानमकार्षीत् ॥ ६ ॥

इति ह्यानन्द या तेन भगवता लोकेश्वरराजेन तथागतेन
 तेषामेकाशीतिंबुद्धक्षेत्रकोटीनियुतशतसहस्राणां संपत्तिः कथिता
 ततो भिक्षुरेकाशीत्युदारप्रणीताप्रमेयतरां बुद्धक्षेत्रसंपत्तिं परिगृह्य
 येन स तथागतस्तेनोपसंक्रम्य भगवतः पादौ शिरसा वंदित्वा
 दबोचत् । परिगृहीता मे भगवन्बुद्धक्षेत्रगुणालंकारव्यूहसंपदिति ॥

^१ एकास्ते A B. एकास्त C. एकस्ते P. Chinese translations put 21 or 84. ^२ मुपद्य-
 दाय A. मुपद्येदाय B. मुपच्छेदाय P. C. ^३ Here A and B insert a Praxidhāna
 which ought to come in later ^४ मेकापीत् A. एकापीत् B. एकाशीते P. C.
^५ रेकाभ्यु^० P. लोकाभ्यु^० A B. रेकाशीसु C.

एवमुक्त आनन्द स लीकेश्वरराजस्तथागतस्तं भिक्षुमेतदवोचत् ।
तेन हि भिक्षो भापस्वानुमोदते तथागतः । अयं कालो भिक्षो
प्रमोदय पर्षदं हर्षं जनय सिंहनादं नद यं श्रुत्वा बोधिसत्त्वा
महासत्त्वा एतर्ह्यनागतेऽध्वन्येवंरूपाणि बुद्धक्षेत्रगुणसंपत्तिप्रणि-
धिस्थानानि परिर्यहीष्यन्ति^१ ॥ अथानन्द स धर्माकरो भिक्षुस्तस्यां
वैलायां भगवंतमेतदवोचत् । तेन हि शृणोतु मे भगवान्ये मम
प्रणिधानविशेषाः । यथा मेऽनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्ध-
स्याचिंत्यगुणालंकारब्यूहसमन्वागतं तद्बुद्धक्षेत्रं भविष्यति ॥७॥

॥१॥ सचेन्मे भगवंस्तस्मिन्बुद्धक्षेत्रे निरयो वा तिर्यग्योनिर्वा
प्रेतविषयो वासुरो वा कायो^२ भवेन्मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्सं-
बोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥२॥ सचेन्मे भगवंस्तस्य तत्र बुद्धक्षेत्रे ये सत्त्वाः प्रत्याजाता भवे-
युक्ते पुनस्ततश्च्युत्वा निरयं वा तिर्यग्योनिं वा प्रेतविषयं वासुरं वा
कायं^३ प्रपतेयुर्मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥३॥ सचेन्मे भगवंस्तत्र बुद्धक्षेत्रे ये सत्त्वाः प्रत्याजातास्ते च
सर्वे नैकवर्णाः स्युर्यदिदं सुवर्णवर्णा मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्सं-
बोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥४॥ सचेन्मे भगवंस्तस्मिन्बुद्धक्षेत्रे देवानां च मनुष्याणां च

^१ P and C add परिपूरयिष्यति A and B परिगृही^० C परिगृह्योष्यति P परिगृहि^०,
and so generally ^२ वासुरो वासुरकायो A B C वा असुरो वासुरका P ^३ वासुरो
वासुरकाय A B वा असुर वा क्षय P C See chap 15 The reference to the Asuras
is left out in three of the Chinese translations in both places Suras or Devas could
hardly be mentioned here with Asuras See however the 4th Prasadhāna

संपदं यां श्रुत्वा वयं सर्वाकारं परिपूरयिष्याम इति । अथानंद
 स लोकेश्वरराजस्तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धस्तस्य भिक्षोराशयं
 ज्ञात्वा परिपूर्णा वर्षकोटीमेकाशीतिंबुद्धकोटीनियुतशतसहस्राणां
 बुद्धक्षेत्रगुणालंकारव्यूहसंपदं साकारां सोद्देशां सनिर्देशां संप्रका-
 शितवानर्थकामो हितैष्यनुकंपकोऽनुकंपामुपादाय बुद्धक्षेत्रानु-
 पच्छेदाय^१ सत्त्वेषु महाकरुणां संजनयित्वा । परिपूर्णाश्चत्वारिं-
 शकल्पास्तस्य भगवतस्तथागतस्यायुष्प्रमाणं ॥ ५ ॥

अथ खल्वानंद स धर्माकरो भिक्षुर्यास्तेषामेकाशीतिंबुद्धको-
 टीनियुतशतसहस्राणां बुद्धक्षेत्रगुणालंकारव्यूहसंपदस्ताः सर्वा
 एके बुद्धक्षेत्रे परिगृह्य भगवतो लोकेश्वरराजस्य तथागतस्य^२
 पादौ शिरसा वंदित्वा प्रदक्षिणीकृत्य तस्य भगवतोऽंतिकात्प्रा-
 क्रामत् । उत्तरि च पंचकल्पान्बुद्धक्षेत्रगुणालंकारव्यूहसंपदमुदा-
 रतरां प्रणीततरां च सर्वलोके दशसु दिक्ष्वप्रचरितपूर्वा परि-
 गृहीतवानुदारतरं च प्रणिधानमकापीत् ॥ ६ ॥

इति ह्यानंद या तेन भगवता लोकेश्वरराजेन तथागतेन
 तेषामेकाशीतिंबुद्धक्षेत्रकोटीनियुतशतसहस्राणां संपत्तिः कथिता
 ततो भिक्षुरेकाशीत्युदारप्रणीताप्रमेयतरां बुद्धक्षेत्रसंपत्तिं परिगृह्य
 येन स तथागतस्तेनोपसंक्रम्य भगवतः पादौ शिरसा वंदित्वा
 ददोत्तत् । परिगृहीता मे भगवन्बुद्धक्षेत्रगुणालंकारव्यूहसंपदिति ॥

^१ एकामते A B. एकाशत C एकशते P Chinese translations put 21 or 84 ^२ मुपय-
 दाम A. मुपयेदाम B मुपच्छेदाय P. C ^३ Here A and B insert a Prāṇidhāna

which ought to come in later ^४ नेकापीत् A. एकापीत् B. एकाशीति P. C

^५ रेकाभ्यु P लोकाभ्यु A B रेकाशीसु C

एवमुक्त आनन्द स लोकेश्वरराजस्तथागतस्तं भिक्षुमेतदवोचत् ।
तेन हि भिक्षो भाषस्वानुमोदते तथागतः । अयं कालो भिक्षो
प्रमोदय पर्पदं हर्षे जनय सिंहनादं नद यं श्रुत्वा बोधिसत्त्वा
महासत्त्वा एतर्ह्यनागतेऽध्वन्येवंरूपाणि बुद्धक्षेत्रगुणसंपत्तिप्रणि-
धिस्थानानि परित्यहीष्यन्ति¹ ॥ अथानन्द स धर्माकरो भिक्षुस्तस्यां
वेलायां भगवंतमेतदवोचत् । तेन हि शृणोतु मे भगवान्ये मम
प्रणिधानविशेषाः । यथा मेऽनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्ध-
स्याचिंत्यगुणालंकारब्यूहसमन्वागतं तद्बुद्धक्षेत्रं भविष्यति ॥७॥

॥१॥ सचेन्मे भगवंस्तस्मिन्बुद्धक्षेत्रे निरयो वा तिर्यग्योनिर्वा
प्रेतविषयो वासुरो वा कायो² भवेन्मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्सं-
बोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥२॥ सचेन्मे भगवंस्तस्य तत्र बुद्धक्षेत्रे ये सत्त्वाः प्रत्याजाता भवे-
युस्ते पुनस्ततश्च्युत्वा निरयं वा तिर्यग्योनिं वा प्रेतविषयं वासुरं वा
कायं³ प्रपतेयुर्मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥३॥ सचेन्मे भगवंस्तत्र बुद्धक्षेत्रे ये सत्त्वाः प्रत्याजातास्ते च
सर्वे नैकवर्णाः स्युर्यदिदं सुवर्णवर्णा मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्सं-
बोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥४॥ सचेन्मे भगवंस्तस्मिन्बुद्धक्षेत्रे देवानां च मनुष्याणां च

¹ P and C add परिपूरयिष्यन्ति A and B परिगृही^०. C परिगृहीष्यन्ति P परिगृही^०,
and so generally ² वासुरो वासुरकायो A B C वा असुरो वासुरका P ³ वासुरो
वासुरकार्य A B वा असुरं वा काय P C See chap 15 The reference to the Asuras
is left out in three of the Chinese translations in both places Suras or Devas could
hardly be mentioned here with Asuras See, however, the 4th Prāṇidhāna

॥ सुखावतीव्यूहः ॥

नानात्वं प्रज्ञायेतान्यत्रं नाम संवृतिव्यवहारमात्रा देवमनुष्या इति संख्यागणनातो मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥५॥ सचेन्मे भगवंस्तस्मिन्बुद्धक्षेत्रे ये सत्त्वाः प्रत्याजातास्ते च सर्वे नर्द्धिवशितापरंमपारमिताप्राप्ता भवेयुरंतश एकचित्तक्षणलवेन बुद्धक्षेत्रकोटीनियुतशतसहस्रातिक्रमणतयापि मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥६॥ सचेन्मे भगवंस्तस्मिन्बुद्धक्षेत्रे ये सत्त्वाः प्रत्याजाता भवेयुस्ते च सर्वे जातिस्मरा न स्युरंतशः कल्पकोटीनियुतशतसहस्रानुस्मरणतयापि मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥७॥ सचेन्मे भगवंस्तस्मिन्बुद्धक्षेत्रे ये सत्त्वाः प्रत्याजायेरंस्ते सर्वे न दिव्यस्य चक्षुषो^१ लाभिनी भवेयुरंतशो लोकधातुकोटीनियुतशतसहस्रदर्शनतयापि मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥८॥ सचेन्मे भगवंस्तस्मिन्बुद्धक्षेत्रे ये सत्त्वाः प्रत्याजायेरंस्ते सर्वे न दिव्यस्य श्रोत्रस्य लाभिनी भवेयुरंतशो बुद्धक्षेत्रकोटीनियुतशतसहस्रादपि युगपत्सद्धर्मश्रवणतया मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

^१ प्रज्ञापते P. प्रज्ञापेत् A प्रज्ञापयत् B प्रहयेत् C ^२ संबुद्धि A. संबुद्धि B संबुद्धि P. C. ^३ The Prañdhāna with regard to the divyam /akshuḥ is placed by A B in chap 6, between तथागतस्य and पादौ, beginning with the words स्मरणतयापि and going on to लाभिनी भवेयुः In C. and P the Prañdhāna stands here in its right place.

॥९॥ सचेन्मे भगवंस्तस्मिन्बुद्धक्षेत्रे ये सत्त्वाः प्रत्याजायेरंस्ते सर्वे न परचित्तज्ञानकोविदा भवेयुरंतशो बुद्धक्षेत्रकोटीनियुतशतसहस्रपर्यापन्नानामपि सत्त्वानां चित्तचरितपरिज्ञानतया मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥१०॥ सचेन्मे भगवंस्तस्मिन्बुद्धक्षेत्रे ये सत्त्वाः प्रत्याजायेरंस्तेषां काचित्परियहसंज्ञोत्पद्येतांतशः स्वशरीरेऽपि मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥११॥ सचेन्मे भगवंस्तस्मिन्बुद्धक्षेत्रे ये सत्त्वाः प्रत्याजायेरंस्ते सर्वे न नियताः स्युर्यदिदं सम्यक्त्वे^१ यावन्महापरिनिर्वाणे मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥१२॥ सचेन्मे भगवंस्तस्मिन्बुद्धक्षेत्रेऽनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धस्य कश्चित्तत्त्वः श्रावकाणां गणनामधिगच्छेदंतशस्त्रिसाहस्रमहासाहस्रपर्यापन्ना अपि सर्वसत्त्वाः प्रत्येकबुद्धभूताः कल्पकोटीनियुतशतसहस्रमभिगणयंतो मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥१३॥ सचेन्मे भगवंस्तस्मिन्बुद्धक्षेत्रेऽनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धस्य प्रमाणिक्की मे प्रभा भवेदंतशो बुद्धक्षेत्रकोटीनियुतशतसहस्रप्रमाणेनापि^२ मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥१४॥ सचेन्मे भगवन्ननुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धस्य

^१ See Childers s v rāsi

^२ प्रमाणेनापि P प्रमानापि A B प्रमाणनापि C

तस्मिन्बुद्धक्षेत्रे सत्त्वानां प्रमाणीकृतमायुष्प्रमाणं भवेदन्यत्र प्रणिधानवशेन मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥ १५ ॥ सचेन्मे भगवन्बोधिप्राप्तस्यायुष्प्रमाणं^१ पर्यंतीकृतं भवेदंतशः कल्पकोटीनियुतशतसहस्रगणनयापि मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥ १६ ॥ सचेन्मे भगवन्बोधिप्राप्तस्य तस्मिन्बुद्धक्षेत्रे सत्त्वानामकुशलस्य नामधेयमपि भवेन्मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥ १७ ॥ सचेन्मे भगवन्बोधिप्राप्तस्य नाप्रमेयेषु बुद्धक्षेत्रेषु प्रमेयासंख्येया बुद्धा भगवंतो नामधेयं परिकीर्तयेयुर्न वर्णं भाषेरन्न प्रशंसामभ्युदीरयेरन्न समुदीरयेयुर्मा^२ तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥ १८ ॥ सचेन्मे भगवन्बोधिप्राप्तस्य ये सत्त्वा अन्येषु लोकधातुष्वनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ चित्तमुत्पाद्य मम नामधेयं श्रुत्वा प्रसन्नचित्ता मामनुस्मरेयुस्तेषां चेदहं मरणकालसमये प्रत्युपस्थिते^३ भिक्षुसंघपरिवृतः पुरस्कृतो न पुरतस्तिष्ठेयं यदिदं चित्ताविशेषतायै मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

^१ A. and B insert after आयुष्प्रमाणं in § 15, तत्र सत्त्वानां प्रमाणीकृतमायुष्प्रमाणं भवेदन्यत्र प्रणिधानवशेन मा तावद^० धेयं । सचेन्मे भगवन्बोधिप्राप्तस्यायुष्प्रमाणं. ^२ न वर्णं भाषेरन् । न वर्णं भाषेरन् A B. C. न वर्णं भाषेरन् P न प्रशंसामभ्युदीरये^० युः । प्रशंसामभ्युदीरयेत्त समुदीरयेयुः A. B (exc प्रसं) C. (exc रत्नसमु^०) न प्रसंसामभ्युदीरयेरन् ॥ समुदीरयेयुः P. ^३ ते P C तो B. त A

॥१९॥ सचेन्मे भगवन्बोधिप्राप्तस्याप्रमेयासंख्येयेषु बुद्धक्षेत्रेषु
ये सत्त्वा मम नामधेयं श्रुत्वा तत्र बुद्धक्षेत्रे चित्तं^१ प्रेरयेयुरूपपक्षये
कुशलमूलानि च परिणामयेयुस्ते तत्र बुद्धक्षेत्रे नोपपद्येरन्तंशो
दशभिश्चित्तोत्पादपरिवर्तैः स्थापयित्वानंतर्यकारिणः^२ सद्धर्मप्रति-
क्षेपावरणकृतांश्च^३ सत्त्वान्मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभि-
संबुध्येयं ॥^४

॥२०॥ सचेन्मे भगवन्बोधिप्राप्तस्य तत्र बुद्धक्षेत्रे ये सत्त्वाः
प्रत्याजाता भवेयुस्ते सर्वे नैकजातिप्रतिवद्धाः स्युरनुत्तरायां
सम्यक्संबोधौ स्थापयित्वा प्रणिधानविशेषांस्तेषामेव बोधि-
सत्त्वानां महासत्त्वानां महासंनाहं संनद्धानां सर्वलोकार्थसं-
बुद्धानां सर्वलोकाभियुक्तानां सर्वलोकपरिनिर्वाणाभियुक्तानां
सर्वलोकधातुषु बोधिसत्त्वचर्यां चरितुकामानां सर्वबुद्धानां संबर्तु-
कामानां गंगानदीवालुकासमान्सत्त्वान्ननुत्तरायां सम्यक्संबोधौ
प्रतिष्ठापकानां भूयश्चोत्तरिचर्याभिमुखानां समंतभद्रचर्यानिर्या-
तानां मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥२१॥ सचेन्मे भगवन्बोधिप्राप्तस्य तत्र बुद्धक्षेत्रे ये बोधिसत्त्वाः
प्रत्याजाता भवेयुस्ते सर्वे एकपुरोभक्तेनान्यानि बुद्धक्षेत्राणि गत्वा
बहूनि बुद्धशतानि बहूनि बुद्धसहस्राणि बहूनि बुद्धशतसहस्राणि
वह्नीर्वुद्धकोटीर्यावद्बहूनि बुद्धकोटीनियुतशतसहस्राणि नोपति-

^१ From चित्तं to बुद्धक्षेत्रे left out in P.

^२ See Childers s v paññānantariyakam-

nam.

^३ कृतांश्च P C. कृतां च A. कृताश्च B.

^४ A. and B repeat § 19.

^५ संबर्तुं A. संबर्तुं B C सम्बर्तु P

धेरन्सर्वसुखोपधानैस्तदिदं बुद्धानुभावेन मा तावदहमनुत्तरां
सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥२२॥ सचेन्मे भगवन्बोधिप्राप्तस्य तत्र बुद्धक्षेत्रे बोधिसत्त्वा
यथारूपैराकारैराकांक्षेयुः कुशलमूलान्यवरोपयितुं यदिदं सुव-
र्णेन वा रजतेन वा मणिमुक्तावैडूर्यशंखशिलाप्रवाडस्फटिकमु-
सारग्वलोहितमुक्ताश्मगर्भादिभिर्वान्यतमान्यतमैः सर्वै रत्नैर्वा
सर्वगंधपुष्पमाल्यविलेपनधूपचूर्णचीवरच्छत्तध्वजपताकाप्रदी-
पैर्वा सर्वनृत्यगीतवाद्यैर्वा तेषां च तथारूपा आहाराः सह-
चित्तोत्पादान्न प्रादुर्भवेयुर्मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभि-
संबुध्येयं ॥

॥२३॥ सचेन्मे भगवन्बोधिप्राप्तस्य तत्र बुद्धक्षेत्रे ये सत्त्वाः
प्रत्याजाता भवेयुस्ते सर्वे न सर्वज्ञतासहगतां धर्मकथां कथयेयुर्मा
तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥२४॥ सचेन्मे भगवन्बोधिप्राप्तस्य तत्र बुद्धक्षेत्रे ये बोधिसत्त्वा
एवं चित्तमुत्पादयेयुर्यदिहैव वयं लोकधातौ स्थित्वा प्रमेयासंख्येयेषु
बुद्धक्षेत्रेषु बुद्धान्भगवतः सत्कुर्याम गुरुकुर्याम मानयेम पूजयेम
यदिदं चीवरपिंडपात्रशयनासनगानप्रत्ययभेषज्यपरिष्कारिः^१ पुष्प-
धूपदीपगंधमाल्यविलेपनचूर्णचीवरच्छत्तध्वजपताकाभिर्नाना-
विधनृत्यगीतवाद्यै रत्नयपरिति तेषां च बुद्धा भगवतः सहचि-

^१ After सान्यतमैः सर्वै र A B leave out till मुत्तरं सम्यक्संबोधि etc
Pras. bhāṣa is left out in C ^२ उत्पद्यु A उत्पद्युः B उत्पद्युः P ^३ परिष्कारिः B.
परिष्कारिः A परिष्कारिः P

^४ The 23rd

^५ परिष्कारिः B.

ज्ञोत्पादान्न प्रतिगृह्णीयुर्यदिदमनुकंपामुपादाय भा- तावदहम-
नुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥२५॥ सचेन्मे भगवन्बोधिप्राप्तस्य तत्र बुद्धक्षेत्रे ये बोधि-
सत्त्वाः प्रत्याजाता भवेयुस्ते सर्वे न नारायणवज्रसंहतात्मभा-
वस्थामप्रतिलब्धा भवेयुर्मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभि-
संबुध्येयं ॥

॥२६॥ सचेन्मे भगवन्बोधिप्राप्तस्य तत्र बुद्धक्षेत्रे यः कश्चि-
त्सत्त्वोऽलंकारस्य वर्णपर्यंतमुद्गृह्णीयादंतशो दिव्येनापि चक्षुषै-
वंवर्णमेवंविभूतीदं बुद्धक्षेत्रमिति नानावर्णतां जानीयान्मा
तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥२७॥ सचेन्मे भगवन्बोधिप्राप्तस्य तत्र बुद्धक्षेत्रे यः सर्वप-
रीत्तकुशलमूलो बोधिसत्त्वो सोऽंतशो योजनगतोत्थितमुदारवर्णं
बोधिवृष्टं न संजानीयान्मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभि-
संबुध्येयं ॥

॥२८॥ सचेन्मे भगवन्बोधिप्राप्तस्य तत्र बुद्धक्षेत्रे कस्यचित्सत्त्व-
स्वोद्देशो वा स्वाध्यायो वा कर्तव्यः स्यान्न ते सर्वे प्रतिसंबित्प्राप्ता
भवेयुर्मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥२९॥ सचेन्मे भगवन्बोधिप्राप्तस्य नैवं प्रभास्वरं तद्बुद्धक्षेत्रं
भवेद्यच्च समंतादप्रमेयासंख्येयाचिंत्यातुल्यापरिमाणानि बुद्धक्षे-

¹ एवं वर्णा एवंप्रभृतिरिदं बुद्धक्षेत्रमेति A. एवं वर्णाः एवं विभूतिरिदं बुद्धक्षेत्रमिति B
एवं वर्णा एवंप्रभृतिरिदं बुद्धक्षेत्रमिति C P.

चाणि संदृश्येरन्¹ तद्यथापि नाम परिमृष्ट आदर्शमंडले मुख-
मंडलं मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥३०॥ सचेन्मे भगवन्बोधिप्राप्तस्य तत्र बुद्धक्षेत्रे धरणीत-
लमुपादाय यावदंतरीक्षाद्देवमनुष्यविषयातिक्रान्तस्याभिजातस्य
धूपस्य तथागतबोधिसत्त्वपूजाप्रत्यर्हस्य सर्वरत्नमयानि नानासु-
रभिगंधघटिकाशतसहस्राणि सदा निधूपितान्येव न स्युर्मा ता-
वदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥३१॥ सचेन्मे भगवन्बोधिप्राप्तस्य तत्र बुद्धक्षेत्रे न सदाभिप्र-
वृष्टान्येव सुगंधिनानारत्नपुष्पवर्षाणि सदा प्रवादिताश्च मनोज्ञ-
स्वरा वाद्यमेघा न स्युर्मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभि-
संबुध्येयं ॥

॥३२॥ सचेन्मे भगवन्बोधिप्राप्तस्य ये सत्त्वा अप्रमेयासंख्येया-
चिंत्यातुल्येषु लोकधातुष्वाभया^२ स्फुटा भवेयुस्ते सर्वे न देवमनु-
ष्यसमतिक्रान्तेन सुखेन समन्वागता भवेयुर्मा तावदहमनुत्तरां
सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥३३॥ सचेन्मे भगवन्बोधिप्राप्तस्य समंतादप्रमेयाचिंत्या-
तुल्यापरिमाणेषु बुद्धक्षेत्रेषु बोधिसत्त्वा महासत्त्वा मम नामधेयं
श्रुत्वा तच्छ्रवणसहगतेन कुशलेन जातिव्यतिवृत्ता संतो न धार-
णीप्रतिलब्धा भवेयुर्मावद्बोधिमंडपर्यंतमिति मा तावदहमनुत्तरां
सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

¹ संदृश्यते A संदृश्यते B संदृश्यन् C संदृश्यन् P.
यार्थित्यातुल्यवाभया स्फुटा भवेयुः.

² P reads अप्रमेयासंख्ये-

॥३४॥ सचेन्ने भगवन्बोधिप्राप्तस्य समंतादप्रमेयासंख्येया-
चिंत्यातुल्यापरिमाणेषु बुद्धक्षेत्रेषु याः स्त्रियो मम नामधेयं श्रुत्वा
प्रमादं^१ संजनयेयुर्वोधिचित्तं नोत्पादयेयुः स्त्रीभावं च न विजु-
गुप्सेरन् जातिव्यतिवृत्ताः समानाः सचेद्वितीयं स्त्रीभावं प्रति-
लभेरन्मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥३५॥ सचेन्ने भगवन्बोधिप्राप्तस्य समंतादशसु दिक्ष्वप्रमेया-
संख्येयाचिंत्यातुल्यापरिमाणेषु बुद्धक्षेत्रेषु ये बोधिसत्त्वा मम
नामधेयं श्रुत्वा प्रणिपत्य पंचमंडलनमस्कारेण वंदिष्यंते ते
बोधिसत्त्वचर्या चरंती न सदेवकेन लोकेन सत्क्रियेरन्मा ताव-
दहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥३६॥ सचेन्ने भगवन्बोधिप्राप्तस्य कस्यचिद्बोधिसत्त्वस्य ची-
वरधावर्णशोषणसीवनरंजनकर्म कर्तव्यं भवेन्न त्वेव नवार्भिजा-
तचीवररत्नैः प्रावृत्तमेवात्मानं संजानीयुः^२ सहचिन्तोत्पादात्तथा-
गतानुज्ञातिर्मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥३७॥ सचेन्ने भगवन्बोधिप्राप्तस्य तत्र बुद्धक्षेत्रे सहोत्पन्नाः
सत्त्वा नैवंविधं सुखं प्रतिलभेरंस्तद्यथापि नाम निष्परिदाह-
स्वार्हतो भिक्षोस्तृतीयध्यानसमापन्नस्य मा तावदहमनुत्तरां
सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥३८॥ सचेन्ने भगवन्बोधिप्राप्तस्य तत्र बुद्धक्षेत्रे ये बोधिसत्त्वाः
प्रत्याजातास्ते यथारूपं बुद्धक्षेत्रे गुणालंकारव्यूहमाकांक्षेयुस्तथा-

^१ प्रमादं A P प्रामादं B ^२ बोधत A B C धावन P ^३ न चेष न ननाभि° A.
न त्वेष ननाभि B न त्वेष ननाभि° C न त्वेष ननाभि P ^४ ज्ञानीयम्?

रूपं नानारत्नवृक्षेभ्यो न संजनयेयुर्मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्सं-
वोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥३९॥ सचेन्मे भगवन्वोधिप्राप्तस्य मम नामधेयं श्रुत्वान्य-
वुद्धक्षेत्रोपपन्ना बोधिसत्त्वा इन्द्रियबलवैकल्यं गच्छेयुर्मा तावद-
हमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥४०॥ सचेन्मे भगवन्वोधिप्राप्तस्य तदन्यवुद्धक्षेत्रस्थाने बोधि-
सत्त्वा मम नामधेयसहश्रवणान्न सुविभक्तवतीं नाम समाधिं
प्रतिलभेरन्यत्र समाधौ स्थित्वा बोधिसत्त्वा एकक्षणव्यतिहारेणा-
प्रमेयासंख्येयाचिंत्यातुल्यापरिमाणान्बुद्धान्भगवतः पश्यन्ति स
चैषां समाधिरंतरा विप्रणश्येन्मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधि-
मभिसंबुध्येयं ॥

॥४१॥ सचेन्मे भगवन्वोधिप्राप्तस्य तदन्येषु बुद्धक्षेत्रेषु^३ मम
नामधेयं श्रुत्वा तच्छ्रवणसहगतेन^४ कुशलमूलेन सत्त्वा नाभि-
जातकुलोपपत्तिं प्रतिलभेरन्यावद्वोधिपर्यंतं मा तावदहमनुत्तरां
सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

॥४२॥ सचेन्मे भगवन्वोधिप्राप्तस्य तदन्येषु बुद्धक्षेत्रेषु ये बोधि-
सत्त्वा मम नामधेयं श्रुत्वा तच्छ्रवणकुशलमूलेन यावद्वोधिपर्यंतं
ते सर्वे बोधिसत्त्वचर्याप्रीतिप्रामोद्यकुशलमूलसमवधानगता न
भवेयुर्मा तावदहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं ॥

^१ य मह A B C P ^२ एकक्षणव्यं A B C P ^३ तदन्येषु बुद्धक्षेत्रेषु left out
in C P ^४ तच्छ्रवणसहगतेन B C P तच्छ्रवण A ^५ कुशलो B ^६ तच्छ्रवणेन A
तच्छ्रवण P तच्छ्रवणेन B तच्छ्रवण C

धानविशेषान्निर्दिश्य तस्यां वेलायां बुद्धानुभावेनेमा गाथा
अभाषत ॥

सचि मि¹ -- विशिष्ट निवरूपा ।
 वरप्रणिधान सिया खु बोधिप्राप्तो² ।
 माह सिय गवेन्द्र³ सत्त्वसारो ।
 दशबलधारि⁴ अतुल्यदक्षिणीयः ॥१॥
 सचि मि सिय न क्षेत्र एवरूपं ।
 बहु अध नानप्रभूतदिव्यवित्तं⁵ ।
 सुखित नरक येय⁶ दुःखप्राप्तो ।
 माह सिया रत्नान - - राजा⁷ ॥२॥
 सचि मि उपगतस्य बोधिमंड ।
 दशदिशि प्रव्रजि नामधेयु क्षिप्रं⁸ ।
 पृथु बहव अनंतबुद्धक्षेत्रा ।
 माह सिया बलप्राप्तु लोकनाथः ॥३॥
 सचि खु अहु रमेय कामभोगां ।
 स्मृतिमत्तिया गत्तिया¹¹ विहीनु संतः ।

¹ सचि मि B After this two syllables are wanting in all the MSS, but one MS of the Bibliotheque Nationale at Paris reads षमि, which may be meant for म्याम or याम, only that the first syllable ought to be short ² प्राप्तो A B P which may also be प्राप्तो written too closely ³ माह सियगवेन्द्र A C ⁴ चन्द्र B साक सियगवेन्द्र P ⁵ दशबलधारि P ⁶ बहुधनानः C ⁷ न is left out in A B ⁸ क्षिप्रं B C P ⁹ रक्ते य? ¹⁰ मोह सिय रत्नान राजा A ¹¹ रत्नानगरराजा P मोह सिय रत्नान राजा B ¹² रत्नान राजा C रत्नान, for रत्नान ¹³ न seems to be wanted ¹⁴ गत्तिया left out in A B, see Lal list p 84 l 13

अतुलशिव समेयमान¹ बोधि ।
 माह सिया बलप्राप्तु² शास्त लोके³ ॥४॥
 विपुलप्रभ अतुल्यनंत⁴ नाथ ।
 दिशि विदिशि⁵ स्फुरि सर्वबुद्धक्षेत्रा⁶ ।
 राग प्रशमि सर्वदोषमोहां ।
 नरकगतिस्मि⁷ प्रशमि धूमकेतुं ॥५॥
 जनिय सुरुचिरं विशालनेत्रं⁸ ।
 विधु⁹निय सर्वनराण अंधकारं ।
 अपनिय सु न अक्षयानशेषां¹⁰ ।
 उपनयि स्वर्गगताननंततेजां¹¹ ॥६॥
 न तपति नभ¹² चंद्र¹³सूर्यआभा ।
 मणिगण अग्निप्रभा न देवतानां ।
 अभिभवति नरेंद्र आभ सर्वा ।
 पुरिमचरिं परिशुद्ध आचरित्वा ॥७॥
 पुरुषवरु निधान दुःखितानां ।
 दिशि विदिशासु न¹⁴ अस्ति एवरूपः¹⁵ ।

¹ °माना A B C P cf Pāli sameto

² माह सिया बल प्राप्तु A B C P

³ शास्त लोको A B शास्त लोके P लोके C शास्त being left out ⁴ °त्यानत A B C P

⁵ विदिशि C P विदि A B ⁶ क्षेत्रा C क्षेत्रा B P क्षेत्रा A

⁷ B inserts न. ⁸ धूम° C P धूम A B ⁹ विशार° C ¹⁰ विपू° A B C P

¹¹ अ is left out in A B ¹² अपनय नुरक्षयानशेषा A अपनय° B भुपलिय मुन

अक्षयानशेषा P अपनयि मुन अक्षयानशेषा C It may be apahya ¹³ °गताननन्तेजा

A B °गताननन्तेजा C P ¹⁴ नभय C ¹⁵ चंद्र deest in C ¹⁶ भुन B

¹⁷ एवरूप A एवरूप B एवरूपा C P

॥ सुखावतीव्यूहः ॥

कुशलं शतसहस्रसर्वपूर्णं ।
 पर्षगतो नदि बुद्धेसिंहनादं ॥६॥
 पुरिमजिनस्वयंभुः सत्करित्वा ।
 व्रततपकोटि चरित्वा अप्रमेयां ।
 प्रवरवरसमे स्मिः ज्ञानस्कंध ।
 प्रणिधिवलप्रतिपूर्णसत्त्वसारो ॥७॥
 यथ भगव असंगज्ञानदर्शी ।
 त्रिविध प्रजानति संस्कृते नरेन्द्रः ।
 अहमपि सिय तुल्यदक्षिणीयो ।
 विदुप्रवरो नरनायको नराणां ॥१०॥
 सचि मि अयु नरेन्द्र एवरूपा ।
 प्रणिधि समृध्यति बोधि प्राप्नुणित्वा ।
 चलतु^१ अय सहस्रलोकधातु ।
 कुमुमप्रवर्षण भातु देवसंघां^२ ॥११॥
 प्रचलित^३ वसुधा प्रवपि पुष्पाः ।
 तूर्यशता गगनेऽथ संप्रणेदुः ।
 दिव्यरुचिर^४ चंदनस्य चूर्णी ।
 अवकिरि^५ चैव भविष्य लोकि बुद्ध^६ इति ॥१२॥१॥

^१ सकल^० A B C ^२ बुद्ध C ^३ यभू A B C यभू P ^४ तय A तय C P
 यय B See Lal Vist p 360 ^५ स्मि A B C स्मि P ^६ शात^० A, B ^७ चरतु
 A B ^८ भातु देवसंघा A C भातु देवसंघा B भातु देवसंघा P ^९ प्रचरित A B P
 चरित deest in C ^{१०} रुचिल^० A ^{११} रुचिर^० B C P ^{१२} किलि A ^{१३} See
 Lal Vist p 317

एवंरूपयानन्दं प्रणिधानसंपदा स धर्माकरो भिक्षुर्वोधिसत्त्वो
महासत्त्वः समन्वागतोऽभूत् । एवंरूपया चानन्दं प्रणिधानसंप-
दाल्पका बोधिसत्त्वाः समन्वागताः । अल्पकानां चैवरूपाणां
प्रणिधीनां¹ लोके प्रादुर्भावो भवति । परीक्षानां न पुनः सर्वशो
नास्ति ॥ स खलु पुनरानन्दं धर्माकरो भिक्षुस्तस्य भगवतो लोकेश्वर-
राजस्य तथागतस्य पुरतः सदेवकस्य लोकस्य² समारकस्य
सब्रह्मकस्य सश्रमणब्राह्मणिकायाः³ प्रजायाः सदेवमानुषामुरायाः
पुरत इमानेवंरूपान्प्रणिधानविशेषान्निर्दिश्य यथाभूतप्रतिज्ञा-
प्रतिपत्तिप्रतिष्ठितोऽभूत् । स इमानेवंरूपां बुद्धक्षेत्रपरिशुद्धिं
बुद्धक्षेत्रमाहात्म्यं बुद्धक्षेत्रोदारतां समुदानयन्बोधिसत्त्वचर्यां चर-
न्नप्रमेयासंख्येयाचिंत्यातुल्यामाष्यापरिमाणानभिलाष्यानि वर्ष-
कोटीनियुतशतसहस्राणि न जातु कामव्यापादविहिंसावितर्कान्
वितर्कितवान्न जातु कामव्यापादविहिंसासंज्ञामुत्पादितवान्न जातु
रूपशब्दगंधरसस्पर्शसंज्ञामुत्पादितवान् । स दहरमनोहर एव
सुरतो⁴ऽभूत्सुखसंवासोऽधिवासनजातीयः सुभगः सुपोषोऽल्पेच्छः
संतुष्टः प्रविविक्तोऽदुष्टोऽमूढोऽशकी⁵ऽजिह्वोऽशदोऽमायावी
सुखिलोमः प्रियालापो नित्याभियुक्तः⁶ शुक्लधर्मपर्येष्टौ सुनि-
द्विप्रधुरः सर्वसत्त्वानामर्थाय महाप्रणिधानं समुदानितवान्

¹ प्रणिधीना A प्रणिधाना B प्रणिधिना C प्रनिधिना P

² लोकस्य left out

m P ³ ब्राह्मणिकाया A B C ब्राह्मणिकाया P

⁴ प्रतिज्ञातिप्रप° A B

प्रतिज्ञाप्रतिप° C प्रतिज्ञातिप्रतिप° P

⁵ मुरतो B C P सुरतो A

⁶ शपको A B

⁷ शपको C शपक P (चनीर्षु ?)

⁸ नित्यामुक्त. A B C

बुद्धधर्मसंघाचार्योपाध्यायकल्याणमित्रसगौरवो नित्यसंनद्धो बो-
धिसत्त्वचर्यायामार्जवो मार्दवोऽकुहकोऽनिलपको^१ गुणवान्पूर्व-
गमः सर्वकुशलधर्मसमादापनतायै शून्यतानिमित्ताप्रणिहितान-
भिसंस्कारानुत्पादविहारैर्निर्माणः स्वारक्षितवाक्यश्चाभूत्। बोधि-
सत्त्वचर्या चरन्स यद्वाक्कर्मोत्सृष्टमार्त्मपरोभयव्यापादाय^२ संवर्तते
तथाविधं त्यक्त्वा यद्वाक्कर्म स्वपरोभयहितसुखसंवर्तकं तदेवाभि-
प्रयुक्तवान् । एवं च संप्रजानोऽभूर्द्यद्भ्रामनगरनिगमजनपद-
राष्ट्रराजधानीष्ववतरन्^३ जातु रूपशब्दगंधरसस्पर्शव्यधर्मेष्वनुनी-
तोऽभूत् ॥ अप्रतिहतः स बोधिसत्त्वचर्यायां चरन्स्वयं च दान-
पारमितायामचरत्परांश्च तत्रैव समादापितवान् स्वयं च^४ शील-
क्षांतिवीर्यध्यानप्रज्ञापारमितास्वचरत्परांश्च तत्रैव समादापित-
वान् । तथारूपाणि च कुशलमूलानि समुदानीतवान् यैः^५
समन्वागती यत्र यत्रोपपद्यते तत्र तत्रास्यानेकानि निधानको-
टीनियुतशतसहस्राणि धरण्याः प्रादुर्भवन्ति ॥ तेन बोधिसत्त्वचर्या
चरता तावदप्रमेयासंख्येयानि सत्त्वकीटीनियुतशतसहस्राण्यनुत्त-
रायां सम्यक्संबोधौ प्रतिष्ठापितानि येषां न सुकरं वाक्कर्मणा
पर्यंतमधिगंतुं । तावदप्रमेयासंख्येया बुद्धा भगवंतः सकृता

^१ निलपको in all MSS ^२ उत्सृष्ट धातु^० in all MSS ^३ व्यापापाय A. B. C.
व्यापापाय P. ^४ संप्रजानभूत् P. संप्रजानतोऽभूत् A B C It probably was originally
एवं च संप्रजानोऽभूत्; see Pāli sampajāno ^५ न् in all MSS ^६ C. reads
शीलपारमिताक्षांतिपारमितापीर्यपारमिताध्यानपारमिताप्रज्ञा.
^७ चरत् A. चरत्: B.
चरत् C. चरत् P. ^८ दा left out in C ^९ यः A. B यै C.

गुरुकृता मानिताः पूजिताश्चीवरपिंडपात्रशयनासनगानप्रत्यय-
 भैषज्यपरिष्कारैः^१ सर्वसुखोपधानस्पर्शविहारैः प्रतिपादिताः^२ ।
 यावंतः सत्त्वाः श्रेष्ठिगृहपत्यमात्यंक्षत्रियब्राह्मणमहाशालकुलेषु
 प्रतिष्ठापितास्तेषां न सुकरो वाक्कर्मनिर्देशेन पर्यंतोऽधिगंतुं ।
 एवं जांबूद्वीपेश्वराश्च प्रतिष्ठापिताश्चक्रवर्तित्वे लोकपालत्वे शक्रत्वे
 सुयामत्वे सुतृपितत्वे मुनिर्मितत्वे वशवर्तित्वे देवराजत्वे महाब्रह्मत्वे
 च प्रष्ठापिताः । तावदप्रमेयासंख्येया बुद्धा भगवंतः सत्कृता
 गुरुकृता मानिताः पूजिता धर्मचक्रप्रवर्तनार्थं चाधीष्टा येषां न
 सुकरो वाक्कर्मनिर्देशेन पर्यंतोऽधिगंतुं ॥ स एवरूपं कुशलं समु-
 दानयद्यदस्य बोधिसत्त्वचर्या चरतीऽप्रमेयासंख्येयाचिंत्यातुल्या-
 माप्यापरिमाणानभिलाषानि कल्पकोटीनियुतशतसहस्राणि
 सुरभिर्दिव्यातिक्रांतचंदनगंधो सुखात्प्रवाति स्म । सर्वलोमकूपेभ्य
 उत्पलगंधो वाति स्म । सर्वलीकाभिरूपश्चाभूत्मासादिको दर्श-
 नीयः परमशुभवर्णपुष्करतया समन्वागतः । लक्षणव्यंजनसमलं-
 कृतेनात्मभावेन तस्य सर्वरत्नालंकाराः सर्ववस्त्रचीवराभिनिर्हा-
 राः^३ सर्वपुष्पधूपगंधमाल्यविलेपनच्छत्रध्वजपताकाभिनिर्हाराः
 सर्ववाद्यसंगीत्यभिनिर्हाराश्च सर्वलोमकूपेभ्यः पाणितलाभ्यां च
 निश्चरन्ति स्म । सर्वान्नपानखाद्यभोज्यलेह्यरसाभिनिर्हाराः सर्वो-
 पभोगपरिभोगाभिनिर्हाराश्च पाणितलाभ्यां प्रस्यंदंतः प्रादुर्भवन्ति

^१ परिष्कारिः A. B. परिष्कारिः C P

^२ Some words seem left out here in all the

MSS. ^३ मास्य left out in B

^४ परमशुभवर्ण A. C. परमशुभवर्ण B परमशुवर्ण P.

^५ चीवराभिनिर्हाराः C

^६ रो A B C P.

स्म । इति हि सर्वपरिष्कारवशिताप्राप्तः स आनन्द धर्माकरो
भिद्युरभूत्पूर्वं बोधिसत्त्वचर्यां चरन् ॥१०॥

एवमुक्त आयुष्मानानंदो भगवंतमेतदवोचत् । किं पुनर्भगवन्स
धर्माकरो भिद्युर्वोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभि-
संबुध्यातीतः परिनिर्वृत उताहोऽनभिसंबुद्धोऽथ प्रत्युत्पन्नो
ऽभिसंबुद्ध एतर्हि तिष्ठति ध्रियते यापयति धर्मं च देशयति ।
भगवानाह । न खलु पुनरानन्द स तथागतोऽतीतो नानागतः^१ ।
अपि त्वेव^२ स^३ तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्ध एतर्हि ति-
ष्ठति ध्रियते यापयति धर्मं च देशयति पश्चिमायां दिशीतो कोटी-
नियुतशतसहस्रतमे च बुद्धक्षेत्रे सुखावत्यां लोकधातावमिताभो
नाम तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धोऽपरिमाणैर्वोधिसत्त्वैः परिवृतः
पुरस्कृतोऽनंतैः श्रावकैरन्तंतया बुद्धक्षेत्रसंपदा समन्वागतः ॥११॥

अमिता चास्य प्रभा यस्य^४ न सुकरं प्रमाणंपर्येतमधिगंतु-
मियंति बुद्धक्षेत्रशतानीयंति बुद्धक्षेत्रसहस्राणीयंति बुद्धक्षेत्रशत-
सहस्राणीयंति बुद्धक्षेत्रकोटीनीयंति^५ बुद्धक्षेत्रकोटीशतानीयंति
बुद्धक्षेत्रकोटीसहस्राणीयंति^६ बुद्धक्षेत्रकोटीशतसहस्राणीयंति बुद्ध-
क्षेत्रकोटीनियुतशतसहस्राणि स्फुरित्वा तिष्ठतीति । अपि तु^७ खलु
पुनरानन्द संक्षिप्तेन पूर्वस्यां दिशि गंगानदीवाल्मुकीपमानि^{१०}

^१ संभृतः C संभृत् P

^२ तीतानागतः P. ३तीतानागतः B C

^३ त्वेवं B

^४ स left out in A. B

^५ प्रभा यस्य left out in B

^६ नं P

^७ कोटीनियु-

तानि । इत्यति C. P

^८ बुद्धक्षेत्रकोटीसहस्राणि । इत्यंति repeated in P

^९ सत्वानन्द

C P.

^{१०} वालिकासमानि A B ~

बुद्धक्षेत्रकोटीनियुतशतसहस्राणि तथा तस्य भगवतोऽमिताभस्य प्रभया सदा¹ स्फुटानि । एवं दक्षिणपश्चिमोत्तरास्वध ऊर्ध्व दिग्विदिक्षु चैकैकस्यां दिशि समंताङ्गानदीवाल्मुकोपमानि² 'यावद्बुद्धक्षेत्रकोटीनियुतशतसहस्राणि तस्य भगवतोऽमिताभस्य प्रभया सदा परिस्फुटानि³ स्थापयित्वा बुद्धान्भगवतः⁴ पूर्वप्रणिधानाधिष्ठानेन ये व्यामप्रभयैकद्विचिचतुःपंचदशविंशतिचिंशत्वारिंशत्पंचाशद्योजनप्रभया योजनशतप्रभया योजनसहस्रप्रभया⁵ योजनशतसहस्रप्रभया यावदनेकयोजनकोटीनियुतशतसहस्रप्रभया वा लोकं¹⁰ स्फुरित्वा तिष्ठन्ति । नास्त्यानंदोपमोपन्यासो येन शक्यं तस्यामिताभस्य तथागतस्य प्रभायाः प्रमाणमुद्गृहीतुं । तदनेनानंद पर्यायेण स तथागतोऽमिताभ इत्युच्यतेऽमितप्रभोऽमितप्रभासोऽसमाप्तप्रभोऽसंगतप्रभः प्रभाशिखोत्सृष्टप्रभः सद्यमणिप्रभोऽप्रतिहतरश्मिरागप्रभो राजनीयप्रभः प्रेमणीयप्रभः प्रमोदनीयप्रभः संगमनीयप्रभ उपोपणीयप्रभो निबंधनीयप्रभोऽतिवीर्यप्रभोऽतुल्यप्रभोऽभिभूयनरेन्द्रामूर्ध्वयेंद्रप्रभः आतसंचयेंदुसूर्यजिह्वीकरणप्रभोऽभिभूयलोकपालशक्रब्रह्मशुद्धावासमहे-

¹ सदा left out in A B ² पश्चिमोत्तरोक्षोऽथ ऊर्ध्वमनुविदिक्षु A. पश्चिमोऽनुत्तरोक्ष ऊर्ध्व दिग्विदिक्षु B पश्चिमोत्तरामु दिक्षुथ ऊर्ध्वमनुविदिक्षु C. पश्चिमोत्तरामु दिक्षु अथ ऊर्ध्वमनुविदिक्षु P ³ वाल्लिकासमानि A B C P ⁴ यावद्बुद्ध⁰ A. चद्बुद्ध P. ⁵ यित्वा बुद्धान् A B C. स्थापयित्वा बुद्धा P. ⁶ पूजा added in C P before पूर्व ⁷ तु A B C P. ⁸ This passage is repeated in C. ⁹ या left out in A. ¹⁰ जावलो A. यावलो B या लो C. या लो P ¹¹ मूर्ध्व B C P. मुल्ल A. Is it meant for नरेन्द्राभूयेंद्र? For the series of indras, see Lal. Vist p 564 ¹² य P ¹³ आतसंचयेंद्रमूर्ध्वयेंद्राभीकरणप्रभो A आतसंचयेंद्रमूर्ध्वयेंद्रो B आतसंचयेंद्रमूर्ध्वयेंद्रो C आतसंचयेंद्रमूर्ध्वयेंद्रो P

श्वरसर्वदेवजिह्वीकरणप्रभ इत्युच्यते ॥ सा चार्यप्रभा विमला
विपुला कायमुखसंजननी चित्तौद्विल्यंकरणी देवासुरनांगयक्षगं-
धर्वगरूढमहोरगकिंनरमनुष्यामनुष्याणां^१ प्रीतिप्रामोद्यमुखकरणी
कुशलाशंयानां सञ्चानां^२ कल्पकुशलमिमिखेवर्द्धिप्रामोद्यकरणी
येऽन्येष्वप्यनंतापर्यंतेषु वृद्धक्षेत्रेषु। अनेन चानंद पर्यायेण तथागतः
परिपूर्णं कल्पं भाषेत्तस्यामिताभस्य तथागतस्य नाम कर्मोपादाय
प्रभामारभ्य न च शक्नोति गुणपर्यंतमधिगंतुं तस्याः प्रभायाः
तथागतस्य वैशारद्यानुपच्छेदो^३ भवेत्। तत्कस्य हेतोः। उभयमप्ये-
तदानंदाप्रमेयमसंख्येयमचिंत्यापर्यंतं^४ यदिदं तस्य भगवतोऽमि-
ताभस्य तथागतस्य प्रभागुणविभूतिः तथागतस्य चानुत्तरं
प्रज्ञाप्रतिभानं ॥ १२ ॥

तस्य खलु पुनरानंदामिताभस्य तथागतस्याप्रमेयः^५ श्रा-
वकसंधो^६ यस्य न सुकरं प्रमाणमुद्गहीतुमियत्यः^७ श्रावककोट्य
इयंति श्रावककोटीशतानीयंति श्रावककोटीसहस्राणीयंति श्रा-
वककोटीशतसहस्राणीयति कंकराणीयंति विंबराणीयंति नयु-

१ देष left out in B २ लो P ३ न left out in A ४ मनुष्यमनुष्याना A
५ म P ६ सञ्चाना C left out in A B सत्वा P ७ धत्पकुशलमिमि-
खेवर्द्धि A कल्पकुशलमिमिनेवर्द्धि P कल्पकुशरमिमिखेवर्द्धि B धत्पकुशलमिमिनेवर्द्धि C
Not clear, could it be r navad? ८ वैशारद्योऽनुपच्छेदो A B C वैशारद्यापच्छेदो P
९ ०चिंत्यापर्यंतं A B C P चिंत्यमपर्यंतं? १० ०मया A C P ०मया B ११ सृषा B
१२ इयन्त्या A इयन्त्य C P इयत्त श्रावककोट्य left out in B १३ इयंति श्रावककोटी-
शतसहस्राणि left out in P १४ विम्बराणि A B विंबराणि C विम्बलानि P See
Lal V st p 168

तानीयंत्ययुतानीयंत्यश्लोभ्याणीयंतो विवाहा इयंति स्रोतांसीय-
 त्योजांसीयंत्यप्रमेयाणीयंत्यसंख्येयानीयंत्य गण्यानीयंत्यतुल्यानी-
 यंत्यचिंत्यानीति । तद्यथानंद^३ भिक्षुमौद्गल्यायन ऋद्विवशिताप्राप्तः
 स आकांक्षन्विसाहस्रमहासाहस्रलोकधातौ यावन्ति तारारूपाणि
 तानि सर्वाण्येकरात्रिदिने नागरेण गणयेत्^४ एवंरूपाणां चर्द्धिमतां
 कीटीनियुतशतसहस्रं भवेत् ते च^५ वर्षकीटीनियुतशतसहस्रमनन्य-
 कर्मणामिताभस्य^६ तथागतस्य प्रथमध्रावकसंनिपातं गणयेयुः
 एभिर्गणयद्भिः शततमोऽपि भागो न गणितो भवेत्सहस्रतमोऽपि
 शतसहस्रतमोऽपि यावत्कलामप्युपमामप्युपनिशामपि^७ न गणि-
 तो भवेत् ॥ तद्यथानंद महासमुद्राच्चतुराशीतियोजनसहस्राण्या-
 वेधेन तिर्यगप्रमेयात्कश्चिदेव पुरुषः शतधा भिन्नया वालाय-
 कोट्यैकमुदकविंदुमभ्युत्क्षिपेत् तत्किं मन्यस आनंद कतमोऽत्र
 बहुतरः यो वा शतधा भिन्नया वालायकोट्याभ्युत्क्षिप्त^८ एक
 उदकविंदुर्यो वा^{१०} महासमुद्रेऽप्स्कंधोऽवशिष्ट इति । आनंद आह ।
 योजनसहस्रमपि तावद्भगवन्महासमुद्रस्य परीक्षं भवेत्किमंग पुनः
 शतधा भिन्नया वालायकोट्यौत्क्षिप्त एक उदकविंदुः । भगवानाह ।

^१ इयत्तःजासा A B P, left out in C ^२ इयत्तप्रमेयाणि left out in B ^३ मौद्गल्यायनो
 भिक्षुः P^४ ^४ नागरेण गणयेत् A^५ नागरेण गणयेत् B^६ नागरे न गणयेत् C^७ नागरे न गणयेत् P^८
^५ तेन A B C P ^६ कर्मणाऽमिताभस्य A B C. कर्मनामिताभस्य P ^७ उप-
 निशामपि A B C P Cf the Vagratkhedikā, p 35, l 10, p 42 L 7 (upanishadam)
^८ वेधेन तिर्यगप्रमेयात् A B C वेधेन तिर्यग् प्रमेयात् P ^९ भूत्क्षिप्त A B C भूत् ॥
 क्षिप्त P^{१०} महासमुद्रःऽप्स्कंधोऽवशिष्ट A महासमुद्र अपस्कंधोऽवशिष्ट B महासमुद्र
 ऽप्स्कंधोऽवशिष्ट C. महासमुद्र उस्कन्दो वशिष्ट P

तद्यथा स एकविंदुरियंततः^१ स प्रथमसन्निपातोऽभूत्। तैर्मैत्रिल्या-
यनसदृशैर्भिद्युभिर्गणयद्भिस्तेन वर्षकोटीनियुतशतसहस्रेण गणितं
भवेत् यथा महासमुद्रेऽप्स्कंधोऽवशिष्ट एवमगणितं द्रष्टव्यं ।
कः पुनर्वादो द्वितीयतृतीयादीनां आवकसंनिपातानां । एवम-
नंतापर्यंतस्तस्य भगवतः आवकसंधो योऽप्रमेयासंख्येय^२ इत्येव
संख्यां गच्छति ॥ १३ ॥

अपरिमितं चानंद तस्य भगवतोऽमिताभस्य तथागतस्या-
युःप्रमाणं यस्य न^३ सुकरं प्रमाणमधिगंतुमियंति वा कल्पशता-
नीर्यंति वा कल्पसहस्राणीर्यंति वा कल्पशतसहस्राणीर्यंत्यो वा
कल्पकोट्य इर्यंति वा कल्पकोटीशतानीर्यंति वा कल्पकोटीसह-
स्राणीर्यंति वा कल्पकोटीशतसहस्राणीर्यंति वा कल्पकोटीनियु-
तशतसहस्राणीति । अथ तर्ह्यानंदापरिमितमेव तस्य भगवत
आयुःप्रमाणपर्यंतं । तेन स तथागतोऽमितायुरित्युच्यते । यथा
चानंदेह लोकधातौ कल्पगणनाप्रज्ञप्तिसंकेतस्तथा^४ सांप्रतं दश-
कल्पास्तस्य भगवतोऽमितायुषस्तथागतस्योत्पन्नस्यानुत्तरां सम्य-
क्संबोधिमभिसंबुद्धस्य ॥ १४ ॥

तस्य खलु पुनरानंद भगवतोऽमिताभस्य सुखावती नाम
लोकधातुर्ऋद्धा च स्फीता च क्षेमा च सुभिक्षा च रमणीया च

^१ इयंततः A B C P इयन्तम. or इयान्तत. for इयांस्ततः?

^२ संख्येया A C

^३ संख्येय P. ^४ संख्ये B

^३ न is given here in C only, it is put in between

प्रमाणं and यस्य in B, and it is left out in A P

^४ P has सा before

बहुदेवमनुष्याकीर्णा च । तत्र खल्वानन्द लोकधातौ न निरयाः
सन्ति न तिर्यग्योनिर्न प्रेतविषयो नासुराः काया नाक्षरौप-
पत्न्याः । न च तानि रत्नानि लोके प्रचरन्ति यानि सुखावत्यां
लोकधातौ विद्यन्ते ॥ १५ ॥

सा खल्वानन्द सुखावती लोकधातुः सुरभिनानागंधसमीरिता
नानामुष्यफलसमृद्धा रत्नवृक्षसमलंकृता तथागताभिनिर्मित-
मनोज्ञस्वरनानाद्विजसंघनिषेविता । ते चानन्द रत्नवृक्षा नाना-
वर्णा अनेकवर्णा अनेकशतसहस्रवर्णाः । सन्ति तत्र रत्नवृक्षाः
सुवर्णवर्णाः सुवर्णमयाः । सन्ति रूप्यवर्णा रूप्यमयाः^१ । सन्ति
वैदूर्यवर्णा वैदूर्यमयाः । सन्ति स्फटिकवर्णाः स्फटिकमयाः । सन्ति
मुसारगल्ववर्णा मुसारगल्वमयाः । सन्ति लोहितमुक्तावर्णा लो-
हितमुक्तामयाः । संत्यश्मगर्भवर्णा अश्मगर्भमयाः ॥ सन्ति केचिद्दूयो
रत्नयोः सुवर्णस्य रूप्यस्य च ।^२ सन्ति त्रयाणां रत्नानां सुवर्णस्य
रूप्यस्य वैदूर्यस्य च । सन्ति चतुर्णां रत्नानां सुवर्णस्य रूप्यस्य
वैदूर्यस्य स्फटिकस्य च । सन्ति पञ्चानां रत्नानां^३ सुवर्णस्य रूप्यस्य
वैदूर्यस्य स्फटिकस्य मुसारगल्वस्य च । सन्ति षष्ठां रत्नानां
सुवर्णस्य रूप्यस्य वैदूर्यस्य स्फटिकस्य मुसारगल्वस्य लोहित-
मुक्तायाश्च । सन्ति सप्तानां रत्नानां सुवर्णस्य रूप्यस्य वैदूर्यस्य
स्फटिकस्य मुसारगल्वस्य लोहितमुक्ताया अश्मगर्भस्य च

^१ The MSS constantly vary between सुवर्ण and सौवर्ण, रूप्य and रौप्य, but on the whole सुवर्ण and रूप्य preponderate

^२ From सति त्रयाणां to रूप्यस्य left out in

A B C ^३ रत्नानां left out in A B C

सप्तमस्य¹ ॥ तत्रानंद सुवर्णमयानां वृक्षाणां² सुवर्णमयानि
मूलस्कंधविटपशाखापत्रपुष्पाणि फलानि रूप्यमयाणि । रूप्यम-
याणां वृक्षाणां रूप्यमयाण्येव मूलस्कंधविटपशाखापत्रपुष्पाणि
फलानि वैडूर्यमयाणि । वैडूर्यमयाणां वृक्षाणां वैडूर्यमयाणि
मूलस्कंधविटपशाखापत्रपुष्पाणि फलानि स्फटिकमयानि ।
स्फटिकमयानां वृक्षाणां स्फटिकमयान्येव मूलस्कंधविटपशाखा-
पत्रपुष्पाणि फलानि च मुसारगत्वमयानि । मुसारगत्वमयानां
वृक्षाणां मुसारगत्वमयान्येव मूलस्कंधविटपशाखापत्रपुष्पाणि
फलानि च लोहितमुक्तामयानि । लोहितमुक्तामयानां³ वृक्षाणां
लोहितमुक्तामयान्येव मूलस्कंधविटपशाखापत्रपुष्पाणि फलानि
‘चाशमगर्भमयाणि । अशमगर्भमयाणां वृक्षाणामशमगर्भमयाण्येव
मूलस्कंधविटपशाखापत्रपुष्पाणि फलानि च सुवर्णमयानि ॥
केपांचिदानंद वृक्षाणां⁴ सुवर्णमयानि मूलानि रूप्यमयाः स्कंधा
वैडूर्यमया विटपाः स्फटिकमयाः शाखा मुसारगत्वमयानि
पत्राणि लोहितमुक्तामयानि पुष्पाण्यशमगर्भमयाणि फलानि ।
केपांचिदानंद वृक्षाणां रूप्यमयाणि मूलानि वैडूर्यमयाः स्कंधाः
स्फटिकमया विटपा मुसारगत्वमयाः शाखा लोहितमुक्तामयानि
पत्राण्यशमगर्भमयाणि पुष्पाणि सुवर्णमयानि फलानि । केपां-

¹ Instead of सप्तमस्य C. has सति.

² Deest in A C P For the sake of uniformity it would have been easy to insert एव and च throughout, but they have been printed only where some of the MSS gave them.

³ Deest in A B C

⁴ From

चाशमगर्भे° to फलानि left out in P.

सुवर्णमयानि.

⁵ P has सुवर्णमयानां between वृक्षाणां and

चिदानंदं वृक्षाणां वैदूर्यमयाणि मूलानि स्फटिकमयाः स्कंधा
 सुसारगत्वमया विटपा लोहितमुक्तामयाः शाखा अशमगर्भम-
 याणि पत्राणि सुवर्णमयानि पुष्पाणि रूप्यमयाणि फलानि ।
 केषांचिदानंदं वृक्षाणां स्फटिकमयानि मूलानि सुसारगत्वमयाः
 स्कंधा लोहितमुक्तामया विटपा अशमगर्भमयाः शाखाः सुवर्ण-
 मयानि पत्राणि रूप्यमयाणि पुष्पाणि वैदूर्यमयाणि फलानि ।
 केषांचिदानंदं वृक्षाणां सुसारगत्वमयानि मूलानि^१ लोहित-
 मुक्तामयाः स्कंधा अशमगर्भमया विटपाः सुवर्णमयाः शाखा
 रूप्यमयाणि पत्राणि वैदूर्यमयाणि पुष्पाणि स्फटिकमयानि
 फलानि । केषांचिदानंदं वृक्षाणां लोहितमुक्तामयानि मूला-
 न्यशमगर्भमयाः^२ स्कंधाः सुवर्णमया विटपा रूप्यमयाः शाखा
 वैदूर्यमयाणि पत्राणि स्फटिकमयानि पुष्पाणि सुसारगत्वम-
 यानि फलानि । केषांचिदानंदं वृक्षाणां अशमगर्भमयाणि मूलानि
 सुवर्णमयाः स्कंधा रूप्यमया विटपा वैदूर्यमयाः शाखाः स्फटिकम-
 यानि पत्राणि सुसारगत्वमयानि पुष्पाणि लोहितमुक्तामयानि
 फलानि ॥ केषांचिदानंदं वृक्षाणां सप्ररत्नमयानि मूलानि^३
 सप्ररत्नमयाः स्कंधाः सप्ररत्नमया विटपाः सप्ररत्नमयाः शाखाः
 सप्ररत्नमयानि पत्राणि सप्ररत्नमयानि पुष्पाणि सप्ररत्नमयानि
 फलानि ॥ सर्वेषां चानंदं तेषां वृक्षाणां मूलस्कंधविटपशाखा-
 पत्रपुष्पफलानि सुखसंस्पर्शानि सुगंधीनि । वातेन प्रेरितेन^४ च

^१ मूलानि deest in A B
 मयानि मूलानि deest in P

^२ From स्कंधा to अशमगर्भमया deest in B

^३ सप्ररत्न-

^४ वातेन रितेन A C P वातेन प्रेरितेन B. प्रेरितानां ?

तेषां वल्गुमनोज्ञघोषो निश्चरत्यसेचनकोऽप्रतिकूलः श्रवणाय ।
 एवंरूपैरानन्दं सप्ररत्नमयैर्वृष्टैः संततं तद्बुद्धक्षेत्रं समंताच्च
 कदलीस्कंधैः सप्ररत्नमयै रत्नतालपंक्तिभिश्चानुपरिक्षिप्तं सर्वतश्च
 हेमजालप्रतिच्छन्नं समंततश्च सर्वरत्नमयैः पद्मैः संच्छन्नं ॥ संति
 तत्र पद्मान्यर्धयोजनप्रमाणानि । संति योजनप्रमाणानि संति²
 द्वित्रिचतुःपंचयोजनप्रमाणानि संति यावद्दशयोजनप्रमाणानि ।
 सर्वतश्च रत्नपद्मात्पट्टिंशद्रश्मिकोटोऽशतंसहस्राणि निश्चरन्ति । सर्व-
 तश्च रश्मिमुखात्पट्टिंशद्बुद्धकोटीशतंसहस्राणि निश्चरन्ति सुवर्णम-
 यवर्णैः कायैर्द्वात्रिंशद्गहापुरुषलक्षणधैरैर्यानि पूर्वस्यां दिश्यप्र-
 मेयासंख्येयासु लोकधातुषु गत्वा सस्त्रेभ्यो धर्मं देशयन्ति । ⁴ एवं
 दक्षिणपश्चिमोत्तरासु दिष्ट्वथ ऊर्ध्वमनुविदिक्षु गतावरणे लोके
 ऽप्रमेयासंख्येयाँल्लोकधातून्गतिंगत्वा⁵ सस्त्रेभ्यो धर्मं देशयन्ति ॥१६॥
 तस्मिन्बलु पुनरानन्दं बुद्धक्षेत्रे सर्वशः कालपर्वता न संति
 सर्वतो रत्नपर्वताः सर्वशः सुमेरवः पर्वतराजाः⁷ सर्वशश्चक्रवाडा
 महाचक्रवाडाः⁸ पर्वतराजाः⁹ । समंताच्च तद्बुद्धक्षेत्रं समं रमणीयं
 पाणितलजातं नानाविधरत्नमणिचितभूमिभागं ॥ एवमुक्त

¹ From सप्ररत्न^o to पद्मान्यर्धयोजन deest in B ² योजनप्रमाणानि संति deest in A. B. P ³ शत deest in C. P. ⁴ शत deest in A. B. C. P. The Chinese translation presupposes शत, giving the numbers as 36—100—1000—1,000,000 ⁵ Cf. Vagarakkhedikā, p 21, l 14 ⁶ Cf the smaller Sukhāvativyūha, 5th paragraph: कोटिशतसहस्रं पुढानां वंदंत्यन्यौल्लोकधातून्गत्वा । ⁷ पर्वतराजानः P ⁸ महाचक्रवाडाः deest in A B ⁹ पर्वतराजानः A C P ¹⁰ मणिविभूमि A. ^o विभूमि B मणिविभूमि C मणिविभूमि P

आयुष्मानानंदो भगवंतमेतदवोचत् । ये च पुनस्ते भगवंश्चातुर्म-
हाराजकायिका देवाः सुमेरुपार्श्वनिवासिनस्त्रायस्त्रिंशः¹ वा²
सुमेरुमूर्ध्नि निवासिनस्ते कुत्र प्रतिष्ठिताः । भगवानाह । तत्किं
मन्यस आनंद ये त इह सुमेरोः पर्वतराजस्योपरि यामा देवा-
स्तुपिता वा³ निर्माणरतयो वा⁴ परनिर्मितवशवर्तिनो वा⁵
ब्रह्मकायिका वा⁶ ब्रह्मपुरोहिता वा⁷ महाब्रह्मणो वा⁸ यावदक-
निष्ठा वा⁹ कुत्र ते प्रतिष्ठिता इति । आनंद¹⁰ आह । अचिंत्यो
भगवन्कर्मणां¹¹ विपाकः कर्माभिसंस्कारः । भगवानाह । लब्धस्व-
यानदेहाचिंत्यः कर्मणां¹² विपाकः कर्माभिसंस्कारो न बुद्धानां
भगवतामचिंत्यं बुद्धाधिष्ठानं कृतपुण्यानां च सत्त्वानामवरोपि-
तकुशलमूलानां तवाचिंत्या पुण्या विभूतिः । आनंद¹³ आह । न
मेऽत्र भगवन्काचित्कांक्षा वा विमतिर्वा विचिकित्सा वा । अपि
तु खल्वहमनागतानां सत्त्वानां कांक्षाविमतिविचिकित्सानिर्घा-
ताय तथागतमेतमर्थं परिपृच्छामि । भगवानाह । साधु साध्वानंदैवं
ते करणीयं ॥ १७ ॥

तस्यां खल्वानंद सुखावत्यां लोकधातौ नानाप्रकारा नद्यः
प्रचरन्ति । संति तत्र महानद्यो योजनविस्ताराः । संति यावद्विं-
शतित्रिंशच्चत्वारिंशत्पंचाशद्योजनविस्तारा यावद्द्वादशयोजनावे-
धाः¹⁴ सर्वाश्च ता नद्यः सुखवाहिन्यो नानामुरभिगंधवारिवाहिन्यो

¹ त्रायत्रिंशा A B C त्रायस्त्रिंसा P ² देवाः B ³ देवा A B C ⁴ देवा B C
⁵ देवा B ⁶ देवा A B C ⁷ आनंद deest in P ⁸ कर्मणा A B P कर्मणा C
⁹ कर्मणा B P ¹⁰ आनंद deest in P ¹¹ नोद्वेषा A C न उद्वेषाः B नावेधाः P
नोद्वेषाः ?

नानारत्नलुडितपुष्पसंघातवाहिन्यो नानामधुरस्वरनिर्घोषाः ।
 तासां चानन्द कोटीशतसहस्रांगसंप्रयुक्तस्य दिव्यसंगीतिसंमूर्च्छि-
 तस्य¹ तूर्यस्य कुशलैः संप्रवादितस्य तावन्मनोज्ञघोषो निश्चरति²
 यथारूपस्तासां महानदीनां निर्घोषो निश्चरति गंभीरोऽज्ञेयो
 ऽविज्ञेयोऽनेलः³ कर्णमुखो हृदयंगमः प्रेमणीयो वल्गुर्मनोज्ञो
 ऽसेचनकोऽप्रतिकूलः श्रवणायानित्यं⁴ शांतमनात्मेति सुखश्रव-
 णीयो यस्तेषां सञ्चानां श्रोत्रेन्द्रियाभासमागच्छति ॥ तासां खलु
 पुनरानन्द महानदीनामुभयतस्तीराणि नानागंधरत्नवृक्षैः⁵ संत-
 तानि येभ्यो नानाशाखापत्रपुष्पमंजर्योऽवलंबन्ते⁶ । तत्र ये
 सञ्चास्तेषु नदीतीरेष्वाकांक्षन्ति दिव्याभिरामरमणीयां रतिक्रीडां
 चानुभवितुं तेषां तत्र नदीश्रवतीर्णानामाकांक्षतां गुल्फमात्रं वारि
 संतिष्ठते । आकांक्षतां जानुमात्रं कटिमात्रं कक्षमात्रमाकांक्षतां
 कर्णमात्रं वारि संतिष्ठते दिव्याश्च रतयः प्रादुर्भवन्ति । तत्र ये
 सञ्चा आकांक्षन्ति शीतं वारि भवत्विति तेषां शीतं वारि भवति ।
 य आकांक्षन्त्युष्णं भवत्विति तेषामुष्णं भवति । य आकांक्षन्ति
 शीतोष्णं भवत्विति तेषां शीतोष्णमेव तद्वारि भवत्यनुसुखं । ताश्च
 महानद्यो दिव्यतमालपत्रांगरुकालानुसारितगंभीरगसारचंदन-
 वरगंधवासिचारिपरिपूर्णाः प्रवहन्ति दिव्योत्पलपद्मकुमुदपुंडरीक-

¹ समुच्चितस्य A C P समुच्चितस्य B, ² Cf the small Sukhāvatīvyūha, 7th paragraph, where we read. तद्यथापि नाम शारिपुत्र कोटिशतसहस्रांगिकस्य दिव्यस्य तूर्यस्य चार्थे. संप्रवादितस्य वल्गुर्मनोज्ञः शब्दो निश्चरति । ³ ऽनेलः A B ऽतलः C. खनल P, is it for खनेडः? ⁴ अनित्य B अचिंत्य P. ⁵ सम B ⁶ ऽम्यलंबन्ते A C. ऽवरवने B पलावने P ⁷ पद्या left out in A B ⁸ ग deest in B

सौगंधिकादिपुष्पसंच्छन्ना हंससारसकौचचक्रवाककारंडकगुकश-
रिक्कोकिलकुणालकलयिकमयूरादिमनोज्ञस्वरास्तथागताभि-
निर्मितंपक्षिसंघनिपेवितपुलिना धातुराष्ट्रोपशोभिताः^१सुपतीर्था
विकर्दमाः सुवर्णवालुकासंकीर्णाः । तत्र यदा ते सत्त्वा आकांक्षंति
कीदृशा अस्माकमभिप्रायाः परिपूर्येतामिति तदा तेषां तादृशा
एवाभिप्राया^२ परिपूर्येते । यथासावानंद तस्य^३ वारिणो निर्घोषः
स मनोज्ञो^४ निश्चरति येन सर्वावज्ञंद्बुद्धक्षेत्रमभिज्ञायते । ये च
सत्त्वा नदीतीरिपु स्थिता आकांक्षंति मास्माकमयं शब्दः श्रोत्रेद्रि-
यावभासमागच्छत्विति तेषां न दिव्यस्यापि श्रोत्रेद्रियस्यावभास-
मागच्छति ।^५ यद्य यथारूपं^६ शब्दमाकांक्षति श्रोतुं स तथारूपमेव
मनोज्ञं शब्दं शृणोति । तद्यथा । चुद्धशब्दं धर्मशब्दं संघशब्दं

^१ ता A B. न C P. ^२ सुपती A. सुपति B सुपती C P. Cf. the small Sukhā
vatīvyūha, 4th paragraph, where we read: चष्टांगोपेतवारिपरिपूर्णाः समतीर्थकाः काकपेया
सुवर्णवालुकाः संनृताः । Is सुप, easy to drink? ^३ After एभिप्राया all the MSS add
धर्मैः. ^४ यथासायातस्य A. B यथासोपातंस्य C. यथासायानन्द तस्य P. ^५ वारिणो
निर्घोषः स मनोज्ञो A. C. ^६ स मनोज्ञे B. वारिणो निर्घोषः स मनोज्ञो P ^७ सर्वापंतत C.
सर्वापंत A. B P.

^१ A. मा स्वयमयं शब्दं श्रोत्रेद्रियावभासमागच्छति । तेषां स दिव्यं वारि श्रोत्रेद्रियावभासमागच्छति ॥
B मास्यामयशब्दं श्रोत्रेद्रियावभासमागच्छति ॥ तेषां स दिव्यं वारि श्रोत्रेद्रियावभासमागच्छति ॥
C. मा स्वामयं शब्दं श्रोत्रेद्रियावभासमागच्छति । तेषां स दिव्यं वारि श्रोत्रेद्रियावभासमागच्छति ॥
P मा स्वमयं शब्दः श्रोत्रेद्रियावभासमागच्छत्विति । तेषां स दिव्यं वारि श्रोत्रेद्रियस्यावभासमागच्छति ॥

The various readings of the four MSS, as here put together, will give some idea of the
difficulty of restoring the text. We can gather from Bodhiruki's Chinese translation
that what he discovered in the text before him was that those who did not wish to hear
the sound of the river, need not hear it, even if they were possessed of the so-called
heavenly hearing which enables a man to hear everything. With the help of this hint the
text has been restored conjecturally, though with sufficient certainty. ^७ यथारूपं P

पारमिताशब्दं भूमिशब्दं^१ बलशब्दं वैशारद्यशब्दमावेणिकबुद्ध-
धर्मशब्दं प्रतिसंविच्छब्दं शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानभिसंस्का-
राजातानुत्पादाभावनिरोधशब्दं शान्तप्रशान्तीपशान्तं^२ महामैत्री-
महाकरुणामहामुदितामहोपेक्षाशब्दमनुत्पत्तिकधर्मक्षांत्यभिपेक-
भूमिप्रतिलंभशब्दं^३ । श्रुत्वोदारप्रीतिप्रामीद्यं प्रतिलभते विवेक-
सहगतं विरागसहगतं शान्तसहगतं निरोधसहगतं धर्मसहगतं बो-
धिपरिनिष्पत्तिकुशलमूलसहगतं च ॥ सर्वशंश्चानंद सुखावत्यां
लोकधातावकुशलशब्दो नास्ति सर्वशो नीवरणशब्दो नास्ति
सर्वशोऽपायदुर्गतिविनिपातशब्दो नास्ति सर्वशो दुःखशब्दो
नास्ति । अदुःखासुखवेदनाशब्दोऽपि तावदानंद तत्र नास्ति कुतः
पुनर्दुःखशब्दो^४ भविष्यति । तदनेनानंद पर्यायेण सा लोकधातुः
सुखावतीत्युच्यते संक्षिप्तेन न पुनर्विस्तरेण । कल्पोऽप्यानंद परि-
क्षयं गच्छेत्सुखावत्या लोकधातोः सुखकारणेषु परिकीर्त्यमानेषु न
त्वेव शक्यं तेषां सुखकारणानां पर्यंतमधिगंतुं ॥ १८ ॥

तस्यां खलु पुनरानंद सुखावत्यां लोकधातौ ये सत्त्वाः
प्रत्याजाताः प्रत्याजनिष्यंते^५ सर्वे त एवरूपेण वर्णेन बलेन^६
स्थाम्नारोहपरिणाहेनाधिपत्येन पुण्यसंचयेनातिष्णभिर्वस्त्रांभर-
णोद्यानविमानकूटागारपरिभोगैरेवरूपशब्दगंधरसस्पर्शपरिभो-

^१ भूमिशब्दं left out in A B C

^२ प्रशान्तप्रशान्ती A. C. P. प्रशान्ताप्रशान्ती B.

^३ मुदिता left out in B.

^४ शब्दं शृणोति n एवं P.

^५ नीवरण, see Childers, Pālī

Dict., p. 293b

^६ पुन दुःखं दुःखशब्दो A. पुनर्दुःखं शब्दो B. पुनर्दुःखं दुःखशब्दो C.

पुनः दुःखशब्दो P.

^७ A adds तेषां, B. C. P. तेषां.

^८ परेण B. Deest in P

^९ यथातिष्णभिर्वस्त्रा A. B. C. येन यतिष्णभिः वस्त्रा P. नहिर्भयं?

गैरेवंरूपैश्च सर्वैरपि भोगपरिभोगैः समन्वागताः तद्यथापि^१
 नाम देवाः परनिर्मितवशवर्तिनः ॥ न खलु पुनरानन्द सुखावत्यां
 लोकधातौ सत्त्वा औदारिकयूपफाणीकाराहारंमाहरन्ति अपि तु
 खलु पुनर्यथारूपमेवाहारमाकांक्षन्ति तथारूपमाहृतमेव संजा-
 नन्ति^२ प्रीणितकायाश्च भवन्ति प्रीणितमानाः^३ । न तेषां भूयः काये
 प्रक्षेपः करणीयः ॥ ते प्रीणितकायास्तथारूपाणि गंधजातान्या-
 कांक्षन्ति वेदृशैरेव^४ गंधजातैर्दिव्यैस्तद्बुद्धक्षेत्रं सर्वमेव निर्धूपितं
 भवति । तत्र यस्तं गंधमाघ्रातुकामो भवति तस्य सर्वशो
 गंधर्वराज्ञो^५ वासना नसमुदाचरति । एवं ये^६ यथारूपाणि गंध-
 माल्यविलेपनचूर्णचीवरच्छत्रध्वजपताकातूर्याण्याकांक्षन्ति तेषां
 तथारूपैश्च तैः सर्वं तद्बुद्धक्षेत्रं परिस्फुटं भवति । चीवराण्याकां-
 क्षन्ति नानावर्णान्यनेकशतसहस्रवर्णानि तेषां तादृशैरेव चीवर-
 रत्नैः सर्वं तद्बुद्धक्षेत्रं परिस्फुटं भवति । प्रावृतमेव चात्मानं
 संजानन्ति । ते यथारूपाण्याभरणान्याकांक्षन्ति तद्यथा शीर्षाभर-
 णानि वा कर्णाभरणानि वा ग्रीवाभरणानि वा हस्तपादाभर-
 णानि^७ वा यदिदं मुकुटानि कुंडलानि कटककेयूराणि वत्सहारा
 रुचकहारा कर्णिका मुद्रिकाः स्वर्णसूत्राणि मेखलाः^८ स्वर्णसूत्रा-

^१ भोगपरि deest in C. ^२ अपि P. ^३ औदारिकयूपफाणी A. C. औदारिकयूपफाणी B. औदारिकयूपफाणी P. ^४ काराहारा A. B. C काराहार P See Lal Vist, p 331, ll 5-7.
^५ संजानन्ते A B, C. ^६ मानाः A B C. P मनमा? ^७ वेदशैलेष P. वेदशैलेष
 A B C ^८ गंधर्वराज्ञा A B P. गंधं च राजा C. ^९ ये न A B ^{१०} का
 यदिदं A. C वा यदिदं B वा का यदिदं P. ^{११} स्वर्णसूत्राणि जालानि A. B C.
 स्वर्णसूत्राणि जालानि P.

णि जालानि मुक्ताजालानि सर्वरत्नजालानि स्वर्णरत्नकिंकिणीजालानि तथारूपैराभरणैरनेकरत्नशतसहस्रप्रत्युप्तैः स्फुटं तद्बुद्धक्षेत्रं पश्यन्ति यदिदमाभरणवृक्षावसक्तैस्त्रैश्चाभरणैरलंकृतमात्मानं संजानन्ति ॥ ते यादृशं^१ विमानमाकांक्षन्ति यद्वर्णलिङ्गसंस्थानं यावदारोहपरिणाहं नानारत्नमयनिर्यूहशतसहस्रसमलंकृतं नानादिव्यपुष्पसंस्तीर्णं चित्रोपधानविन्यस्तपर्येकं तादृशमेव विमानं तेषां पुरतः प्रादुर्भवति । तेषु मनोनिर्वृतेषु विमानेषु सप्तसप्ताप्सरसहस्रपरिवृताः^२ पुरस्कृता विहरन्ति क्रीडन्ति रमन्ते परिचारयन्ति ॥ १९ ॥

न च तत्र लोकधातौ देवानां वा मनुष्याणां वा नानात्मस्यन्यत्र संवृतिव्यवहारेण देवमनुष्याविति संख्यां गच्छन्ति ॥ तद्यथानन्दराज्ञश्चक्रवर्तिनः पुरतो मनुष्यहीनो मनुष्यप्रेतको^३ न भासते न तपते न विरोचते^४ न च भवति विशारदो न प्रभास्वरः एवमेव देवानां परनिर्मितवशवर्तिनां पुरतः शक्रो देवानामिन्द्रो न भासते न तपते न विरोचते यदिदमुद्यानविमानवस्त्राभरणैरधिपत्येनर्द्धा वा^५ प्रातिहार्येण वैश्वर्येण वानन्दं स खलु धर्माभिसमयेन धर्मपरिभोगेण वा । तत्रानन्दं यथा देवाः परनिर्मितवशवर्तिन एव सुखावत्यां लोकधातौ मनुष्या द्रष्टव्याः ॥ २० ॥

^१ यादृश A. P. यावद्दृश B यादृशं C ^२ दुःस्य A. दुस्य B C. दुःस्य P.
^३ निर्वृताः A. B C. वृताः P ^४ प्रेतको A. B. C. P. Bodhiruki gives the transliteration 半 找 迦 Pān-tho-kiā, i. e. पंडक, which would be better. ^५ From न च भवति to भासते left out in P ^६ प्रातिहार्येण A. P. प्रातिभार्येण B. प्रातिहार्येण C.

तस्यां खलु पुनरानन्द सुखावत्यां लोकधातौ पूर्वाह्नकाल-
समये प्रत्युपस्थिते^१ समंताच्चतुर्दिशमाकुलाः समाकुला वायवो
वांति । तेषां रत्नवृक्षाणां चिचान्दर्शनीयान्नानावर्णाननेक-
वृतांन्नानासुरभिदिव्यगंधपरिवासितान्क्षोभयन्ति संक्षोभयन्तीरयन्ति
समीरयन्ति यतो बहूनि पुष्पशतानि तस्यां रत्नमय्यां महापृथिव्यां
प्रपतन्ति मनोज्ञगंधानि दर्शनीयानि । तैश्च पुष्पैस्तद्बुद्धक्षेत्रं
समंतात्सप्तपौरुषं संस्कृतरूपं भवति । तद्यथापि नाम पुरुषः
कुशलः पृथिव्यां पुष्पसंस्तरं संस्तृणुयादुभाभ्यां पाणिभ्यां समं
रचयेत्सुचित्रं दर्शनीयं एवमेव तद्बुद्धक्षेत्रं तैः पुष्पैर्नानागंधवर्णैः
समंतात्सप्तपौरुषं स्फुटं भवति । तानि च पुष्पजातानि मृदूनि
काचिलिंदिकसुखसंस्पर्शान्यौपम्यमात्रेण यानि निक्षिप्ते पादे
चतुरंगुलमवनमन्ति उन्निक्षिप्ते पादे चतुरंगुलमेवोन्नमन्ति ॥ निर्गते
पुनः पूर्वाह्नकालसमये तानि पुष्पाणि निरवशेषमंतर्धीयन्ते ।
अथ तद्बुद्धक्षेत्रं विविक्तं रम्यं शुभं भवत्यपरिक्लिष्टैः पूर्वपुष्पैः ।
ततः पुनरपि समंताच्चतुर्दिशं वायवो वांति ये पूर्ववदभिनवानि
पुष्पाण्यभिप्रकिरन्ति । यथा पूर्वाह्न^२ एवं मध्याह्नकालसमये
संध्यायां रात्र्याः^३ प्रथमे यामे मध्यमे यामे पश्चिमे यामे । तैश्च

^१ पूर्वोह्ण A B, C P ^२ प्रत्युपस्थिते A P प्रत्युपस्थिते B प्रत्युपस्थिते C.

^३ रत्नवृक्षां चित्रां A C रत्नवृक्षाणां चित्रां B रत्नवृक्षानां चित्रां P. ^४ वृक्षान् A C P.

वृक्षान् B पूत, which has been substituted conjecturally, is generally neuter. The text
may have been originally ते च रत्नवृक्षान् and अनेकवर्णान्. ^५ न्यौपम्य A B C.

न्यौपम्य P ^६ पूर्वोह्ण A B C P ^७ पूर्वोह्णे A B C P ^८ रात्र्याः A C.

रात्र्यां B रात्रौ P

वातैर्वायुद्विर्नानागंधपरिवासितैस्ते सत्त्वाः स्पृष्टाः संत एवं सुख-
समर्पिता भवंति तद्यथापि नाम निरोधसमापन्नो भिक्षुः ॥२१॥

तस्मिंश्चानंदं बुद्धक्षेत्रे सर्वशोऽग्निःसूर्यचंद्रग्रहनक्षत्रतारा-
पाणां तमोऽंधकारस्य नामधेयप्रज्ञप्तिरपि नास्ति सर्वशो^१ रात्रिं
दिवं प्रज्ञप्तिरपि नास्त्यन्धत्र तथागतव्यवहारात् सर्वशश्वाराम-
परिग्रहसंज्ञा नास्ति ॥२२॥

तस्यां खलु पुनरानंदं सुखावत्यां लोकधातौ काले दिव्य-
गंधोदकमेघा अभिप्रवर्षयंति^२ दिव्यानि सर्ववर्णिकानि कुसुमानि
दिव्यानि सप्तरत्नानि दिव्यं चंदनचूर्णं^३ दिव्याश्चत्रध्वजपताका
अभिप्रवर्षयंति । दिव्यानि सर्ववर्णिकानि कुसुमानि दिव्यानि
वित्तानानि धियंते दिव्यानि च्चरत्नानि^४ सर्वाभरणान्याकाशे^५
धियंते दिव्यानि वाद्यानि प्रवाद्यंते दिव्याश्चाप्सरसो नृत्यंति ॥२३॥

तस्मिन्खलु पुनरानंदं बुद्धक्षेत्रे ये सत्त्वा उपपन्ना उत्पद्यंत
उत्पास्यंते^६ सर्वे ते नियताः सम्यक्त्वे यावन्निर्वाणं^७ । तत्कस्य
हेतोः । नास्ति तत्र द्वयो राशयोर्ब्यवस्थानं प्रज्ञप्तिर्वा यदिदमनि-
यतस्य वा मिथ्यात्वनियतस्य वा । तदनेनाप्यानंदं पर्यायेण सा
लोकधातुः सुखावतीत्युच्यते संक्षिप्तेन न पुनर्विस्तरेण । कल्पो
ऽप्यानंदं परिक्षीयेत सुखावत्यां लोकधातौ सुखकारणेषु परि-

^१ रात्रिदिवं P. ^२ अभिप्रवर्षयंति P. अभिप्रवर्षयंति C. ^३ दिव्यचन्दनचूर्णं A. B.
दिव्यं चन्दनचूर्णं C. P. ^४ च्चरत्नानि A. C. रत्नच्चरत्नानि P. ^५ सर्वाभरणान्याकाशे A. C.
सर्वाभरणानि आकाशे B. सर्वाभरणान्याकाशे P. ^६ उत्पास्यंते left out in B. P. ^७ वाण्ये
A. B. C. वाणं P.

कीर्त्यमानेषु न च तेषां सुखकारणानां शक्यं पर्येतमधि-
गंतुं ॥ २४ ॥

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा^१ अभाषत ।

सर्वेऽपि सत्त्वाः सुखिता भवेयुर् ।

विशुद्धज्ञानाः परमार्थकीविदाः ।

ते कल्पकोटीमथ वापि चोत्तरि ।

सुखावतीवर्णं प्रकाशयेयुः ॥ १ ॥

क्षये कल्पकोटी वजे सुराश्च^२ ।

सुखावतीये न च वर्णसारः^३ ।

क्षयं न गच्छेत्प्रतिभा च तेषां^४ ।

प्रकाशयंतान तु^५ वर्णं नानां^६ ॥ २ ॥

ये लोकधातू^७ परमाणुसादृशां^८ ।

च्छिद्येय भिद्येय रजश्च^९ कुर्यात् ।

^१ मा गाथा A. B मां गाथा C. मा गाथां P ^२ क्षयकल्पकोटीवजे सुराश्च A.
क्षयकल्पकोटीवजे सुराश्च B. क्षयकल्पकोटीवजे सुराश्च C. ये कल्पकोटीवजे सुराश्च P. If
we want to restore the metre, we might read क्षयं वनेकल्पकोटी सुराश्च, though the short o
would be irregular; or, allowing still greater metrical license, we might conjecture क्षये
कल्पकोटी वजरासनं च, i. e. 'A kalpakoff may perish and the diamond seat,' using kshaye
for kshayet as one syllable, and वज्र as trisyllabic. ^३ सुरुः A C. P. सारः B. Is
सारः meant for सारः, i. e. साट्, or is it meant for साटुः or जषुः? ^४ See Lal. Vist

p 572, l. 10. ^५ तु deest in B. ^६ पर्ये नानां, either पर्ये नाना or perhaps पर्येनानां.

^७ From परमाणु to लोकधातु left out in P ^८ For सादृशां, see Childers' Pāl. Dict
p 412, col. 2, for paramānurasas, Lal Vist p 171, l. 13 ^९ रज्जाश्च A. B. P
रजाश्च C

अतो बहू उच्चरि लोकधातु ।
 पूरेत दानं रतनाहि¹ दद्यात् ॥३॥
 नैता कलापि² उपमापि तस्य ।
 पुण्यस्य³ भोती⁴ पृथुलोकधातवः⁵ ।
 ये⁶ लोकधातूय सुखावतीये ।
 श्रुत्वैव नामं भवतीह पुण्यं ॥४॥
 ततो बहू पुण्य⁷ भवेत तेषां⁸ ।
 ये श्रद्धते⁹ जिनवचनं¹⁰ सप्रज्ञाः ।
 श्रद्धा हि मूलं जगत्स्य प्राप्तये¹² ।
 तस्माद्धि¹³ श्रुत्वा विचिन्ति¹⁴ विनोदयेदिति ॥५॥

एवमप्रमेयगुणवर्णीनंद सुखावती लोकधातुः¹⁶ ॥२५॥

तस्य खलु पुनरानंद भगवतो¹⁷ ऽमिताभस्य तथागतस्य¹⁸ दशसु
 दिक्ष्वैकैकस्यां दिशि गंगानदीवालुकासमेपु बुद्धक्षेत्रेषु गंगानदी-
 वालुकासमा बुद्धा भगवंतो नामधेयं परिकीर्तयन्ते वर्णं भाषन्ते

¹ पूरुतदानं खलो A पूरुं तदानं खलो B पूरेतदानं न ततो C पूरेतदानं रततो P
² कलापि A B P कलापि C ; meant for कलापी. ³ पुण्यस्य B , deest in P
⁴ भोती A C भोति B P ⁵ धातुपः B धातवेः C ⁶ ये A B C P , one
 expects य or यत् ⁷ पुण्यं C ⁸ भवेत् तेषां A भवेत तेषां B P भवेत् । तेषां C
 भवेत् ? ⁹ श्रद्धते A श्रद्धते B C P. ¹⁰ जिनवचन A B जिनवचन C. जिनवल P.
¹¹ न deest in P ¹² प्राप्तये A. C प्राप्तये B. प्राप्त ॥ ये P ¹³ तस्माद्धि A
 तस्माद्धि B C. तस्माद्धि P ¹⁴ विन्ति A C. वि B विन्ति P ¹⁵ पर्यमा A B C
 पर्यं चा P. ¹⁶ लोकधातोः A B C ¹⁷ भगवतो left out in A B ¹⁸ तथा-
 गतस्य left out in A B C

यशः प्रकाशयन्ति गुणमुदीरयन्ति । तत्कस्य हेतोः । ये केचित्सत्त्वा-
स्तस्य भगवतोऽमिताभस्य नामधेयं शृण्वन्ति श्रुत्वा चांतश एक-
चिह्नोत्पादमप्यध्याशयेन प्रसादसहगतेन चिह्नमुत्पादयन्ति¹ ते सर्वे
ऽवैवर्तिकतायां संत्यनुत्तरायाः सम्यक्संबोधेः ॥ २६ ॥

ये चानन्दं केचित्सत्त्वास्तं तथागतं पुनः² सत्कारमनसिकरिष्यन्ति
बहूपरिमितं³ कुशलमूलमवरोपयिष्यन्ति बोधये चिह्नं परिणाम्य
तत्र च लोकधातावुपपत्तये प्रणिधास्यन्ति तेषां सोऽमिताभस्तथा-
गतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो मरणकालसमये प्रत्युपस्थिते⁴ऽनेकभिष्णु-
गणपरिवृतः पुरस्कृतः⁵ स्थास्यति । ततस्ते तं भगवंतं दृष्ट्वा प्रसन्न-
चिह्नाश्रुताः संतस्तत्रैव सुखावत्यां लोकधातावुपपत्स्यन्ते । यश्चान-
न्दाकांक्षेत⁶ कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा किमित्यहं दृष्ट एव धर्मे
तममिताभं तथागतं⁷ पश्येयमिति तेनानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ
चिह्नमुत्पाद्याध्याशयातिशयतया संतत्या तस्मिन्बुद्धक्षेत्रे चिह्नं
संप्रेष्योपपत्तये कुशलमूलानि च⁸ परिणामयितव्यानि ॥ २७ ॥

ये पुनस्तं तथागतं न भूयो मनसिकरिष्यन्ति न च बहूपरि-
मितं कुशलमूलमभीक्ष्णमवरोपयिष्यन्ति⁹ तेषां तादृशेनैव¹⁰ सो
ऽमिताभस्तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो वर्णसंस्थानारोहपरिणाहेन

¹ From ते to संति left out in C सर्वे ते P ² P adds पुर before सत्कार. Could
it be पुनः पुनः सत्कारं? ³ बहूपरिमितं A बहूपरिमितं B बहूपरिमितं C.
पद्यपरिमितं P ⁴ तो B ⁵ One expects पुरतः; see p 14, l 16; p 48, l 2.

⁶ क्षेतः P. क्षत A B C ⁷ तथागत A B C P ⁸ च अध्याशयत P चाध्याशयति ।
अध्याशयतः B ⁹ वा A B C ¹⁰ भिद्युम A B, भोद्युम C, P ¹¹ P adds
॥ तत्र च बुद्धक्षेत्रे चिह्नं संप्रेषयि (i. e. संप्रेष्य) ¹² तादृशेनैव A तादृशेनैव B C P

भिष्णुसंघपरिवारेण च तादृश एव बुद्धिनिर्मितो मरणकाल-
समये^१ पुरतः स्थास्यति । ते तेनैव तथागतदर्शनप्रसादालंबनेन
समाधिनाप्रमुषितया स्मृत्या च्युतास्तत्रैव बुद्धक्षेत्रे प्रत्याजनि-
ष्यति ॥ २८ ॥

ये पुनरानंद सत्त्वास्तं तथागतं दशचिह्नोत्पादात्समनुस्सरिष्यंति
स्पृहां च तस्मिन्बुद्धक्षेत्रे उत्पादयिष्यंति गंभीरेषु च धर्मेषु भाष्य-
माणेषु तुष्टिं प्रतिलप्स्यंते न विपत्स्यंते न विषादमापत्स्यंते^४ न
संसदनमापत्स्यंतेऽतश् एकचिह्नोत्पादेनापि तं तथागतं मनसि-
करिष्यंति स्पृहां चोत्पादयिष्यंति तस्मिन्बुद्धक्षेत्रे तेऽपि स्वप्नांतर-
गता अमिताभं तथागतं द्रक्ष्यंति सुखावत्यां लोकधातावुपपत्स्यंते
ऽवैवर्तिकाश्च भविष्यन्त्यनुत्तरायाः सम्यक्संबोधेः ॥ २९ ॥

इमं खल्वानंदार्थवशं संपश्य^५ तथागता दशसु दिक्ष्वप्रमेया-
संख्येयासु लोकधातुषु तस्यामिताभस्य तथागतस्य नामधेयं
परिकीर्तयंतो वरुणं घोषयंतः संप्रशंसामभ्युदीरयंति । तस्मिन्खलु
पुनरानंद बुद्धक्षेत्रे दशभ्यो दिग्भ्य एकैकस्यां दिशि गंगानदीवा-
लुकासमा बोधिसत्त्वास्तममिताभं तथागतमुपसंक्रमंति दर्शनाय
वंदनाय पर्युपासनाय परिप्रश्नीकरणाय तं च बोधिसत्त्वगणं
तांश्च बुद्धक्षेत्रगुणालंकारव्यूहसंपदिशेषान्द्रष्टुं ॥ ३० ॥

^१ बुद्धिं A. बुद्धि B. C. पुढा P. The Chinese translation suggests निर्मितपुद्गल°, i. e. Buddha's nirmittakāya. ^२ मरणकाले A. C. मरणकालसमये B. मरणकाले P. ^३ नुस्सरति स्पृहं चिह्नं A. C. °चिह्नप्रसिद्धिं B. नुस्सरिष्यंति स्पृहां च तस्मिं P. ^४ न विपत्स्यंते A. C. न विषादमापत्स्यंते left out in P. ^५ पश्यं A. B. C. P. ^६ संपदवि° A. B. C. P.

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिममेवार्थे^१ भूयस्या मात्रया-
परिदीपयन्निमा गाथा अभाषत ।

यथैव^२ गंगानदीवालिकासमा^३ ।
बुद्धान क्षेत्रा अमितायुनायकं ॥१॥^४
बहुपुष्पपूटी गृहीत् ।
ते नानावर्णे^५ सुरभी^६ मनोरमा^७ ।
ओकिंरंति नरनायकोत्तमं ।
अमितायु^८ नरदेवपूजितं ॥२॥^{१०}
तथ दक्षिणा^{११} पश्चिमोत्तरासु ।
बुद्धान^{१२} क्षेत्रा दशतासु यांतकाः ।
यतो यतो आगमि बुद्ध वंदितुं ।
संबोधिसत्त्वा अमितायुनायकं ॥३॥

^१ वेलायामिमा A वेलायामिमां B C वेलायामिमा P ^२ गगा A ^३ कुमा
B , deest in A C P ^४ This is all that remains of what seems to have been the
first verse, consisting of four lines As the Chinese versions agree in mentioning the
Eastern quarter in the first verse, we may conjecture something like

यथैव गंगानदिवालिकासमा ।
बुद्धान क्षेत्रा पुत्रिमा दिशाय ।
यतो यतो आगमि बुद्ध वंदितुं ।
संबोधिसत्त्वा अमितायुनायकं ॥१॥

The general outline of the metre is + - - | - - | - - - | - - - (-) ^५ वं B P
^६ वि B P. ^७ मामु P ^८ उकिं, but see verse 4 ^९ अमित सायु A B
अमितमितायु C ^{१०} Here the metre seems very imperfect, and cannot be restored by
a comparison of verse 4 Possibly a shorter metre than that of verse 1 may have been
intended ^{११} छ A B C न P ^{१२} ष्ट A B P. ^{१३} संबो A. B P

॥ सुखावतीव्यूहः ॥

बहुगंधपूटी^१ गृहीत्वा ।
 नानावर्ण^२ सुरभी^३ मनोरमां ।
 श्लोकिरंति नरनायकोत्तमं ।
 अमितायु नरदेवपूजितं ॥४॥
 पूजित्व^४ वा ते बहुबोधिसत्त्वा ।
 वंदित्व पादाममितप्रभस्य ।
 प्रदक्षिणीकृत्य वदंति चैवं ।
 अहीऽद्भुतं शोभति बुद्धक्षेत्रं ॥५॥
 ते पुष्पपूटीहि पुनोक्तिरंति ।
 उदयचिन्ता अतुलाय प्रीतिये ।
 कामं प्रभाषंति पुरस्तनायके^५ ।
 अस्मापि क्षेत्रं^६ सिय एवरूपं^७ ॥६॥
 ये पुष्पपूटा इति क्षिप्र तत्र ।
 छत्रं तया संस्थिहि योजनाशतं ।
 स्वलंकृतं शोभति चित्रखतो^८ ।
 छादंते बुद्धस्य समंतकार्यं ॥७॥
 ते बोधिसत्त्वा तथ सत्करित्वा ।
 कथं करोती इति तुष्ट तत्र ।

^१ टी P

^२ हि P

^३ नापटी A

^४ भि A B P

^५ ट्रो P

^६ त्वा A B C P

^७ From यत्रे to स्वल left out in P

^८ च A, B C P

^९ सिपेररूप A, deest in P ति एपररूप B सिय एवरूपं C

^{१०} च A B C P

^{११} ति चित्रखतो A ति चित्रखतो B ति चित्रखतो P ति चित्रखतो C The letters are not quite clear, we expect चित्र क्षेत्र, or शोभति चित्रखतो

॥ सुखावतीव्यूहः ॥

सुलब्ध लाभाः खलु तेहि सत्त्वैः ।
 येही श्रुतं नाम नरोत्तमस्य ॥ ८ ॥
 अस्मेहि^१ पी^२ लाभ सुलब्धपूर्वा ।
 यदा गतास्य^३ इम बुद्धक्षेत्रं ।
 पश्याथ स्वप्नोपम मैत्र कीदृशं ।
 यत्कल्पितं कल्पसहस्रशास्तुः^४ ॥ ९ ॥
 पश्याथ बुद्धा वर^५ पुण्यराशिः ।
 परिवृतो^६ शोभति बोधिसत्त्वैः ।
 अमिताभस्य आभा^७ अमिता च तेजा ।
 अमितं च आयूरमितश्च संघः ॥ १० ॥
 स्मितं^{१०} करोती अमितायुनाथः ।
 षट्त्रिंशत्कोटीनयुतान अर्चिषां^{१२} ।
 ये निश्चरित्वा मुखमंडलातः ।
 स्फुरन्ति क्षेत्राणि सहस्रकोटीः^{१३} ॥ ११ ॥
 ताः सर्वसूरीः^{१४} पुनरेत्य तत्र ।
 मूर्धे^{१५} च अस्तं गमि नायकस्य ।

^१ ही B ^२ पि P ^३ गता सा? ^४ य क A C ये क B ^५ शास्तु A
 शास्तुना C. P ^६ बल A B ^७ परिवृता P. scan परिवृतो. ^८ Scan
 ७-७-७ | --. ^९ चापूर. Long and short u are difficult to distinguish; the
 metre requires long u ^{१०} स्मिते A B स्मितं C. स्मित P ^{११} शत्र B
^{१२} षां A B C षा P ^{१३} टी: P तः B टी C, deest in A ^{१४} सुरी: A C. P.
 सुरा: B. ^{१५} मूर्धे A B मूर्धं C ड P.

॥ सुखावतीब्रूहः ॥

देवा मनुष्या जनयन्ति प्रीतिं ।
 अर्चिस्तदा अस्यमिदां^१ विदित्वा ॥ १२ ॥
 उत्तिष्ठते बुद्धसुतो महायशा ।
 - नाथ सो हि श्रवलीकितेश्वरः ।
 को हेतुरत्र भगवं कः प्रत्ययो ।
 येन स्मितं कुर्वसि लोकनाथ ॥ १३ ॥
 तं व्याकरोही यत्र सोऽर्थकोविदो ।
 हितानुकंपी बहुसत्त्वमोचकः ।
 श्रुत्विति^२ वाचं परमां मनोरमां ।
 उदयचिन्ता भविष्यन्ति सत्त्वाः ॥ १४ ॥
 ये बोधिसत्त्वा बहुलोकधातुतः^३ ।
 सुखावतीं प्रस्थित बुद्धपश्यतां ।
 ते श्रुत्वा प्रीतिं विपुलां जनेत्वा ।
 क्षिप्रमिमं श्लेष विलोकयेयुः ॥ १५ ॥
 आगत्य च^४ श्लेषमिदं उदारं ।
 च्छुद्धीवलं प्राप्नुयि^५ क्षिप्रमेव ।
 दिव्यं च चक्षुस्तथ श्रोत्र दिव्यं ।
 जातिस्मराः पारमिकोविदाश्च^६ ॥ १६ ॥

^१ अर्चिस्त A. B. C. अस्त P. ^२ स्त P. ^३ छ P. ^४ श्रुत्वांत A. P.
 श्रुत्विति B. श्रुत्वा C. ^५ धातुतः A. B. C. धातुतः P. ^६ Both च before ये and
 दं must be scanned long. ^७ यनि P. ^८ परममिदिदाथ A. परमात्मविदाथ B
 परममितिविदाथ C. परमतकोविदाथ P.

अमितायु बुद्धस्तद व्याकरोति ।
 मम ह्ययं प्रणिधि बभूव^१ पूर्व ।
 कथं पि सत्त्वा श्रुणियानि नाम ।
 व्रजेयु क्षेत्रं मम नित्यमेव ॥ १७ ॥
 स मे अयं प्रणिधि^२ प्रपूर्ण शोभना ।
 सत्त्वाश्च एभि बहुलोकधातुतः ।
 आगत्य क्षिप्रं मम अंतिकस्मिं ।
 अवैवर्तिका^३ भोंतिह एकजातिया ॥ १८ ॥
 तस्माद्य इच्छतिह बोधिसत्त्वः ।
 ममापि क्षेत्रं सिय एवरूपं ।
 अहं पि सत्त्वान्वहु मोचयेयं ।
 नामेन^४ घोषेण थ^५ दर्शनेन ॥ १९ ॥
 स^६ शीघ्रंशीघ्रं त्वरमाणरूपः ।
 सुखावतीं गच्छतु लोकधातु ।
 गत्वा च पूर्वममितप्रभस्य ।
 पूजेतु बुद्धान सहस्रकोटीः ॥ २० ॥
 बुद्धान कोटी बहु पूजयित्वा ।
 ऋद्धीवलेन बहु क्षेत्रं गत्वा ।

^१ च भूयि A. C. P. वभूय B.

^२ परि A. B. C.

^३ अवैवर्तिका A. B. C. P.,

scanned as ७७-७७-

^४ नामे B

^५ थय A. B. C.

^६ स deest in B.

^७ शीघ्रं थ A B

कृत्वान पूजां सुगतान^१ संतिके ।

भक्त्या गर्भिष्यन्ति सुखावती त इति ॥ २१ ॥ ३१ ॥

तस्य खलु पुनरानंदामितायुषस्तथागतस्यार्हतः सम्यक्स-
वृद्धस्य बोधिवृक्षः । स दश योजनशतान्युच्चैस्वेनाद्यौ योजनश-
तान्यभिप्रलंबितशाखापक्षपलाशः पंचयोजनशतमूलारोहपरि-
णाहः सदापन्नः सदापुष्पः सदाफलो नानावर्णोऽनेकशतसहस्र-
वर्णो नानापत्नो^२ नानापुष्पो नानाफलो नानाविचित्रभूषण-
समलंकृतश्चंद्रभासमणिरत्नपरिस्फुटः शक्राभिलग्नमणिरत्नवि-
चित्रितश्चिंतामणिरत्नाकीर्णः सागरवरमणिरत्नसुविचित्रितो
दिव्यसमतिक्रान्तः स्वर्णसूत्राभिप्रलंबितो रूचकहाररत्नहारवत्स-
हारंकटकहारलोहितमुक्ताहारनीलमुक्ताहारसिंहलतामेखलाक-
लापरत्नसूत्रसर्वरत्नवस्तुशताभिविचित्रितः स्वर्णजालमुक्ताजा-
लसर्वरत्नजालकिंकिणीजालततो^३ मकरस्वस्तिकतंद्यावर्तचंद्र-
समलंकृतः किंकिणीमणिजालसौवर्णसर्वरत्नालंकारविभूषितो
यथाशयसत्त्वविज्ञप्तिसमलंकृतश्च ॥ तस्य खलु पुनरानंद बोधि-
वृक्षस्य वातसमीरितस्य यः शब्दो घोषो निश्चरति सोऽपरिमा-
णोऽसौकधानून्विज्ञापयति । तत्रानंद येषां सत्त्वानां स बोधिवृक्षः
श्रोत्रावभासमागच्छति तेषां श्रोत्ररोगो न प्रतिकीक्षितथो

^१ तार A B P

^२ यम A B यमे C

रमे P

^३ नानापत्नी deest in C

^४ पत्रसहा C रत्नहारपत्तहार deest in P

^५ नीलमुक्ताहार P

^६ यत्र deest

in B ^७ जाल तत । A C जाल ॥ तत B

जाल च तत P

^८ नंद्याचंद्रचंद्र P

^९ पत्र deest in C

यावद्बोधिपर्यंतं । येषामप्रमेयासंख्येयाचिंत्यातुल्यामायापरिमा-
णानभिलाषानां सत्त्वानां स बोधिवृक्षश्चक्षुष आभासमागच्छति
तेषां चक्षुरोगो न प्रतिकांक्षितव्यो यावद्बोधिपर्यंतं । ये खलु
पुनरानंद सत्त्वास्ततो बोधिवृक्षाद्रंधं जिघ्रंति तेषां यावद्बोधिपर्यंतं
न जातु घ्राणरोगः प्रतिकांक्षितव्यः । ये सत्त्वास्ततो बोधिवृक्षात्फ-
लान्यांस्वादयंति तेषां यावद्बोधिपर्यंतं न जातु जिह्वारोगः प्रति-
कांक्षितव्यः । ये सत्त्वास्तस्य बोधिवृक्षस्याभया स्फुटा भवंति तेषां
यावद्बोधिपर्यंतं न जातु कायरोगः प्रतिकांक्षितव्यः । ये च^२ खलु
पुनरानंद सत्त्वास्तं बोधिवृक्षं धर्मतो निध्यायंति तेषां तत
उपादाय यावद्बोधिपर्यंतं न जातु चित्तविशेषः प्रतिकांक्षितव्यः ।
सर्वे च ते सत्त्वाः सहदर्शनात्तस्य बोधिवृक्षस्याविवर्तिकाः संतिष्ठन्ते
यदुतानुत्तरायाः सम्यक्संबोधेः । तिस्रश्च क्षांतीः प्रतिलभन्ते यदिदं
घोषानुगामनुलोमिकीमनुत्पत्तिकधर्मक्षांतिं च तस्यैवामितायु-
षस्तथागतस्य पूर्वप्रणिधानाधिष्ठानेन पूर्वजिनकृताधिकारतया
पूर्वप्रणिधानपरिचर्यया च सुसमाप्यया सुभावितयानूनाविक-
लतया ॥ ३२ ॥

तत्रैव खलु पुनरानंद ये बोधिसत्त्वाः प्रत्याजाताः प्रत्याजायन्ते
प्रत्याजनिष्यन्ते वा सर्वे त एकजातिप्रतिबद्धास्तत एवानुत्तरां
सम्यक्संबोधिमभिसंभोत्स्यन्ते स्थापयित्वा प्रणिधानवशं^१ ये ते

^१ बोधिवृक्षफलान्या P. ^२ च B. ^३ घोषानुगामनुलो A. B C घोषानुमा चनुलो P.

^४ वशं A B C यत्नेन P विशेषतः? see p 15, 1 9.

बोधिसत्त्वा महासिंहनादनादिन उदारसंनार्हसंतज्ञाः सर्वसत्त्व-
परिनिर्वाणाभियुक्ताश्च ॥३३॥

तस्मिन्बलु पुनरानंद बुद्धक्षेत्रे ये ध्यावकास्ते व्यामप्रभा ये
बोधिसत्त्वास्ते योजनकोटीशतसहस्रप्रभाः स्थापयित्वा द्वौ बोधि-
सत्त्वौ ययोः^१ प्रभया सा लोकधातुः सततसमितं नित्यावभास-
स्फुटा ॥ अथ खत्वायुष्मानानंदो भगवंतमेतदवोचत् । किं नामधेयौ
भगवंस्तौ बोधिसत्त्वौ महासत्त्वौ । भगवानाह । एकस्त्रयोरानंदा-
वलोकितेश्वरो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो द्वितीयो महास्थामप्राप्तो
नाम । इत एव चानंद बुद्धक्षेत्राच्च्युत्वा तौ तत्रोपपन्नौ ॥३४॥

तत्र चानंद बुद्धक्षेत्रे ये बोधिसत्त्वाः प्रत्याजाताः सर्वे ते
द्वाविंशन्महापुरुषलक्षणसमन्वागताः परिपूर्णगात्रा ध्यानाभि-
ज्ञाकोविदाः प्रज्ञाप्रभेदकुशलास्तीक्ष्णेंद्रियाः सुसंवृतेन्द्रिया आज्ञा-
तावीन्द्रिया^२ अदीना^३ बलेंद्रियाः प्रतिलभक्षांतिका अनंतापर्यंत-
गुणाः ॥३५॥

तस्मिन्बलु पुनरानंद बुद्धक्षेत्रे ये बोधिसत्त्वाः प्रत्याजाताः
सर्वे तेऽविरहिता^४ बुद्धदर्शनेनाविनिपातधर्माणो यावद्बोधिपर्यंतं
सर्वे ते तत्र^५ उपादाय न^६ जातु जातिस्मरा भविष्यन्ति स्थापयित्वा
तथारूपेषु कल्पसंक्षीभेषु ये पूर्वस्थानप्रणिहिताः पंचसु कपायेषु^७

^१ तादं C.

^२ संनार्ह P संहार A. B. C.

^३ ययाः A. C. यया B. P.

^४ अज्ञानावीन्द्रिया A. C. अज्ञानावीन्द्रिया B. आज्ञानावीन्द्रिया C. See Childers, s. v. Indriyam. ^५ चादीना A. C. चादीना B. चादीना P. ^६ अविनिषर्तनीय वि A. B. C. अपिपत्तनीय वि P.; deest in p. ^७ तत्र A. B. तत्र C. तत्र P. ^८ न A. B. C. P.

^८ For the pañcakāshāya, see the small Sukhāvastīvyūha, § 19.

वर्तमानेषु यदा बुद्धानां भगवतां लोके प्रादुर्भावो भवति ।
तद्यथापि नाम ममैतर्हि ॥३६॥

तस्मिन्खलु पुनरानन्द बुद्धक्षेत्रे ये बोधिसत्त्वाः^१ प्रत्याजाताः
सर्वे त एकपुरोभक्तेनान्याल्लोकधातूंगत्वानेकानि बुद्धकोटीनियु-
तशतसहस्राण्युपतिष्ठन्ति यावदाकांक्षन्ति बुद्धानुभावेन । ते यथा-
यथा चित्तमुत्पादयन्ति एवमेवंरूपैः^२ पुष्पधूपदीपगन्धमाल्यवि-
लेपनचूर्णचीवरच्छत्रध्वजपताकावैजयन्तीतूर्यसंगीतिवाद्यैः पूजां
कुर्याम इति तेषां सहचित्तोत्पादात्तथाख्यापाणि च सर्वपूजाविधा-
नानि पाणौ प्रादुर्भवन्ति । ते तैः पुष्पैर्यावद्वाद्यैस्तेषु बुद्धेषु भगवत्सु
पूजां कुर्वन्ती बहूपरिमाणसंख्येयं^३ कुशलमुपचिन्वन्ति । 'सचेत्पु-
नराकांक्षन्त्येवंरूपाः पुष्पपूटाः पाणौ प्रादुर्भवन्त्विति' तेषां सह-
चित्तोत्पादान्नानावर्णा, अनेकवर्णा नानागन्धा दिव्याः पुष्पपूटाः
पाणौ प्रादुर्भवन्ति । तैस्तथा रूपैः पुष्पपूटैस्तान्बुद्धान्भगवतो
ऽवकिरन्त्यभ्यवकिरन्त्यभिप्रकिरन्ति । तेषां च यः सर्वपरीतः पुष्प-
पूट उत्सृष्टः स दशयोजनविस्तरं पुष्पच्छत्रं प्रादुर्भवत्युपर्यन्तरीक्षे
द्वितीये चानूत्सृष्टे न प्रथमो धरण्यां प्रपतति । संति तत्र पुष्पपूटा
य उत्सृष्टाः संतो विंशतियोजनविस्ताराणि पुष्पच्छत्राण्युपर्यन्त-
रीक्षे प्रादुर्भवन्ति । संति विंशच्चत्वारिंशत्पंचाशद्योजनविस्ताराणि

^१ सत्त्वाः A B C बोधिसत्त्वाः P

^२ एवंमेवंरूपैः A एवमेव रूपैः B C P

^३ या A C P, deest in B

^४ From सचेत् to प्रादुर्भवन्ति left out in B

^५ भवन्ति A

भवन्ति C भवन्ति P

^६ सभ्यवकिरन्ति C

^७ सशयोजन A C शतयोजन B

दशयोजन P

संति यावद्योजनशतसहस्रविस्ताराणि पुष्पच्छत्राण्युपर्यंतरीक्षे
 प्रादुर्भवन्ति । तत्र य उदारं प्रीतिप्रामोद्यं संजनयन्ति उदारं च
 चित्तोद्विल्यं प्रतिलभन्ते ते बहूपरिमितमसंख्येयं कुशलमूलम-
 वरोष्य बहूनि च बुद्धकोटीनियुतशतसहस्राण्युपस्थायैकपूर्वाह्लेन
 पुनरपि सुखावत्यां लोकाधातौ प्रतिष्ठन्ते तस्यैवामितायुषस्तथाग-
 तस्य पूर्वप्रणिधानाधिष्ठानपरिग्रहेण पूर्वदत्तधर्मश्रवणेन पूर्वजि-
 नावरोपितकुशलमूलतया पूर्वप्रणिधानसमृद्धिपरिपूर्यात्मभूतया
 सुविभक्तभावितया^१ ॥३७॥

तस्मिन्खलु पुनरानन्द बुद्धक्षेत्रे ये सत्त्वाः प्रत्याजाताः सर्वे ते
 सर्वज्ञतासहगतामेव धर्मकथां कथयन्ति । न च तत्र बुद्धक्षेत्रे
 सत्त्वानां काचित्परियहसंज्ञास्ति ते सर्वे च तद्बुद्धक्षेत्रमनुचक्रमाणा
 अनुविचरन्तो न रतिं नारतिमुत्पादयन्ति प्रक्रामन्तश्चानपेक्षा न च
 प्रक्रामन्ति सापेक्षाः^२ । सर्वसत्त्वेपामेव चित्तं नास्ति ॥ तत्र खलु
 पुनरानन्द सुखावत्यां लोकाधातौ ये सत्त्वाः प्रत्याजाता नास्ति तेषा-
 मन्यतमकसंज्ञा नास्ति स्वकसंज्ञा नास्त्यसमसंज्ञा नास्ति विग्रहो
 नास्ति विवादो नास्ति विरोधः । समचित्ता^३ मैत्रचित्ता मृदुचित्ताः
 स्निग्धचित्ताः कर्मण्यचित्ताः प्रसन्नचित्ताः^४ स्थिरचित्ता विनीव-

^१ From अधिष्ठान to धाम left out in B

^२ अधिपरि A अधिष्ठानाधिपरि C. अधिष्ठानां
 अधिपरिपरि P

^३ सुविभक्त्या भावितया A सुविभक्त्या भावितया B C. सुविभक्तभावितया P.

^४ मे मयं च तस्याद्बुद्ध A. मे मयं च ते पावत् बुद्ध B. मे मयं च तद्बुद्ध C. सर्वेषु तद्बुद्ध D.

^५ प्रक्रामन्ति A B C. P

^६ नो B.

^७ न च प्रक्रामन्ति न सापेक्षाः A B यन्ति C.

deest in P.

^८ नास्ति नास्ति A नास्ति B P नास्ति नि C

^९ In Chinese,

'possessed of the thought of equalness'

^{१०} प्रसन्नचित्ताः deest in A B

रणचित्ता अष्टुभितचित्ता अलुडितचित्ताः प्रज्ञापारमिताचर्या-
 चरणचित्ताश्चिन्ताधारबुद्धिप्रविष्टाः सागरसमाः प्रज्ञया¹ मेरुसमा
 बुद्धानेकगुणसंनिचया बोध्यंगसंगीत्या विक्रीडिता बुद्धसंगीत्य-
 भियुक्ता मांसचक्षुः प्रविचिन्वन्ति दिव्यं चक्षुरभिनिर्हरन्ति प्रज्ञां-
 चक्षुर्गतिंगता धर्मचक्षुःपारगता² बुद्धचक्षुर्निष्पादयन्तो दर्शयन्तो
 द्योतयन्तो विस्तरेण प्रकाशयन्तोऽसंगज्ञानमभिनिर्हरन्ति । चैधातु-
 कसमतायामभियुक्ता दांतचित्ताः शांतचित्ताः सर्वधर्मधातूपल-
 धिसमन्वागताः समुदयनिरुक्तिकुशला धर्मनिरुक्तिसमन्वागता
 हाराहारकुशला नयानयकुशलाः स्थानकुशला लोकिकीपु
 कथास्वनपेक्षा विहरन्ति लोकोत्तराभिः कथाभिः सारं प्रत्ययन्ति ।
 सर्वधर्मपर्यैकिकुशलाः सर्वधर्मप्रकृतिव्युपशमज्ञानविहारिणोऽनु-
 पलंभगोचरा निष्किंचना निरुपादाना निश्चिन्ता निरुपधयो
 ऽनुपादाय सुविमुक्ता अनंगणा³ अपर्यस्थायिनोऽभिज्ञास्वमूल-
 स्थायिनोऽसंगाचारिका अनवलीना गंभीरेषु धर्मेषुभियुक्ता न
 संसीदन्ति दुरनुबोधबुद्धज्ञानप्रवेशोद्गता एकायनमार्गानुप्राप्ता
 निर्विचिकित्सास्तीर्णकथंकथा अपरप्रत्ययज्ञाना अनधिमानिनः ।
 सुमेरुसमा⁴ ज्ञानाभ्युद्गताः । सागरसमा बुद्धद्योभ्याः⁵ । चंद्रसूर्यप्र-
 भातिक्रांताः प्रज्ञाभया पांडरसुशुक्लशुद्धशुभचित्ततया च । उत्तम-

¹ प्रज्ञेया B ² परांगता A B C परागताः P. ³ चै A B C P. ⁴ तु
 deest in A. B. ⁵ असंगना P ⁶ शो A. B C स P. ⁷ For comparisons
 of the same kind, see Lal. Vist p. 550. ⁸ बुद्धाद्योभ्याः A बुद्धाद्योभ्याः B. बुद्धा-
 द्योभ्यः C बुद्धाद्योभ्याः P

हेमवर्णसदृशः अंबभासनिर्भासंतया च । वसुंधरासदृशः सर्वसञ्च-
 शुभाशुभक्षमणतया । असदृशः^१ सर्वक्लेशमूलनिधावनप्रवाहण-
 तया च । अग्निराजसदृशः सर्वधर्ममन्यनाक्लेशनिर्दहनतया ।
 वायुसदृशः सर्वलोकसंजनतया । आकाशसदृशः सर्वधर्मनिर्वे-
 धिकतया सर्वेशो निष्किंचनतया च । पद्मसदृशः सर्वलोकानु-
 पलिप्ततया । कालानुसारिमहामेघसदृशः धर्माभिर्गर्जनतया ।
 महावृष्टिसदृशः धर्मसलिलाभिर्प्रवर्षणतया । ऋषभसदृशः महा-
 गणाभिभवन्तया । महानागसदृशः परमसुदांतचित्ततया । भद्रा-
 श्वाजानेयसदृशः सुविनीततया । सिंहमृगराजसदृशः विक्रमवै-
 शारद्यासंचलतया । न्यग्रोधदुमराजसदृशः सर्वसञ्चपरिचरणतया ।
 पर्वतराजसदृशः सर्वपरप्रवाद्यकंपनतया । गगणसदृशः अपरि-
 माणमैत्रीप्रभावन्तया । महाब्रह्मसमाः सर्वकुशलमूलधर्माधि-
 पत्यपूर्वगमतया । पक्षिसदृशः असंनिचयस्थानतया । गरुडद्वि-
 जराजसदृशः सर्वपरप्रवादिविध्वंसनतया । उदुंबरपुष्पसदृशः
 दुर्लभांप्रत्यर्थितयां नागवत्सुसमाहिता अविक्षिप्ताजिह्वेंद्रियतया ।
 विनिश्चयकुशलाः द्यातिसीरभ्यबहुला अनीपुंक्ताः परसंपत्त्य-
 प्रार्थनतया विशारदा धर्मकथास्वतृप्ता धर्मपर्येष्या^{१०} वैदूर्यसदृशः

^१ स deest in all MSS

^२ निर्भास deest in I

^३ इया मुमदृशा A B C P

Fahghavarman's Cl. nese transl. on shows that he must have read लयदृशा ^४ मय

ना A B I मय C

^५ कामज्ज A B C कासता I

^६ नैवे A B C

निच P

^७ भो P Should it be दुन्दुभतया । प्रत्यपित ?

^८ या deest in all

MSS

^९ अविधिमा स A B C मुविधिमा स I

^{१०} देत्या A देशा B

पत्या C देत्या P

शीलेन रत्नाकराः^१ श्रुतेन मञ्जुस्वरा महाधर्मदुन्दुभिनिर्घोषेण
 महाधर्मभेरीं पराभ्रंतो महाधर्मशंखमापूरयंतो महाधर्मध्वज-
 सुच्छ्रापयंतो धर्मोल्कां प्रज्वालयंतः प्रज्ञाविलोकिनोऽसंमूढा
 निर्दोषाः शांतखिलाः शुद्धा निरामगंधा अलुब्धाः संविभागरता
 मुक्तत्यागाः प्रसृतपाणयो दानसंविभागरता धर्मामिषाभ्यां दाने
 ऽमत्सरिणोऽसंसृष्टा उच्चस्तमानसा^२ विरक्ता धीरा धैरिया धृति-
 मंतो ह्रीमंतः सुव्यूढसत्त्वा निर्गोढाः^३ प्राप्ताभिज्ञाः सुरताः सुख-
 संवासा अर्थकरा लोकप्रद्योता नापदागंतुं^४ धीरा रागं तमः^५
 प्रनेकस्वप्नाः शोकापगता निर्मला निमेषप्रहीणा विक्रीडिताभिज्ञा
 हेतुवलिकाः प्रणिधानबलिका अजिह्वा अकुटिला एते लक्ष-
 कोटीनियुतशतसहस्रावरोपितकुशलमूला उत्पाटितमानशल्या
 अपगतरागद्वेषमोहाः शुद्धाः शुद्धाधिमुक्ता जिनबलप्रशस्ता लो-
 कपंडिता उन्नतज्ञानसमुदागता^६ जिनमुताश्चित्तोद्विल्यसमन्वागताः
 शूरा दृढा^७ अममा अखिला अतुला अरजस्काः^८ सहिता उदारा
 अष्टपभा ह्रीमंतो धृतिमंतः स्मृतिमंतो मतिमंतो^९ गतिमंतः
 प्रज्ञाशस्त्रप्रहरणा पुण्यवंतो द्युतिमंतो व्यपगतखिला मलप्र-
 हीणाः स्मृतियुक्ताः शांतज्ञानालंभाः । ईदृशा आनंद तस्मिन्बुद्ध-

^१ श्रीकराः added in B after रत्नाकरः. ^२ धर्म P ^३ उच्चस्तमानसाः P. सनुत्त-
 स्तमानसाः ? ^४ निर्गोढा A. निर्दोढा B. निर्गोढाः C. निर्गोढाः P. ^५ गंतुं A. B.
 गंतुं C. P. ^६ धीरापगतमः A B. धीरापगतमः C धीरापगतं P ^७ शूरो A B C.
 शूका P. The whole of this sentence is unintelligible ^८ ए A. C. P. ए B ^९ From
 धिन to गताः left out in P ^{१०} दृढा deest in P ^{११} अरजस्काः A. B C. अरज-
 सकाः P. ^{१२} मतिमंतो deest in C

द्ये च सञ्जाः संक्षिप्तेन च^१ । विस्तरेण पुनः सचेत्कल्पकोटीनि-
युतशतसहस्रस्थितिकेनाप्यायुष्यमाणेन तथागता निर्दिश्येरन्नैव
शक्यं तेषां सत्पुरुषाणां गुणपर्यंतमधिगंतुं । न च तथागतस्य
वैशारद्योपच्छेदो भवेत् । तत्कस्य हेतोः । उभयमप्येवानंदाचित्य-
मतुल्यं यदिदं तेषां बोधिसत्त्वानां गुणास्तथागतस्य चानुत्तरं^२
प्रज्ञाप्रतिभानं ॥ ३८ ॥^३

अपि चानंद उन्निष्ठ पश्चान्मुखीभूत्वा पुष्पावकीर्णाजलीं
प्रगृह्य प्रणिपत^४ । एषा^५ सा दिग्यत्र स भगवानमिताभस्तथागती
ऽर्हन्सम्यक्संबुद्धस्तिष्ठति धियते यापयति धर्मं च देशयति विरजो
विगुहं यस्य तन्नामधेयमनावरणं दशदिशि लोके विघुष्टमेकै-
कस्यां दिशि गंगानदीवालुकासमा बुद्धा भगवन्तो वर्णयन्ति
स्तुवंति प्रशंसन्त्यंसकृदसकृदसंगवाचाप्रतिवाक्याः ॥ 'एवमुक्त
आयुष्मानानन्दो भगवंतमेतदवोचत् । इच्छाम्यहं भगवंस्तममि-
ताभममितप्रभममितायुषं तथागतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धं द्रष्टुं तांश्च
बोधिसत्त्वान्महासत्त्वान्बहुबुद्धकोटीनियुतशतसहस्रावरोपितकुश-
लमूलान् । समनंतरभापितायुष्मतानन्देनेयं वाक् अथ तावदेव
सोऽमिताभस्तथागतीऽर्हन्सम्यक्संबुद्धः स्वपाणितलात्तथारूपं
रश्मिं प्रामुञ्चद्यदिदं कीटीनियुतशतसहस्रतमं बुद्धक्षेत्रं महता-

^१ B I A C P

^२ अणया P

^३ Here the three earliest Chinese trans-

lations insert ten long sections, while the two later Chinese translations follow the Sanskrit

text ^४ पतां A. B C. पता P.

^५ एषा A. B C

^६ असकृदसकृदसंगा

वाचोप्रतिवाक्याः । A. B. असकृदसंगा C असकृदं संगं वाक्याः । P

^७ एषमुक्ते धामु-

यानानन्दो A B C. एषमुक्ते आयुष्मानानन्दो P

^८ भममितप्रभममिता left out in P.

वभासेन स्फुटमभूत् ॥ तेन खलु पुनः^२ समयेन सर्वत्र कोटीशत-
सहस्रबुद्धक्षेत्राणां ये केचित्कालपर्वता वा^३ रत्नपर्वता वा मेरु-
महामेरुमुचिलिंदमहामुचिलिंदचक्रवाडमहाचक्रवाडा वा^४ चि-
तयो^५ वा स्तंभा वा वृक्षगहनीद्यानविमानानि दिव्यमनुष्यकाणि
तानि सर्वाणि तस्य^६ तथागतस्य तथा प्रभयाभिनिर्भिन्नान्यभू-
वन्समभिभूतानि ॥ तद्यथापि नाम पुरुषो व्यामसाचकेऽन्वितो
द्वितीयं पुरुषं प्रत्यवेक्षेदादित्येऽभ्युन्नत एवमेवास्मिन्बुद्धक्षेत्रे भिक्षु-
भिक्षुण्युपासकोपासिकादेवनागयक्षराक्षसैर्गंधर्वासुरगरुडकिंनर-
महोरगमनुष्यामनुष्याश्च तस्यां वेलायामद्राक्षुस्तममिताभं तथा-
गतमहंतं सम्यक्संबुद्ध सुमेरुमिव पर्वतराजं सर्वक्षेत्राभ्युन्नतं सर्वा
दिशोऽभिभूय भासमानं तपंतं विरोचमानं विभ्राजमानं तं च
महांतं बोधिसत्त्वगणं तं च भिक्षुसंघं यदिदं बुद्धानुभावेन तस्याः
प्रभायाः परिशुद्धत्वात् ॥ तद्यथेयं महापृथिव्येकोदकजाता भवेत्तत्र
न वृक्षा न पर्वता^{१२} न द्वीपा न नृणुगुल्मौषधिवनस्पतयो न
नदीस्वर्भ्रमपाताः प्रज्ञापयेरन् अन्यत्रैकार्यं^{१३} वीभूता महापृथिव्येका
स्यात् एवमेव तस्मिन्बुद्धक्षेत्रे नास्त्यन्यत्किंचिल्लिंगं वा निमित्तं
वान्यत्रैव व्यामप्रभाः श्रावकास्ते च योजनकोटीशतसहस्रप्रभा

^१ From वभासेन to रत्नपर्वता and महामेरु left out in P ^२ पुन A B अपि C
^३ वा deest in C ^४ वा deest in P ^५ चित्तयो A C P चित्तयो B ^६ तस्य
deest in B ^७ छ deest in A B C ^८ भिक्षु deest in C ^९ सिक्वा P
^{१०} राक्षस deest in C P ^{११} From यो एकोदक to भूतमहापृथिवि left out in B ^{१२} ता
deest in A B ^{१३} गुप्तो in all MSS ^{१४} खत्र P खत्र A B C खत्र or श्रुत्र?
^{१५} कार्य deest in P ^{१६} कोटी P

बोधिसत्त्वाः । स च भगवानमिताभस्तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धस्तं
 च श्रावकगणं तं च¹ बोधिसत्त्वगणमभिभूय सर्वा दिशः प्रभा-
 सयन्संदृश्यते । तेन खल्वपि² समयेन तस्यां सुखावत्यां लोकधातौ
 बोधिसत्त्वाः श्रावकदेवमनुष्याश्च सर्वे त इमां सहालोकधातुं
 शाक्यमुनिं च तथागतमर्हंतं सम्यक्संबुद्धमर्हता भिक्षुसंघेन परि-
 वृतं पश्यन्ति स्म धर्मं देशयन्तं³ ॥३९॥

तत्र खलु भगवानजितं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमामंत्रयते स्म ।
 पश्यसि त्वमजितामुष्मिन्बुद्धक्षेत्रे गुणालंकारव्यूहसंपदं । उपरि-
 ष्टाञ्चांतरीक्ष⁴ आरामरमणीयान्युद्यानरमणीयानि नदीपुष्करि-
 खीरमणीयानि नानारत्नपद्मोत्पलकुमुदपुंडरीकाकीर्णानि । अध-
 स्ताच्च धरणीतलमुपादाय यावदकनिष्ठभवनाद्गणतलं⁵ पुष्पा-
 भिकीर्णं पुष्पावलिसमुपशोभितं⁶ नानारत्नस्तवपंक्तिपरिस्फुटं
 तथागताभिनिर्मितंनानाद्विजसंधनिषेवितं । अजितो बोधिसत्त्व⁷
 आह । पश्यामि भगवन् । भगवानाह । पश्यसि पुनस्त्वमजित¹⁰
 एतानमरान्द्विजसंधान्सर्वंबुद्धक्षेत्रं बुद्धस्वरेणाभिविज्ञापयन्तं येनैते
¹²बोधिसत्त्वा नित्यमविरहिता बुद्धानुस्मृत्या । ¹³अजित आह ।

¹ च B. ² खल्व A C खल्वच B खल्वपि P. ³ देशयन्ति P. ⁴ ये A. B. C.;
 deest in P. ⁵ धीरमणीया deest in P. ⁶ तरं A B C. ⁷ पुष्पवतीसमुपशोभितं
 A B C. पुष्पापतिसमुपशोभितं P. ⁸ निहित A B C. निर्मृतं P. ⁹ अजितो
 बोधिसत्त्व deest in P. ¹⁰ पश्यसि पुनस्त्वमजित deest in A B C. ¹¹ एतानमरा-
 न्द्विजसंधानं सर्वंबुद्धक्षेत्रं बुद्धस्वरेणाभिविज्ञापयन्तं A. एतानमरान्द्विजसंधानं सर्वंबुद्धक्षेत्रं
 बुद्धस्वरेणाभिविज्ञापयन्तं B. एतानमरान्द्विजसंधानं सर्वंबुद्धक्षेत्रं बुद्धस्वरेणाभिविज्ञापयन्तं C. एता अजितरमद्विजसंधानं
 सर्वंबुद्धक्षेत्रं बुद्धस्वरेणाभिविज्ञापयन्तं P. It should be either सर्वं or विज्ञापयन्तं ईरते. ¹² ये
 deest in A. ¹³ नि महाराज instead of अजित आह P.

पश्यामि भगवन् । भगवानाह । पश्यसि पुनस्त्वमजिताच्च
बुद्धक्षेत्रेऽमून्सत्त्वान्योजनशतसहस्रिकेषु विमानेषुभिरूढानंतरीक्षे
ससत्कारान्क्रामंतः¹ । अजित आह² । पश्यामि भगवन् । भगवा-
नाह । तत्किं मन्यसेऽजित³ अस्ति किंचिन्नानात्वं देवानां पर-
निर्मितवशवर्तिनां सुखावत्यां लोकधातौ मनुष्याणां वा । अजित⁴
आह । एकमप्यहं भगवन्नानात्वं न समनुपश्यामि यावद्गर्हिकं
अत्र सुखावत्यां लोकधातौ मनुष्याः । भगवानाह । पश्यसि
पुनस्त्वमजित तत्र सुखावत्यां लोकधातावेतेषां मनुष्याणामुदारेषु
पद्मेषु⁵ गर्भावासं⁶ । आह । तद्यथापि नाम देवास्त्रायस्त्रिंश देवा
यामा वा⁷ पंचाशद्योजनिकेषु वा योजनशतिकेषु वा पंचयोज-
नशतिकेषु वा विमानेषु प्रविष्टाः⁸ क्रीडन्ति रमन्ति⁹ परिचारयन्ति
एवमेवाहं भगवन्नत्र¹⁰ सुखावत्यां लोकधातावेतेषां मनुष्याणा-
मुदारेषु पद्मेषु गर्भावासं¹¹ पश्यामि ॥ ४० ॥

सन्ति खलु पुनरत्र भगवन्सत्त्वा य औपपादुकाः पद्मेषु पर्येकैः
प्रादुर्भवन्ति । तत्कोऽत्र भगवन्हेतुः कः प्रत्ययो¹² यदन्ये गर्भावासं
प्रतिवसन्ति अन्ये पुनरौपपादुकाः पद्मेषु पर्येकैः¹³ प्रादुर्भवन्ति ।

¹ कृतकान्क्रामन्तः A. कृतकान्क्रामन्तः B. कृतकान्क्रामन्तः C. कृतकान्क्रामन्तः P. ² अनितो
बोधिसत्त्वा आह P. ³ Deest in P. ⁴ अनित deest in P. ⁵ पु पद्मेषु A.
पूपद्मेषु B C. P. ⁶ गर्भावासं A. B. गर्भावासं C. P. ⁷ देवा B. ⁸ प्रविष्टाः
A. B. C. प्रतिष्टा P. ⁹ रमन्ति P. ¹⁰ च deest in B. ¹¹ गर्भावासं A. P. गर्भावासं B.
From गर्भावासं to पद्मेषु left out in C. ¹² प्रादायोगः A. B. प्रत्ययोगः C. प्रयोग P.
¹³ अन्ये पुनरौपपादुकाः पर्येको पर्येकेषु A. अन्यपुनरौपपादुकाः पर्येको पर्येकेषु B. अन्ये
पुनरौपपादुकाः पर्येको पर्येकेषु C. अन्येषु न औपपादुका पर्येको पर्येकेषु P.

भगवानाह । ये तेऽजित बोधिसत्त्वा अन्येषु बुद्धक्षेत्रेषु स्थिताः^१
 सुखावत्यां लोकधातावुपपत्तये^२ विचिकित्तामुत्पादयन्ति तेन
 चित्तेन कुशलमूलान्यवरोपयन्ति^३ तेषामत्र गर्भावासो भवति ।
 ये पुनर्निर्विचिकित्तामुत्पाद्य च्छिन्नकांक्षाः सुखावत्यां लोकधा-
 तावुपपत्तये कुशलमूलान्यवरोपयन्ति बुद्धानां भगवतामसंगज्ञा-
 नमेवाकल्पयन्त्यभिश्चरद्दधत्यधिसुच्यन्ते त औपपादुकाः पद्मेषु पर्येकैः
 प्रादुर्भवन्ति । ये तेऽजित बोधिसत्त्वा महासत्त्वा अन्यत्र बुद्धक्षे-
 तेषु स्थिताश्चित्तमुत्पादयन्त्यमिताभस्य तथागतस्यार्हतः सम्यक्सं-
 बुद्धस्य दर्शनाय न विचिकित्तामुत्पादयन्ति न कांक्षन्त्यसंगं बुद्ध-
 ज्ञानं स्वकुशलमूलं चाभिश्चरद्दधति तेषामौपपादुकानां पर्येकैः
 'प्रादुर्भूतानां मुहूर्तमात्रेणैवंरूपः कायो भवति तद्यथान्येषां चि-
 रोपपन्नानां सत्त्वानां ॥ पश्याजित प्रज्ञाविशेषं'^४ प्रज्ञावैमाश्र्यं
 प्रज्ञापरिहाणिं प्रज्ञापरीक्षतां यत्तु हिताय पंच वर्षशतानि^५ परि-
 हीणा भवन्ति बुद्धदर्शनाद्बोधिसत्त्वदर्शनाद्धर्मश्रवणाद्धर्मसंकथना-
 त्कुशलमूलचर्यायाः परिहीणा भवन्ति सर्वकुशलमूलसंपत्तिभिः^६ ।
 यदिदं विचिकित्सापत्तितैः संज्ञामनसिकारैः । तद्यथापि नामाजित
 राज्ञः द्यच्चियस्य मूर्धाभिपिक्तस्य बंधनागारं भवेत्सर्वसौवर्णवैडूर्य-

^१ प्रमित्याः P.

^२ From विचिकित्सा to चित्तेन left out in C.

^३ From तेषां

to कुशलमूलान्यवरोपयन्ति left out in C P ^४ From धरोपयन्ति to महासत्त्वा च left out
 in A. B. धरोपयन्ति. in P. only ^५ धामस्य ३. धारं, स्य P. C. P. ^६ प्रादुर्भूतानां मुहूर्त-

मात्रेणैवरूपाः A. प्रादुर्भूतानामुहूर्तमात्रेणैवरूपाः B. प्रादुर्भूतानामुहूर्तमात्रेणैवरूपाः C प्रादुर्भूतानां
 मुहूर्तमात्रेणैवरूपाः P. ^७ प्रज्ञाविशेषं A. B. प्रज्ञाविशेषं C. प्रज्ञाविशेषं P. ^८ From

नि परिहीणा to यिता left out in P

^९ संपत्तिभिः A. संपत्तिभिः ॥ B. संपत्तिभिः C.

प्रत्युप्रमवसक्तपट्टमाल्यदामकलापं नानारंगविभववितानं दूष्य-
पट्टसंच्छन्नं^१ नानापुष्पकुसुमाभिकीर्णमुदारधूपनिर्धूपितं प्रासा-
दहर्म्यनिर्यूहंगवाक्षवेदिकातोरणविचित्रं सप्ररत्नकिंकिणीजाल-
संच्छन्नं चतुरस्रं चतुःस्थूणं^२ चतुर्द्वारं चतुःसोपानं । तत्र तस्य स
राज्ञः पुत्रः केनचिदेव कृत्येन प्रक्षिप्य जांबूनदमुवर्णमयैर्निगडैर्वद्धो
भवति । तस्य च तत्र पर्येकः प्रज्ञप्तः स्यादनेकगोनिकास्तीर्ण-
स्तूलिकापर्णकास्तीर्णः कालिंगप्रावरणप्रत्यास्तरणसोत्तरपदच्छद-
उभयांतलोहितोपधानश्चित्रो दर्शनीयः । स तत्र तदाभिषणो
वाभिसंपन्नो वा भवेत् । बहु चास्यानेकविधं शुचि विनीतं
पानभोजनं तत्रोपनाम्येत । तत्किं मन्यसेऽजितोदारस्तस्य राज-
पुत्रस्य स परिभोगो भवेत् । अजित^३ आह । उदारो भगवन् ।
भगवानाह । तत्किं मन्यसेऽजितापि त्वास्वादयेत्तत्र निशामयेच्च^४
तेन वा तुष्टिं विद्यात् । आह । नो हीदं भगवन् अपि तु^{१०} खलु
पुनर्यद्यपनीत्य^{११} राज्ञा तत्र बंधनागारे पक्षिप्तो भवेत्स ततो
मोक्षमेवाकांक्षेत् । अभिजातान्कुमारानमात्यान्स्व्यागारांश्चेष्टिनो

^१ छवसत्यपत A B छवसन्नपट्ट C Cf Lal Vist p 186, l 10, छवशक्तपट्टमाल्यदामक-
लापे; also Burnouf, Lotus, p 369

^२ दुष्पपट्टसंच्छन्नं A C दुष्पप्रदृशाच्छन्नं B

पुष्पसंच्छन्न P ^३ निग्रह P

^४ After समरत्न, P adds प्रतिमयिर्दंतं ॥

हेमरत्न ^५ चतुःस्थूण A चतुःशाय B चतुःस्थूणं C चतुःस्थूण P ^६ From पर्येक to

स तत्र left out in B ^७ रेन P ^८ अजित deest in P ^९ निगमयेच्च A C P.

निगमयेच्च B ^{१०} तु deest in C P ^{११} पुनर्यद्यपनीत्य A पुनर्यद्यपनीत्य B

पुनर्यद्यपनीत्ये C पुनर्यद्यपनीत्ये P ^{१२} रोनामात्यास्वंगा A रोनामात्यान्वा B रोना-
त्यास्वंगा C. रोनामात्यास्व्यागारां P

गृहपतीन्कोट्टराजांश्च पर्येषयेद्य एनं ततो बंधनागारात्परिमोच-
येयुः । किंचापि भगवंस्तस्य राजकुमारस्य तत्र बंधनागारे नाभि-
रतिर्नात्र परिमुच्यते यावन्न राजा प्रसादमुपदर्शयति । भगवानाह ।
एवमेवाजित ये ते वोधिसत्त्वा विचिकित्सापतिताः कुशलमू-
लान्यवरोपयन्ति कांक्षन्ति बुद्धज्ञानं¹ किंचापि तेन बुद्धनामश्रवणेन
²तेन च चित्तप्रसादमात्रेणात्र सुखावत्यां लोकधातावुपपद्यते न
तु खल्वीपपादुकाः पद्मेषु पर्येकैः प्रादुर्भवन्ति अपि तु पद्मेषु
गर्भावासं प्रतिवसन्ति । किंचापि तेषां तत्रोद्यानविमानसंज्ञाः
सन्तिष्ठन्ते । नास्त्युच्चारप्रसावं नास्ति खेटसिंहाणकं न प्रतिकूलं
मनसः प्रवर्तते । अपि तु खलु पुनः पंच वर्षशतानि विरहिता
भवन्ति बुद्धदर्शनेन धर्मश्रवणेन वोधिसत्त्वदर्शनेन³ धर्मसांकथ्य-
विनिश्चयेन सर्वकुशलमूलेन धर्मचर्याभिश्च । किंचापि ते⁴ तत्र
नाभिरमन्ते⁵ न तुष्टिं विजानन्ति⁶ । अपि तु खलु पुनः पूर्वा-
परान्क्षपयिस्तते भूयस्ततः पश्चान्निष्क्रामन्ति । न⁷ चैषां ततो

¹ ज्ञान A B P जान समसमज्ञान C नमसमसमज्ञान ते किंचापि p ² तेन च
चित्तप्रसादमात्रेणात्र सुखावत्यां लोकधातावुपपद्यते A तेन च चित्तप्रसादमात्रेणात्र सुखावत्यां लोक-
धातावुपपद्यते B ते च ते चित्तप्रसादमात्रेणात्र सुखावत्यां लोकधातावुपपद्यते C तेन च चित्त-
प्रसादमात्रेणात्र सुखावत्यां लोकधातावुपपद्यते P तेन च चित्तप्रसादमात्रेण एव सुखावत्यां
लोकधातावुपपद्यते p ³ Here A and C repeat धर्मश्रवणेन वोधिसत्त्वदर्शनेन

⁴ There is between विकल्प and विप, C repeats the following एहिता मरति बुद्धदर्शनेन धर्म-
श्रवणेन वोधिसत्त्वदर्शनेन धर्मश्रवणेन वोधिसत्त्वदर्शनेन धर्मसांकथ्यविनिश्चयेन सर्वकुशलमूलेन
धर्मचर्याभिश्च किंचापि ⁵ ते deest in P ⁶ नास्ति रमते A. B C P ⁷ पिना-
नमिति A. B. C विद्यति P ⁸ र B

निष्क्रामतां¹ निष्क्रमः प्रज्ञायत² ऊर्ध्वमधस्तिर्यग्वा । पश्याजित
एतर्हि नाम पंचभिर्वर्षशतैर्वहूनि बुद्धकोटीनियुतशतसहस्रोप-
स्थानानि स्युर्वहूपरिमाणासंख्येयाप्रमेयाणि च कुशलमूलान्य-
वरोपयितव्यानि³ । तत्सर्वे⁴ विचिकित्सादोषेण विनाशयन्ति । पश्या-
जित कियन्महतेऽनर्थाय⁵ बोधिसत्त्वानां विचिकित्सा⁶ संवर्तत
इति । तस्मात्तद्विजित बोधिसत्त्वैर्निर्विचिकित्सेर्बोधये चित्तमुत्पाद्य
क्षिप्रं सर्वसत्त्वहितसुखाधानाय सामर्थ्यप्रतिलभार्थं सुखावत्यां
लोकधातावुपपत्तये कुशलमूलानि परिणामयितव्यानि यत्र
भगवानमिताभस्तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धः ॥ ४१ ॥

एवमुक्तेऽजितो बोधिसत्त्वो भगवंतमेतदवोचत् । किं पुनर्भ-
गवन्बोधिसत्त्वा इतो बुद्धक्षेत्रात्परिणिष्पन्ना अन्येषां वा¹⁰ बुद्धानां
भगवतामंतिकात्सुखावत्यां लोकधातावुत्पत्स्यन्ते । भगवानाह ।
इतो ह्यजित बुद्धक्षेत्राद्वासप्रतिकोटीनियुतानि बोधिसत्त्वानां
परिनिष्पन्नानि यानि सुखावत्यां लोकधातावुपपत्स्यन्ते परि-
निष्पन्नानामवैवर्तिकानां बहुबुद्धकोटीनियुतशतसहस्राण्यवरो-
पितैः कुशलमूलैः कः पुनर्वादस्ततः परीक्षतरैः कुशलमूलैः ।

¹ निष्क्रामतां deest in B ² प्रज्ञायते t A B प्रज्ञायते । C प्रज्ञायतेः P ³ स्यात्सुख
A B C स्यात्सुख P ⁴ ना deest in A C P ⁵ तथाः in all MSS ⁶ सर्व
in all MSS ⁷ कियन्महते नर्थाय A कियन्महते नार्थाय B कियन्महते नर्थाय C. p
कियन्महते नार्थाय P ⁸ त्सां C ⁹ सामर्थ्ये A C P सामर्थ्ये प्र B ¹⁰ वा
deest in B. ¹¹ नि P न A B C The MSS constantly vary between नियुत
and नियुत, after कोटी or कोटि. I have preferred नियुत and कोटी throughout this
text

१ दुम्प्रसहस्य^१ तथागतस्यांतिकादष्टादशकोटीनियुतशतानि बोधिसत्त्वानां सुखावत्यां लोकधातावुपपत्स्यंते । पूर्वोत्तरे दिग्भागे २ रत्नाकरो नाम तथागतो विहरति । तस्यांतिकान्नवतिबोधिसत्त्वकोट्यः सुखावत्यां लोकधातावुपपत्स्यंते । ३ ज्योतिष्प्रभस्य तथागतस्यांतिकाद्द्वविंशतिबोधिसत्त्वकोट्यः सुखावत्यां लोकधातावुपपत्स्यंते । ४ अमितप्रभस्य तथागतस्यांतिकात्पंचविंशतिबोधिसत्त्वकोट्यः सुखावत्यां लोकधातावुपपत्स्यंते । ५ लोकप्रदीपस्य तथागतस्यांतिकात्षष्टिवोधिसत्त्वकोट्यः सुखावत्यां लोकधातावुपपत्स्यंते । ६ नागाभिभुवस्तथागतस्यांतिकाच्चतुःषष्टिवोधिसत्त्वकोट्यः सुखावत्यां लोकधातावुपपत्स्यंते । ७ विरजःप्रभस्य तथागतस्यांतिकात्पंचविंशतिबोधिसत्त्वकोट्यः सुखावत्यां लोकधातावुपपत्स्यंते । ८ सिंहस्य^२ तथागतस्यांतिकात्षोडशबोधिसत्त्वकोट्यः सुखावत्यां लोकधातावुपपत्स्यंते । ९ सिंहस्य तथागतस्यांतिकादष्टादशबोधिसत्त्वसहस्राणि^३ सुखावत्यां लोकधातावुपपत्स्यंते । १० श्रीकूटस्य तथागतस्यांतिकादेकाशीतिबोधिसत्त्वकोटीनियुतानि सुखावत्यां लोकधातावुपपत्स्यंते । ११ नरेन्द्रराजस्य तथागतस्यांतिकाद्दशबोधिसत्त्वकोटीनियुतानि सुखावत्यां लोकधातावुपपत्स्यंते । १२ बलाभिज्ञस्य तथागतस्यांतिकाद्दशबोधिसत्त्वसहस्राणि सुखावत्यां लोकधातावुपपत्स्यंते । १३ पुष्पध्वजस्य

^१ दुम्प्रसहस्य A °स्य B C. दुम्प्रसहस्य P. ^२ सिंहस्य deest in P ^३ बोधिसत्त्वकोट्यः महर्ष्याणि B, probably बोधिसत्त्वकोट्यः or बोधिसत्त्वकोटीनियुतमहर्ष्याणि ।

^४ Probably कोटी is left out, from महर्ष्याणि to श्रीपद्मना बोधिसत्त्व left out in P.

तथागतस्यांतिकात्पंचविंशतिवीर्यप्राप्ता बोधिसत्त्वकोट्य एकप्र-
स्थानप्रस्थिता एकेनाष्टाहेन नवतिंकल्पकोटीनियुतशतसहस्राणि
पञ्चान्मुखीकृत्य^१ सुखावत्यां लोकधातावुपपत्स्यन्ते । १४ज्वलना-
धिपतेस्तथागतस्यांतिकाद्वादशबोधिसत्त्वकोट्यः सुखावत्यां लोक-
धातावुपपत्स्यन्ते । १५वैशारद्यप्राप्तस्य तथागतस्यांतिकादेकोन-
सप्रतिबोधिसत्त्वकोट्यः सुखावत्यां लोकधातावुपपत्स्यन्तेऽमिता-
भस्य तथागतस्य दर्शनाय वंदनाय पर्युपासनाय परिपृच्छनाय
परिमन्थीकरणाय । एतेनाजित पर्यायेण परिपूर्णकल्पकोटीनियुतं^२
नामधेयानि परिकीर्तयेयं तेषां तथागतानां येभ्यस्ते बोधिसत्त्वा^३
उपसंक्रामन्ति सुखावत्यां लोकधातौ तममिताभं तथागतं द्रष्टुं
वंदितुं पर्युपासितुं न शक्यश्च पर्येतोऽधिगंतुं ॥४२॥

पश्याजित कियत्सुलब्धलाभास्ते सत्त्वा येऽमिताभस्य तथा-
गतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य नामधेयं श्रोष्यन्ति नापि ते सत्त्वा
हीनाधिमुक्तिका भविष्यन्ति येऽतश् एकचित्तप्रसादमपि तस्मिंस्त-
थागतेऽभिलप्स्यन्त अस्मिंश्च धर्मपर्याये । तस्मान्नर्हजित आरो-
चयामि वः प्रतिवेदयामि सदेवकस्य लोकस्य पुरतोऽस्य धर्म-
पर्यायस्य श्रावणाय । विसाहस्रमहासाहस्रमपि लोकधातुमग्निं-

^१ एनाष्टाहे नवनवति A. एनाष्टाहे नवनति B. एकेनाष्टाहे नवनवति C. एकेनाष्टाहे नवनति P

^२ पञ्चान्मुखीकृत्य येन A. B. पञ्चान्मुखीकृत्य येन C. पञ्चा मुखीकृत्य वाः P.

^३ ज्वलना A. B. C. ज्वलना P.

^४ परि deest in A B

^५ न्युत in all MSS.

^६ यस्यले बोधिप्रदानं A. यस्ये B. यस्यले बोधिप्रदानं C. यस्यले बोधिप्रदानः P.

^७ पा deest in A B C.

^८ P. adds परि after अग्निं.

पूर्णेभवगाह्यातिक्रमैकचित्तोत्पादमपि प्रतिसारो न कर्तव्यः ।
 तत्कस्य हेतोः । बोधिसत्त्वकोट्यो ह्यजिताश्रवणदिषामेवंरूपाणां
 धर्मपर्यायाणां विवर्ततेऽनुत्तरायाः सम्यक्संबोधेः । तस्मादस्य
 धर्मपर्यायस्याध्याशयेन श्रवणोद्ग्रहणधारणार्थं पर्यावाप्तये विस्त-
 रेण संप्रकाशय^१ भावनार्थं च सुमहद्वीर्यमारव्यव्य^२ । अंतश्
 एकरात्रिं दिनमध्येकगोदीहमाचमयंतश्चः पुस्तकावरोपितं कृत्वा
 सुलिखितो धारयितव्यः । शास्त्रसंज्ञा च तत्रोपाध्याये 'कर्तव्ये-
 च्छति^३ क्षिप्रमपरिमितान्सत्त्वानवैवर्तिकत्वेऽनुत्तरायाः सम्यक्सं-
 बोधेः प्रतिष्ठापयितुं तच्च^४ तस्य भगवतोऽमिताभस्य तथागतस्य
 बुद्धक्षेत्रं^५ 'द्रष्टुमात्मनश्च विशिष्टां बुद्धक्षेत्रगुणालंकारव्यूहसंपदं
 परियहीतुमिति ॥ अपि तु खल्वजितात्यर्थं सुलब्धलाभास्ते सत्त्वा
 श्रवरोपितकुशलमूलाः पूर्वजिनकृताधिकारा बुद्धाधिष्ठिताश्च
 भविष्यंति येषामनागतेऽध्वनि यावत्सद्धर्मविप्रलोपे^{१०} वर्तमान
 इम एयरूपा^{११} उदारा^{१२} धर्मपर्यायाः सर्वबुद्धसंवरिणिताः सर्व-
 बुद्धप्रशस्ताः सर्वबुद्धानुज्ञाता महतः^{१३} सर्वज्ञज्ञानस्य क्षिप्रमाहा-

^१ कश्चिन्नो A, C क्रमचित्तो B क्रमैकचित्तो P ^२ संप्रकाशये in all MSS, probably
 संप्रकाशनाय as in P ^३ सुमहद्वीर्यमारव्यव्य । A सुमहद्वीर्यमालम्ब्य । B °रव्यव्य । C
 सुमहद्वीर्यमारव्यव्य P ^४ ता कृत्वा A C ता कृत्वा B त अपि कृत्वा P ^५ कर्तव्या
 deest in P ^६ इच्छति A B C इच्छति P may be meant for a locat ve referring
 to उपाध्याये, or for म इच्छति ^७ क deest in C ^८ ते च A B तेन च C
 त च P ^९ द्रष्टु P ^{१०} विप्रलोपे A विप्रत्यये B विप्रलोपे C विप्रलोपे P But
 cf Yagyalkhedika p 30 l 14 भविष्यन्नागतेऽध्वनि °सद्धर्मविप्रलोपे वर्तमाने ^{११} इम-
 मेरूपा A B C °पा P ^{१२} रा deest in C ^{१३} तामहंत A C ता न चहंत B
 ता P least of महत

रकाः श्रोत्रावभासनागमिष्यंति ये श्रुत्वा चोदारप्रीतिप्रामोद्यं^१
प्रतिलप्स्यन्त उद्गहीष्यन्ति धारयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति पर्यवाप्स्यन्ति
परेभ्यो विस्तरेण संप्रकाशयिष्यन्ति भावनाभिरताश्च भविष्यन्त्यंतशो
लिखित्वा पूजयिष्यन्ति बहु^२ च ते पुण्यं प्रसविष्यन्ति यस्य न
सुकरा संख्या कर्तुं ॥ इति ह्यजित यत्तथागतेन कर्तव्यं कृतं मया ।
युष्माभिरिदानीं^३ निर्विचिकित्सायोगः करणीयः । मा संशयता-
संगमनावरणं बुद्धज्ञानं^४ मा भूत्सर्वाकारावरोपितरत्नमये बंध-
नागारे प्रवेशः । दुर्लभी ह्यजित बुद्धोत्पादो दुर्लभा धर्मदेशना
दुर्लभा क्षणसंपत् । आख्याता चाजित मया सर्वकुशलमूलपार-
मिताप्राप्तिः । यूयमिदानीमभियुज्यत प्रतिपद्यध्वं । अस्य खलु
पुनरजित धर्मपर्यायस्य महतीं परीदनां करोमि । अविप्रणाशाय
बुद्धधर्माणामनंतधीनाय^५ पराक्रमिष्यथ मा तथागताज्ञां क्षोभ-
यिष्यथ ॥४३॥

अथ खलु पुनर्भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभापत्^६ ।

न मे अकृतपुण्यानां श्रवा^७ भेष्यन्ति^८ इदृशाः ।

ये तु ते शूर सिद्धार्थाः श्रोष्यन्ति च इमां गिरं ॥९॥

^१ श्रोत्रा A B C श्रोत्रा P.

^२ चं A. B C चे P.

^३ विषहू A.

१ चहूनि B. १ चहू C ॥ चहू P.

^४ युष्माभिरिदानीं A युष्माभिरिदानीं B ० दानीं C

यस्याभिरिदानीं P

^५ स्त्रे A B C त्त P

^६ बुद्धज्ञान A B. C पुण्यं P.

^७ कारोपरो A B. C कारोपरो P

^८ परी B

^९ धर्माणामनंतधीना A C परी

मंत्रधीना B. धर्मानामनंतधीनाय P

^{१०} पुनर् deest in C P

^{११} मां गाथाअभापत् A. B.

मा गाथा अभापत् C. P

^{१२} श्रवा A C P. श्रावया B.

^{१३} भेष्यन्ति A. B. C.

भविष्यन्ति P

॥ सुखावतीचूहः ॥

दृष्टो यैश्च हि संबुद्धो लोकनाथ प्रभंकरः ।
 सगौरवैः श्रुतो धर्मः प्रीतिं प्राप्स्यति ते परां ॥२॥
 न शक्त हीनेहि कुसीदंदृष्टिभिः ।
 बुद्धान^१ धर्मेषु प्रसाद विंदितुं^२ ।
 ये बुद्धक्षेत्रेषु^३ अकार्षिं पूजां ।
 चैलोकनाथान^४ चर्यासु शिक्षिषु ॥३॥
 यथाधिकारे पुरुषो ह्यचक्षुः ।
 मार्गं न^५ जाने कुतु संप्रकाशयेत् ।
 सर्वं तथा श्रावक बुद्धज्ञाने ।
 अज्ञानकाः किं पुनरत्र सत्त्वाः ॥४॥
 बुद्धो^६ हि बुद्धस्य गुणां प्रजानते ।
 न देवनागासुरयक्षश्रावकाः ।
 अनेकबुद्धान पि नो गती^७ यथो ।
 बुद्धस्य ज्ञाने हि प्रकाशमाने ॥५॥
 यदि सर्वसत्त्वाः समता^८ भवेयुः ।
 विशुद्धज्ञाने^९ परमार्थकोविदाः ।
 ते कल्पकोटीरथ वापि उत्तरे ।
 नैकस्य बुद्धस्य गुणान्कथेयुः ॥६॥

^१ शीद A. B. C. विदं P.

^२ बुद्धे A. C. बुद्ध B. बुद्ध P.

^३ विविदि P.

^४ बुद्धपूजेषु A. C. बुद्धेषु B. बुद्धपूजे P.

^५ चैलो A. विधा B. ते लो C. न लो P.

^६ नाथान् B. P. नाथान् C.

^७ नु P.

^८ कु संप्र P.

^९ From बुद्धो to सर्वसत्त्वाः

left out in P.

^{१०} ना गती B

^{११} समता P.

^{१२} न P. नाः, see chap. 25

अत्रांतरे निर्वृत ते भवेयुः ।
 प्रकाशमाना बहुकल्पकोटीः ।
 न च बुद्धज्ञानस्य प्रमाणु लभ्यते ।
 तथा हि ज्ञानाश्चर्ये^१ जिनानां ॥ ७ ॥
 तस्मान्नरः पंडित विज्ञंजातियः^२ ।
 यो मद्य वाक्यमभिध्रद्ध्येय^३ ।
 कृत्वां स^४ साक्षाज्जिनज्ञानमार्गान्^५ ।
 बुद्धः^६ प्रजानं ति^७ गिरामुदीरयेत् ॥ ८ ॥
 कदाचि लभ्यति मनुष्यलाभः ।
 कदाचि^८ बुद्धान पि प्रादुर्भावः ।
 श्रद्धार्यप्रज्ञा सुचिरेण लभ्यते ।
 तस्यार्थप्राप्ते जनयेत्^९ वीर्यं ॥ ९ ॥
 य^{१०} ईदृशां^{११} धर्म श्रुण्वित् श्रेष्ठां ।
 लभ्यंति प्रीतिं सुगत स्मरंतः ।
 ते मित्रमस्माकमतीतमध्वनि ।
 ये चापि बोधाय^{१२} जनंति छंदमिति ॥ १० ॥ ४४ ॥

अस्मिन्खलु पुनर्धर्मपर्याये भाष्यमाखे द्वादशानां सत्त्वनियु-

^१ ज्ञानाश्चर्ये A. ज्ञानान्वाश्चर्ये B. ज्ञानाश्चर्ये C. ज्ञानाय P. Scan ०-०-०-०-०-०-०-०-

^२ ह B. ^३ य A. B. यः C. P. ^४ यु A. C. युः B. यः P. ^५ -त्वां य A. -त्वाय C.

ज्योत्स्नां स B. कृष्णास P. ^६ साधि जिन P. ^७ मार्गान् A. B. मार्गं न C. रासिं न P.

^८ बुद्धः A. B. C. बुद्ध P. ^९ जानति A. C. जानति B. भाति P. ^{१०} ह A. B.

ल C. र P. श्रेत? ^{११} हु A. C. ^{१२} याति P. ^{१३} ये B. ^{१४} सर P.

^{१५} ये बोधाय A. C. ये चापि बोधाये B. ये बुद्धयाधाय P.

तकोटीनां विरजो विगतमलं धर्मेषु^१ धर्मचक्षुर्विशुद्धं । चतुर्विंशत्या कोटीनियुतशतफलं^२ प्राप्तं^३ । अष्टानां भिद्युशतानामनुपादायाश्चवेभ्यश्चित्तानि विमुक्तानि । पंचविंशत्या बोधिसत्त्वकोटीभिरनुत्पत्तिकधर्मक्षांतिः प्रतिलब्धा । देवमानुषिकायाश्च प्रजायाश्चत्वारिंशत्कोटीनियुतशतसहस्राणामनुत्पन्नपूर्वाण्यनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ चिन्तान्युत्पन्नानि सुखावत्यां^४ लोकधातावुपपत्तये च कुशलमूलान्यवरोपितानि भगवतीऽमिताभस्य तथागतस्य^५ दर्शनकामतया । सर्वे च ते तत्रोपपद्यानुपूर्वेण^६ मञ्जुस्वरा नाम तथागता अन्येषु लोकधतुषूपपत्स्यन्ते । अशीतिश्च नियुतकोट्यो दीपकरे तथागते^७ लब्धक्षांतिका अवैवर्तिका अनुत्तरायाः^८ सम्यक्संबोधेरमितायुषैव^९ तथागतेन^{१०} परिपाचिताः^{११} पूर्वबोधिसत्त्वचर्यां चरंतस्ताश्च^{१२} सुखावत्यां लोकधातावुपपद्य पूर्वप्रणिधानचर्माः परिपूरयिष्यन्ति ॥४५॥

तस्यां वेलायामयं त्रिसाहस्रमहासास्रलोकधातुः षड्विकारं

^१ धर्मेषु deest in B

^२ वि B.

^३ शत and लं left out in P.

^४ This

passage seems to be imperfect, and, according to the five Chinese translations, we expect . चतुर्विंशत्या सत्त्वकोटीनियुतशतसहस्राणामनुत्पत्तिकधर्मफलं प्राप्तं । The number differs in the five translations between 200 kotis, 220 kotis, 22 kotis, 20 kotis, and 22 koti nyutas respectively; but they all agree in the Anāgāmi-phala ^५ प्रजायाश्च deest in P. ^६ लोकधातायु deest in P. ^७ दर्शना A C. दर्शण B दर्शन P. ^८ नुपूर्वेण A नुपूर्वेण B नुपूर्वेण C. P. ^९ दीपकर तथागत A B. दीपकर तथागते C. दीपकरे तथागते P. ^{१०} याः deest in C. ^{११} येव A येव B. येव C येव P. ^{१२} C. adds न after °तेन.

^{१३} परिपाचिताः A. C. P

परिपाचिताः B

^{१४} ताश्च A. C. P. ताश्च B.

^{१५} छो A. P. छ B C

प्राकंपत् । विविधानि च प्रातिहार्याणि संदृश्यंते स्म । पृथिव्यां
संस्कृतमभूत् दिव्यमानुषकानि च तूर्याणि संप्रवादितान्मभू-
वन् । अनुमोदनाशब्देन च यावदकनिष्ठभवनं विज्ञप्तम-
भूत् ॥ ४६ ॥

इदमवोचद्भगवानात्तमना अजितो बोधिसत्त्वो महासत्त्व
आयुष्मांश्चानंदः सा च सर्वावती पर्यत्सदेवमानुषासुरगरुडगंधर्वश्च
लोको भगवतो भाषितमभ्यनंदन्निति ॥ ४७ ॥

¹ भगवतोऽमिताभस्य तथागतस्य सुखावतीगुणवर्णपरि-

¹ From here the text is given from A , the various readings will be seen below

A भगवतोऽमिताभस्य तथागतस्य सुखावतीगुणवर्णपरिकीर्तन बोधिसत्त्वानामवैवर्त्तभूमिप्रवेश ॥

B श्रीभगवतोऽमिताभस्य तथागतस्य सुखावतीगुणवर्णपरिकीर्तन बोधिसत्त्वानामवैवर्त्तभूमिप्रवेश ॥

C भगवतोऽमिताभस्य तथागतस्य गुण परिकीर्तनं बोधिसत्त्वानामवैवर्त्तभूमिप्रवेश ॥

P भगवतो ऽमिताभस्य तथागतस्य गुण परिकीर्तनं बोधिसत्त्वानामवैवर्त्तभूमिप्रवेश ॥

A अमिताभस्य परियत् सुखावतीव्यूह

B अमिताभस्य परियत् सुखावतीव्यूह

C अमिताभस्य परियत् सुखावतीव्यूह सपूर्णा ॥ ॥ इति श्रीवदमिताभस्य तथागतस्य सुखा

P अमिताभस्य व्यूहपरिवर्त्त सुखावतीव्यूह सपूर्णा ॥ ॥ इति श्री अमिताभस्य सुखा

A महापानसूत्र समान ॥ ये धर्मा हेतुप्रभावा हेतु त्रेया तथागत ।

B महापानसूत्र समान ॥ ये धर्मा हेतुप्रभावा हेतु त्रेया तथागत ।

C घतीव्यूह महापानसूत्र समान ॥ ॥ शुभम् ॥

P घतीव्यूह नाम महापानसूत्र समान ॥

A ह्यवदन्नेषा च यो निरोध एव वादि महाश्रयण ॥ ॥ सवत् २३४े जातिकशुदि ३

B त्रेवद् त्रेया च यो निरोध एव वादि महाश्रयण ॥ ६६० ।

C

P सवत् २५५ मिति चैव शुक्र ६ ३

कीर्तनं¹ बोधिसत्त्वानामवैवर्त्यभूमिप्रवेशः । अमिताभस्य परिवर्तः
सुखावतीव्यूहमहायानसूत्रं समाप्तं ॥

ये धर्मा हेतुप्रभावा हेतुं तेषां तथागतः ।

स्रवदत्तेषां च यो निरोध एवं वादि महाश्रमणः ॥

A. संपूर्णमभूत् ॥ श्रीगुणवर्णपणारिमहानगरे मैत्रीपूरिमहाविहारे श्रीपाद्मवज्रदासवज्राचार्यस्य

B

C.

P

समैत्रिपूरमहाविहारया श्री पद्माचार्य रा-

A. ज्ञयानंदस्य च सर्वार्थसिद्धेः ॥ ॥ संसारमोक्षहेतौ स्वपापमुक्तये स्वनेप लिखितं शुभं ॥

B.

C.

P. ज्ञपं मुनिन चो याचुलो

शुभं ॥

¹ न A.

² ल्य A.

APPENDIX I.

SAṄGHAVARMAṆ'S CHINESE VERSION OF THE FOUR GĀTHĀS
IN THE SUKHĀVATĪVYŪHA (CHAPTERS 4, 9, 31, 44), WITH A
LITERAL TRANSLATION.

1. SANSKRIT TEXT, Chapter 4, pages 7-9.

1. O thou of eminent and bright countenance, whose power is endless, such a brightness as this is incomparable (in the world)! The brightness of the sun, moon, jewels, and pearls is all to be covered (as it were) just as a heap of black powder^a.

2. The form of the Tathāgata is without an equal in the world, and the great voice of the fully-enlightened one reverberates in the ten quarters. His virtue, knowledge, strength, meditation, wisdom, power, and good qualities are matchless, most excellent and rare.

戒聞精進 三昧智慧 威德無侶 殊勝希有	如來容顏 超世無倫 正覺大音 響流十方	日月摩尼 珠光燄耀 皆悉隱蔽 猶若聚墨	光顏巍巍 ¹ 威神無極 如是皎明 無與等者
------------------------------	------------------------------	------------------------------	---

^a 'Black powder' looks as if the Chinese translator had read *mashi* or *masi* for *bhoṣi*, see *Vagrabhāṣya*, p. 44, l. 24

3. Deeply and clearly, well and intensely, he thinks of the law of the Buddhas, (incomprehensible) like the sea, and understands its depth and greatest profoundness, and reaches its bottom. Bhagavat (i. e. honoured by the world) is ever free from ignorance, covetousness, and anger. O Hero, like a lion, whose spiritual virtue is immeasurable!

4. His merit is great and wide, his wisdom is deep and wonderful, and his light and powerful form cause the universe to be shaken^a. May I become a Buddha just as the holy king of the law, and deliver all beings from birth and death!

5. In generosity, equanimity, virtue, endurance, strength, also in meditation and wisdom, I shall become the best. Practising perfectly these vows I shall become a Buddha, the great helper of all those who have fear and anxiety.

如 是 三 昧	願 我 作 佛	人 雄 師 子	深 諦 善 念 ³
智 慧 爲 上	齊 聖 法 王	神 德 無 量	諸 佛 法 海
吾 誓 得 佛	遍 度 生 死	功 勳 廣 大	窮 深 盡 奧
普 行 此 願	靡 不 解 脫	智 慧 深 妙	究 其 涯 底
一 切 恐 懼	布 施 調 意 ^a	光 明 威 相	無 明 欲 怒
爲 作 大 安	戒 忍 精 進	震 動 大 千	世 尊 永 無

^a This would point to prakampati for pratapati

6. There may be a hundred thousands of millions of Buddhas—immeasurably great sages, whose number is as that of the sand of the Gaṅgā. To worship all these Buddhas does not equal the seeking for the way firmly and rightly without returning.

7. There are the worlds of the Buddhas like the sand of the Gaṅgā. These (Buddha-)countries are innumerable and countless. My light will shine over all these countries; thus my strength and power will be immeasurable.

8. May my country be the best (of all), when I become a Buddha, and the people, therein excellent, and the Bodhi-maṇḍala surpassing others. May my country be just as (the state of) Nirvāṇa, and without equal. I will pity and deliver all (beings).

9. May those who come to be born there from the ten quarters be pure and joyful, happy and at ease, when they arrive in my country. May

假使有佛 百千億萬 無量大聖 數如恒沙 供養一切 斯等諸佛 不如求道
 堅正不却 譬如恒沙 諸佛世界 復不可計 無數剎土 光明悉照 徧此諸國
 如是精進 威神難量 令我作佛 國土第一 其衆奇妙 道場超絕 國如泥洹
 而無等雙 我當哀愍 度脫一切 十方來生 心悅清淨 已到我國 快樂安穩

Buddha witness that this is my true realisation! I make prayer for that desire full of strength and vigour

10 May those Bhagavats of the ten quarters whose wisdom is unimpeded know always my thought and practice! Even if I abide in the midst of poisons and pains I shall always practise strength (virya) and endurance (kshânti) and be free from regret

諸苦毒中	常令此尊	力精所欲	幸佛信明
我行精進	知我心行	十方世尊 ¹⁰	是我眞證
忍終不悔	假令身止	智慧無礙	發願於彼

2 SANSKRIT TEXT Chapter 9 pages 22-24

1 If these prayers surpassing the world which I have made and by which I should certainly attain to the highest path should not be fulfilled may I not accomplish the perfect knowledge

2 If I should not become a great giver so as to save all the poor, for immeasurable kalpas may I not accomplish the perfect knowledge

普濟諸貧苦	我於無量劫	斯願不滿足	我建超世願
誓不成正覺	不爲大施主	誓不成正覺	必至無上道

3. If my name should not be heard all over the ten quarters, when I attain to the path of Buddha, may I not accomplish the perfect knowledge.

開⁴神⁵離⁶我⁷
彼力欲至
智演深成
慧光大正佛
眼 念 道

4. May I become the teacher of gods and men, having sought for the highest path, by generosity, deep and right meditation, pure wisdom and practising the pure practice (Brahmā-kāryā)^a.

滅此淨名
昏無慧聲
盲際土 修超
闇 行 十方

5. The great light produced by the spiritual power (of the Tathāgata) shines over unlimited countries, and destroys the darkness of three (kinds of) defilements, and saves all beings from misfortune.

閉消志究
塞除求竟
諸三無靡
惡垢上道所
道冥 道 聞

6. Opening his eye of wisdom, he (the Tathāgata) destroys that darkness of ignorance like a blind man. Shutting up all the evil paths, he opens the gate of the good state.

通廣爲誓
達濟諸不
善衆天人成
趣厄難人師正
門 難 師 覺

^a Bodhirūḍḍa translates this verse as follows 'If I should still seek for the object of desire, after I left home in order to advance towards the highest path, and should not practise meditation and wisdom, may I not become the chanoteer (of men whose passions are to be tamed) and the teacher of gods and men.'

7 Having accomplished his actions, his powerful light is brilliant over the ten quarters, so that the sun and moon do not shine, and the light of the sky becomes invisible

8 Opening the treasury of the law for the sake of a multitude he widely distributes the jewels of merit, and in the midst of a large assembly, he constantly preaches the law as a lion roars

9 Having worshipped all Buddhas he has made the stocks of merit perfect His prayers and wisdom having been perfect he has become the hero of the three worlds

10 Like Buddha who is possessed of unimpeded wisdom and understands and shines over everything may I also be possessed of the power of action and wisdom and equal this highest worthy

11 If this prayer should ever be fulfilled, the great-thousand (world) would be moved and the heavenly beings in the sky would shower down the wonderful and precious flowers

功祚成滿足
廣施功德寶
願慧悉成滿
等此最勝尊

威曜朗十方
常於大衆中
得爲三界雄
斯願若尅果

日月最重暉
說法師子吼
如佛無礙智
大千應感動

天光隱不現
供養一切佛
通達靡不照
虛空諸天人

爲衆開法藏
具足衆德本
願我功慧力
當雨珍妙華

12, Buddha spoke to Ānanda: When the Bhikshu Dharmākara spoke these verses, the whole earth was shaken in six different ways, and the heaven showered the wonderful flowers over it; and there was music spontaneously in the sky, in which this praise was produced: 'Thou wilt certainly accomplish the highest perfect knowledge^a.'

佛¹²告阿難法藏比丘說此頌
已應時普地六種震動天雨
妙華以散其上自然音樂空
中讚言決定必成無上正覺

3. SANSKRIT TEXT, Chapter 31, pages 49-54.

1. There are Buddha-countries in the eastern quarter, the number of which equals the sand of the river Ganges. The company of Bodhisattvas of those countries goes to see Buddha Amitāyu.

彼南²彼東方¹
土西北土諸
菩薩北菩薩佛
衆四維衆國

2 Thus also in the south, west, north, zenith, and nadir, and in the four corners (there are the same) The company of Bodhisattvas of those countries goes to see Buddha Amitāyu.

往上下往其
觀無亦觀數
量復無量如
覺然覺覺恒
沙

^a In the fourth and fifth of the five Chinese translations which are still in existence, this part is translated as a verse, as it is in Sanskrit, while in the first and second translations, these 12 verses are altogether left out.

3. All the Bodhisattvas, each bringing with him wonderful heavenly flowers, precious scents, and invaluable cloaks, worship Buddha Amitāyu.

4. All of them play on the heavenly music, from which an agreeable sound proceeds, singing and praising the most excellent worthy; thus they worship Buddha Amitāyu.

5. 6. He has finally obtained his supernatural power and wisdom, and easily entered the deep gate of the law. He has made the treasury of merit perfect, and his wonderful wisdom is without equal. The sun of his wisdom shines over the world, and dispels the cloud of birth and death. (Thus praising him), they (the Bodhisattvas) turn round him three times respectfully, and salute the highest worthy, touching the ground with their heads

7. Having seen that pure and adorned country, which is excellent and inconceivable, they raise their thoughts, praying that their own country should also be like this. (See verse 6 in Sanskrit)

稽首無上尊	具足功德藏	暢發和雅音	一切諸菩薩
見彼嚴淨土	妙智無等倫	歌歎最勝尊	各齋天妙華
微妙難思議	慧日照世間	供養無量覺	寶香無價衣
因發無上心	消除生死雲	究達神通慧	供養無量覺
願我國亦然	恭敬繞三匝	遊入深法門	咸然奏天樂

8. Then the Lord Amitāyu changes his countenance and smiles, and shines over the countries of the ten quarters, producing innumerable (rays of) light from his mouth. (See verse 11.)

今 白 三 應⁸
說 佛 市 時
仁 何 從 無
諦 緣 頂 量
聽 笑 入 尊

9. Turning back his light, he causes it to turn round his body three times and to enter into (his person) from the top of his head. All the assembly of gods and men are dancing with joy. (See verse 12.)

十¹² 唯 一 動
方 然 切 容
來 願 天 發
正 說 人 欣
士 意 衆 笑

10. The noble-minded Avalokiteśvara, making his cloak proper, touching the ground with his head, asks him, saying: 'Why dost thou smile? Pray, tell me thy thoughts.'

吾 梵¹¹ 踊 口
悉 聲 躍 出
知 猶 皆 無
彼 雷 歡 數
願 震 喜 光

11. The Brahma-voice (of Buddha) is like thunder, and produces a wonderful ringing sound, with eight different kinds of sound (saying). 'I shall give prophecy to the Bodhisattvas, and tell thee now;—do thou listen carefully!

志 八 大¹¹ 徧
求 音 士 照
嚴 暢 觀 十
淨 妙 世 方
土 響 音 國

12. 'I know thoroughly well the wishes of those noble-minded ones who come from the ten quarters, that they seek for a pure and adorned country, and that, having received prophecy, they will become Buddha.

受 當 整 迴¹²
決 授 服 光
當 授 藉 園
作 甚 首 繞
佛 記 聞 身

18 'If beings, having heard his name, wish to be born in his country, they will arrive there through the power of the former prayers of that Buddha (Amitâyü) and spontaneously attain to the state of "never returning again" (Avaivartya)'

19 The Bodhisattvas raise their prayers and pray that their own country should have no difference (from Sukhâvati) They think intently of saving all beings and making their name to be heard in the ten quarters

20 Having worshipped a million of Tathâgatas, and gone to their countries through their supernatural power and joyfully worshipped them there, they (the Bodhisattvas) return to the country of Sukhâvati

飛 普 自 其¹⁸
化 念 致 佛
徧 度 不 本
諸 一 退 願
刹 切 轉 力

恭 名 菩¹⁹ 聞
敬 顯 薩 名
歡 達 與 欲
喜 十 至 往
去 方 願 生

還 奉²⁰ 願 皆
到 事 己 悉
安 億 因 到
養 如 無 彼
國 來 矣 國

4 SANSKRIT TEXT Chapter 44, pages 73-75

1 If men have no stock of merit, they are not able to hear this Sûtra Those who are pure and keep the moral precepts are able to hear the right law

乃 清 不 若¹
獲 淨 得 人
聞 有 聞 無
正 戒 此 善
法 者 經 本

2 Those who have formerly seen Bhagavat, are able to believe in this matter. They will hear and practise (this law) respectfully and without pride, and skip for great joy

3 Those who are either proud, vicious, or neglectful, find it difficult to believe in this law. Those who have seen Buddhas in former life, willingly hear such a teaching as this

4 Neither Srāvakas nor Bodhi-sattvas are able to understand the holy thought (of Buddha), because it is just as if a man, blind from his birth wishes to go to lead others

5 The sea of wisdom of the Tathâgata is deep and wide unlimited and bottomless so that neither Srāvakas nor Pratyekabuddhas can measure it but Buddha only understands it clearly

6 7 Let even all men who may have perfectly attained to the Bodhi, and understood the sublime truth being possessed of pure wisdom, think of the wisdom of Buddha for a million

唯佛獨明了	譬如從生盲	難以信此法	曾更見世尊
假使一切人	欲行開導人	宿世見諸佛	則能信此事
具足皆得道	如來智慧每	樂聽如是教	謙敬聞奉行
淨慧知本空	深廣無涯底	聲聞或菩薩	踊躍大歡喜
億劫思佛智	二乘非所測	莫能究聖心	憍慢弊懈怠

of kalpas, and use their utmost power in their speech and explanation, yet they will not know the unlimitedness of Buddha's wisdom till the end of their life. Thus it is perfectly pure.

8. This life is very difficult to be obtained, and the appearance of Buddha in the world is also difficult to be met with, and men who have faith and wisdom are difficult (to be found); so that if they hear (this law), they must diligently seek for it.

9. If they, having heard the law, do not forget it, and having perceived (its deep meaning) respect it, and having obtained (its essence) rejoice greatly, they are my good and intimate friends. Therefore they ought to raise their own thoughts (for obtaining the Bodhi).

10. Even if the world is full of fire, yet they ought certainly to pass through it, and seek to hear the law. They will then certainly attain to the path of Buddha, and widely save (those who are in) the stream of birth and death.

設 ¹⁰	聞 ⁹	壽 ⁸	窮 ⁷
滿	法	命	力
世	能	甚	極
界	不	難	講
火	忘	得	說
必	見	佛	盡
過	敬	世	壽
要	得	亦	猶
聞	大	難	不
法	慶	值	知
會	則	人	佛
當	我	有	慧
成	善	信	無
佛	親	慧	邊
道	友	難	際
廣	是	若	如
濟	故	聞	是
生	當	精	致
死	發	進	清
流	意	求	淨

APPENDIX II.

THE SMALLER SUKHÂVATÎ-VYÛHA¹.

॥ नमः सर्वज्ञाय ॥

एवं मया श्रुतं । एकस्मिन्समये भगवाञ्श्रावस्त्यां विहरति
स्म जेतवनेऽनाथपिंडदस्थारामे महता भिक्षुसंघेन सार्धमर्धत्रयो-
दशभिर्भिक्षुशतैरभिज्ञानाभिज्ञातैः स्यविरैर्महाश्रावकैः सर्वैरर्हद्भिः ।
तद्यथा स्यविरेण च शारिपुत्रेण महामौद्गल्यायनेन च महाका-
श्यपेन च महाकप्फिणेन च महाकात्यायनेन च महाकौष्ठिलेन
च रेवतेन च शुद्धिपथकेन च नंदेन चानंदेन च राहुलेन च
गवांपतिना च भरद्वाजेन च कालोदयिना च वक्कुलेन चानि-
रुद्धेन च । एतैश्चान्यैश्च संबहुलैर्महाश्रावकैः संबहुलैश्च बोधि-
सत्त्वैर्महासत्त्वैः । तद्यथा मंजुश्रिया च कुमारभूतेनाजितेन च
बोधिसत्त्वेन गंधहस्तिना च बोधिसत्त्वेन नित्योद्युक्तेन च बोधि-
सत्त्वेनानिस्त्रिप्रधुरेण च बोधिसत्त्वेन । एतैश्चान्यैश्च संबहुलैर्बोधि-
सत्त्वैर्महासत्त्वैः । शक्रेण च देवानामिन्द्रेण ब्रह्मणा च सहांपतिना ।
एतैश्चान्यैश्च संबहुलैर्देवपुत्रनयुतशतसहस्रैः ॥ १ ॥

¹ See Journal of the Royal Asiatic Society, 1886, pp. 181-186, Selected Essays,
vol. II p. 349

तत्र खलु भगवानायुष्मन्तं शारिपुत्रमामन्वयति स्म । अस्ति शारिपुत्र पश्चिमे दिग्भाग इतो बुद्धक्षेत्रं कोटिशतसहस्रं बुद्धक्षेत्राणामतिक्रम्य सुखावती नाम लोकधातुः । तत्रामितायुर्नाम तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्ध एतर्हि तिष्ठति ध्रियते यापयति धर्मं च देशयति । तत्किं मन्यसे शारिपुत्र केन कारणेन सा लोकधातुः सुखावतीत्युच्यते । तत्र खलु पुनः शारिपुत्र सुखावत्यां लोकधातौ नास्ति सञ्चानां कायदुःखं न चित्तदुःखं अप्रमाणान्येव सुखकारणानि । तेन कारणेन सा लोकधातुः सुखावतीत्युच्यते ॥ २ ॥

पुनरपरं शारिपुत्र सुखावती लोकधातुः सप्तभिर्वेदिकाभिः सप्तभिस्तालपंक्तिभिः किंकिणीजालैश्च समलंकृता समन्ततोऽनुपरिक्षिप्ता चित्रा दर्शनीया चतुर्णां रत्नानां । तद्यथा सुवर्णस्य रूपस्य वैदूर्यस्य स्फटिकस्य । एवंपैः शारिपुत्र बुद्धक्षेत्रगुणव्यूहैः समलंकृतं तद्बुद्धक्षेत्रं ॥ ३ ॥

पुनरपरं शारिपुत्र सुखावत्यां लोकधातौ सप्तरत्नमय्यः पुष्करिण्यः । तद्यथा सुवर्णस्य रूपस्य वैदूर्यस्य स्फटिकस्य लोहितमुक्तस्याशमगर्भस्य मुसारगत्वस्य सप्रमस्य रत्नस्य । अष्टांगोपेतवारिपरिपूर्णाः समतीर्थकाः काकपेया सुवर्णवालुकासंस्तृताः । तासु च पुष्करिणीषु समन्ताच्चतुर्दिशं चत्वारि सोपानानि चित्राणि दर्शनीयानि चतुर्णां रत्नानां । तद्यथा सुवर्णस्य रूपस्य वैदूर्यस्य स्फटिकस्य । तासां च पुष्करिणीनां समन्ताद्रत्नवृक्षा जाताश्चित्रा दर्शनीया सप्रानां रत्नानां । तद्यथा सुवर्णस्य रूपस्य वैदूर्यस्य स्फटिकस्य लोहितमुक्तस्याशमगर्भस्य मुसारगत्वस्य सप्रमस्य

रत्नस्य । तामु च पुष्करिणीषु संति पद्मानि जातानि नीलानि नीलवर्णानि नीलनिर्भासानि नीलनिदर्शनानि । पीतानि पीतवर्णानि पीतनिर्भासानि पीतनिदर्शनानि । लोहितानि लोहितवर्णानि लोहितनिर्भासानि लोहितनिदर्शनानि । अवदातान्यवदातवर्णान्यवदातनिर्भासान्यवदातनिदर्शनानि । चित्राणि चित्रवर्णानि चित्रनिर्भासानि चित्रनिदर्शनानि शकटचक्रप्रमाणपरिणाहानि । एवरूपैः शारिपुत्र बुद्धक्षेत्रगुणव्यूहैः समलंकृतं तद्बुद्धक्षेत्रं ॥४॥

पुनरपरं शारिपुत्र तत्र बुद्धक्षेत्रे नित्यप्रवादितानि दिव्यानि तूर्याणि सुवर्णवर्णा च महापृथिवी रमणीया । तत्र च बुद्धक्षेत्रे त्रिष्कृतो रात्रौ त्रिष्कृतो दिवसस्य पुष्पवर्षे प्रवर्षति दिव्यानां मांदारवपुष्पाणां । तत्र ये सत्त्वा उपपन्नास्त एकेन पुरोभक्तेन कोटिशतसहस्रं बुद्धानां वंदंत्यन्याँल्लोकधातूग्त्वा । एकैकं च तथागतं कोटिशतसहस्राभिः पुष्पवृष्टिभिरभ्यवकीर्य पुनरपि तामेव लोकधातुमागच्छंति दिवाविहाराय । एवरूपैः शारिपुत्र बुद्धक्षेत्रगुणव्यूहैः समलंकृतं तद्बुद्धक्षेत्रं ॥५॥

पुनरपरं शारिपुत्र तत्र बुद्धक्षेत्रे संति हंसाः क्रींचा मयूराश्च । ते त्रिष्कृतो रात्रौ त्रिष्कृतो दिवसस्य संनिपत्य संगीतिं कुर्वन्ति स्म स्वकस्वकानि च रुतानि प्रव्याहरन्ति । तेषां प्रव्याहरतामिन्द्रियबलबोध्दंगशब्दो निश्चरति । तत्र तेषां मनुष्याणां तं शब्दं श्रुत्वा बुद्धमनसिकार उत्पद्यते धर्ममनसिकार उत्पद्यते संघमनसिकार उत्पद्यते ॥ तत्किं मन्यसे शारिपुत्र तिर्यग्योनिगतास्ते

सत्त्वाः । न पुनरेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्माद्धेतोः । नामापि शारिपुत्र
तत्र बुद्धक्षेत्रे निरयाणां नास्ति तिर्यग्योनीनां यमलोकस्य
नास्ति । ते पुनः पक्षिसंघास्तेनामितायुषा तथागतेन निर्मिता
धर्मशब्दं निश्चारयन्ति । एवरूपैः शारिपुत्र बुद्धक्षेत्रगुणव्यूहैः
समलंकृतं तद्बुद्धक्षेत्रं ॥ ६ ॥

पुनरपरं शारिपुत्र तत्र बुद्धक्षेत्रे तासां च तालपंक्तीनां तेषां च
किंकिणीजालानां वातेरितानां वल्गुर्मनोज्ञः शब्दो निश्चरति ।
तद्यथापि नाम शारिपुत्र कोटिशतसहस्रांगिकस्य दिव्यस्य तूर्यस्य
चार्यैः संप्रवादितस्य वल्गुर्मनोज्ञः शब्दो निश्चरति एवमेव
शारिपुत्र तासां च तालपंक्तीनां तेषां च किंकिणीजालानां
वातेरितानां वल्गुर्मनोज्ञः शब्दो निश्चरति । तत्र तेषां मनुष्याणां
तं शब्दं श्रुत्वा बुद्धानुस्मृतिः काये संतिष्ठति धर्मानुस्मृतिः काये
संतिष्ठति संघानुस्मृतिः काये संतिष्ठति । एवरूपैः शारिपुत्र
बुद्धक्षेत्रगुणव्यूहैः समलंकृतं तद्बुद्धक्षेत्रं ॥ ७ ॥

तत्किं मन्यसे शारिपुत्र केन कारणेन स तथागतोऽमितायुर्ना-
मोच्यते । तस्य खलु पुनः शारिपुत्र तथागतस्य तेषां च मनुष्या-
णामपरिमितमायुःप्रमाणं । तेन कारणेन स तथागतोऽमिता-
युर्नामोच्यते । तस्य च शारिपुत्र तथागतस्य दश कल्पा अनुत्तरां
सम्यक्संबोधिभिसंबुद्धस्य ॥ ८ ॥

तत्किं मन्यसे शारिपुत्र केन कारणेन स तथागतोऽमिताभो
नामोच्यते । तस्य खलु पुनः शारिपुत्र तथागतस्याभाप्रतिहता
सर्वबुद्धक्षेत्रेषु । तेन कारणेन स तथागतोऽमिताभो नामोच्यते ॥

तस्य च शारिपुत्र तथागतस्याप्रमेयः श्रावकसंघो येषां न सुकरं प्रमाणमाख्यातुं शुद्धानामर्हतां । एवंरूपैः शारिपुत्र बुद्धक्षेत्रगुण-
व्यूहैः समलंकृतं तद्बुद्धक्षेत्रं ॥ ९॥

पुनरपरं शारिपुत्र येऽमितायुषस्तथागतस्य बुद्धक्षेत्रे सत्त्वा उपपन्नाः शुद्धा बोधिसत्त्वा अविनिवर्तनीया एकजातिप्रतिबद्धा-
स्तेषां शारिपुत्र बोधिसत्त्वानां न सुकरं प्रमाणमाख्यातुमन्यत्रा-
प्रमेयासंख्येया इति संख्यां गच्छन्ति ॥ तत्र खलु पुनः शारिपुत्र बुद्धक्षेत्रे सत्त्वैः प्रणिधानं कर्तव्यं । तत्कस्माद्धेतोः । यत्र हि नाम
तथारूपैः सत्पुरुषैः सह समवधानं भवति । नावरमात्रकेण शारिपुत्र कुशलमूलेनामितायुषस्तथागतस्य बुद्धक्षेत्रे सत्त्वा उप-
पद्यन्ते । यः कश्चिच्छारिपुत्र कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा तस्य भगवतोऽमितायुषस्तथागतस्य नामधेयं श्रोष्यति श्रुत्वा च मन-
सिकरिष्यति एकरात्रं वा द्विरात्रं वा त्रिरात्रं वा चतुरात्रं वा पंचरात्रं वा षड्रात्रं वा सप्तरात्रं वाविशिष्टचित्तो मनसिकरिष्यति
यदा स कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा कालं करिष्यति तस्य कालं कुर्वतः सोऽमितायुस्तथागतः श्रावकसंघपरिवृतो बोधिसत्त्वगुण-
पुरस्कृतः पुरतः स्थास्यति सोऽविपर्यस्तचित्तः कालं करिष्यति च । स कालं कृत्वा तस्यैवामितायुषस्तथागतस्य बुद्धक्षेत्रे सुखावत्यां
लोकधातावुपपत्स्यते । तस्मात्तर्हि शारिपुत्र इदमर्थवशं संपश्यमान एवं वदामि सत्कृत्य कुलपुत्रेण वा कुलदुहित्रा वा तत्र बुद्धक्षेत्रे
चित्तप्रणिधानं कर्तव्यं ॥ १० ॥

तद्यथापि नाम शारिपुत्र अहमेतर्हि तां परिकीर्तयामि एवमेव

शारिपुत्र पूर्वस्यां दिश्यक्षोभ्यो नाम तथागतो मेरुध्वजो नाम तथागतो महामेरुर्नाम तथागतो मेरुप्रभासो नाम तथागतो मंजुध्वजो नाम तथागत एवंप्रमुखाः शारिपुत्र पूर्वस्यां दिशि गंगानदीवालुकोपमा बुद्धा भगवंतः स्वकस्वकानि बुद्धक्षेत्राणि जिह्नेन्द्रियेण संच्छादयित्वा निर्वैठनं कुर्वन्ति । प्रतीयथ यूयमिदमचिंत्यगुणपरिकीर्तनं सर्वबुद्धपरियहं नाम धर्मपर्यायं ॥ ११ ॥

एवं दक्षिणस्यां दिशि चंद्रसूर्यप्रदीपो नाम तथागतो यशःप्रभो नाम तथागतो महार्चिस्कंधो नाम तथागतो मेरुप्रदीपो नाम तथागतोऽनंतवीर्यो नाम तथागत एवंप्रमुखाः शारिपुत्र दक्षिणस्यां दिशि गंगानदीवालुकोपमा बुद्धा भगवंतः स्वकस्वकानि बुद्धक्षेत्राणि जिह्नेन्द्रियेण संच्छादयित्वा निर्वैठनं कुर्वन्ति । प्रतीयथ यूयमिदमचिंत्यगुणपरिकीर्तनं सर्वबुद्धपरियहं नाम धर्मपर्यायं ॥ १२ ॥

एवं पश्चिमायां दिश्यमितायुर्नाम तथागतोऽमितस्कंधो नाम तथागतोऽमितध्वजो नाम तथागतो महाप्रभो नाम तथागतो महारत्नकेतुर्नाम तथागतः शुद्धरश्मिप्रभो नाम तथागत एवंप्रमुखाः शारिपुत्र पश्चिमायां दिशि गंगानदीवालुकोपमा बुद्धा भगवंतः स्वकस्वकानि बुद्धक्षेत्राणि जिह्नेन्द्रियेण संच्छादयित्वा निर्वैठनं कुर्वन्ति । प्रतीयथ यूयमिदमचिंत्यगुणपरिकीर्तनं सर्वबुद्धपरियहं नाम धर्मपर्यायं ॥ १३ ॥

एवमुत्तरायां दिशि महार्चिस्कंधो नाम तथागतो वैश्वानरनिर्घोषो नाम तथागतो दुंदुभिस्वरनिर्घोषो नाम तथागतो

तस्य च शारिपुत्र तथागतस्याप्रमेयः श्रावकसंघो येषां न सुकरं प्रमाणमाख्यातुं शुद्धानामर्हतां । एवरूपैः शारिपुत्र बुद्धक्षेत्रगुणव्यूहैः समलंकृतं तद्बुद्धक्षेत्रं ॥९॥

पुनरपरं शारिपुत्र येऽमितायुषस्तथागतस्य बुद्धक्षेत्रे सत्त्वा उपपन्नाः शुद्धा बोधिसत्त्वा अविनिवर्तनीया एकजातिप्रतिबद्धास्तेषां शारिपुत्र बोधिसत्त्वानां न सुकरं प्रमाणमाख्यातुमन्यत्राप्रमेयासंख्येया इति संख्यां गच्छन्ति ॥ तत्र खलु पुनः शारिपुत्र बुद्धक्षेत्रे सत्त्वैः प्रणिधानं कर्तव्यं । तत्कस्माद्धेतोः । यत्र हि नाम तथारूपैः सत्पुरुषैः सह समवधानं भवति । नावरमात्रकेण शारिपुत्र कुशलमूलेनामितायुषस्तथागतस्य बुद्धक्षेत्रे सत्त्वा उपपद्यन्ते । यः कश्चिच्छारिपुत्र कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा तस्य भगवतोऽमितायुषस्तथागतस्य नामधेयं श्रोयति श्रुत्वा च मनसिकरिष्यति एकरात्रं वा द्विरात्रं वा त्रिरात्रं वा चतुरात्रं वा पंचरात्रं वा षड्रात्रं वा सप्तरात्रं वाविक्षिप्तचित्तो मनसिकरिष्यति यदा स कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा कालं करिष्यति तस्य कालं कुर्वतः सोऽमितायुस्तथागतः श्रावकसंघपरिवृतो बोधिसत्त्वगणपुरस्कृतः पुरतः स्थास्यति सोऽविपर्यस्तचित्तः कालं करिष्यति च । स कालं कृत्वा तस्यैवामितायुषस्तथागतस्य बुद्धक्षेत्रे सुखावत्यां लोकधातावुपपत्स्यते । तस्मात्तर्हि शारिपुत्र इदमर्थवशं संपश्यमान एवं वदामि सत्कृत्य कुलपुत्रेण वा कुलदुहित्रा वा तत्र बुद्धक्षेत्रे चित्तप्रणिधानं कर्तव्यं ॥१०॥

तद्यथापि नाम शारिपुत्र अहमेतर्हि तां परिकीर्तयामि एवमेव

शारिपुत्र पूर्वस्यां दिश्यशोभ्यो नाम तथागतो मेरुध्वजो नाम तथागतो महामेरुर्नाम तथागतो मेरुप्रभासो नाम तथागतो संजुध्वजो नाम तथागत एवंप्रमुखाः शारिपुत्र पूर्वस्यां दिशि गंगानदीवालुकोपमा बुद्धा भगवंतः स्वकस्वकानि बुद्धद्येवाणि जिह्वेन्द्रियेण संच्छादयित्वा निर्वेठनं कुर्वन्ति । प्रतीयथ यूयमिदमचिंत्यगुणपरिकीर्तनं सर्वबुद्धपरियहं नाम धर्मपर्यायं ॥ ११ ॥

एवं दक्षिणस्यां दिशि चंद्रसूर्यप्रदीपो नाम तथागतो यशःप्रभो नाम तथागतो महाचिंस्कंधी नाम तथागतो मेरुप्रदीपो नाम तथागतोऽनंतवीर्यो नाम तथागत एवंप्रमुखाः शारिपुत्र दक्षिणस्यां दिशि गंगानदीवालुकोपमा बुद्धा भगवंतः स्वकस्वकानि बुद्धद्येवाणि जिह्वेन्द्रियेण संच्छादयित्वा निर्वेठनं कुर्वन्ति । प्रतीयथ यूयमिदमचिंत्यगुणपरिकीर्तनं सर्वबुद्धपरियहं नाम धर्मपर्यायं ॥ १२ ॥

एवं पश्चिमायां दिश्यमितायुर्नाम तथागतोऽमितस्कंधो नाम तथागतोऽमितध्वजो नाम तथागतो महाप्रभो नाम तथागतो महारत्नकेतुर्नाम तथागतः शुद्धरश्मिप्रभो नाम तथागत एवंप्रमुखाः शारिपुत्र पश्चिमायां दिशि गंगानदीवालुकोपमा बुद्धा भगवंतः स्वकस्वकानि बुद्धद्येवाणि जिह्वेन्द्रियेण संच्छादयित्वा निर्वेठनं कुर्वन्ति । प्रतीयथ यूयमिदमचिंत्यगुणपरिकीर्तनं सर्वबुद्धपरियहं नाम धर्मपर्यायं ॥ १३ ॥

एवमुत्तरायां दिशि महाचिंस्कंधी नाम तथागतो वैश्वानरनिर्घोषो नाम तथागतो दुंदुभिस्वरनिर्घोषो नाम तथागतो

दुष्प्रधर्षो नाम तथागत आदित्यसंभवो नाम तथागतो जलेनि-
 प्रभो नाम तथागतः प्रभाकरो नाम तथागत एवंप्रमुखा शारि-
 पुत्रोत्तरायां दिशि गंगानदीवाल्मुकीपमा बुद्धा भगवंतः स्वकस्व-
 कानि बुद्धक्षेत्राणि जिह्वेन्द्रियेण संच्छादयित्वा निर्वेठनं कुर्वन्ति ।
 प्रतीयथ यूयमिदमचिंत्यगुणपरिकीर्तनं सर्वबुद्धपरियहं नाम
 धर्मपर्यायं ॥ १४ ॥

एवमधस्तायां दिशि सिंहो नाम तथागतो यशो नाम तथा-
 गतो यशःप्रभासो नाम तथागतो धर्मो नाम तथागतो धर्मधरो
 नाम तथागतो धर्मध्वजो नाम तथागत एवंप्रमुखाः शारिपुत्रा-
 धस्तायां दिशि गंगानदीवाल्मुकीपमा बुद्धा भगवंतः स्वकस्व-
 कानि बुद्धक्षेत्राणि जिह्वेन्द्रियेण संच्छादयित्वा निर्वेठनं कुर्वन्ति ।
 प्रतीयथ यूयमिदमचिंत्यगुणपरिकीर्तनं सर्वबुद्धपरियहं नाम
 धर्मपर्यायं ॥ १५ ॥

एवमुपरिष्ठायां दिशि ब्रह्मघोषो नाम तथागतो नक्षत्रराजो
 नाम तथागत इंद्रकेतुध्वजराजो नाम तथागतो गंधोत्तमो नाम
 तथागतो गंधप्रभासो नाम तथागतो महार्चिस्कंधो नाम तथा-
 गतो रत्नकुसुमसंपुष्पितगात्रो नाम तथागतः सालेंद्रराजो नाम
 तथागतो रत्नोत्पलश्रीर्नाम तथागतः सर्वार्थदर्शो नाम तथागतः
 सुमेरुकल्पो नाम तथागत एवंप्रमुखाः शारिपुत्रोपरिष्ठायां दिशि
 गंगानदीवाल्मुकीपमा बुद्धा भगवंतः स्वकस्वकानि बुद्धक्षेत्राणि
 जिह्वेन्द्रियेण संच्छादयित्वा निर्वेठनं कुर्वन्ति । प्रतीयथ यूयमिदम-
 चिंत्यगुणपरिकीर्तनं सर्वबुद्धपरियहं नाम धर्मपर्यायं ॥ १६ ॥

तत्किं मन्यसे शारिपुत्र केन कारणेनायं धर्मपर्यायः सर्वबुद्ध-
परियहो नामोच्यते । ये केचिच्छारिपुत्र कुलपुत्रा वा कुलदुहितरो
वास्य धर्मपर्यायस्य नामधेयं श्रोष्यन्ति तेषां च बुद्धानां भगवतां
नामधेयं धारयिष्यन्ति सर्वे ते बुद्धपरिगृहीता भविष्यन्त्यविनिवर्त-
नीयाश्च भविष्यन्त्यनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ । तस्मात्तर्हि शारिपुत्र
श्रद्धान्धं प्रतीयथ माकांक्षयथ मम च तेषां च बुद्धानां भग-
वतां । ये केचिच्छारिपुत्र कुलपुत्रा वा कुलदुहितरो वा तस्य
भगवतोऽमितायुषस्तथागतस्य बुद्धक्षेत्रे चित्तप्रणिधानं करिष्यन्ति
कृतं वा कुर्वन्ति वा सर्वे तेऽविनिवर्तनीया भविष्यन्त्यनुत्तरायां
सम्यक्संबोधौ तत्र च बुद्धक्षेत्रे उपपत्स्यन्त्युपपन्ना वोपपद्यन्ति वा ।
तस्मात्तर्हि शारिपुत्र श्रद्धिः कुलपुत्रैः कुलदुहितृभिश्च तत्र बुद्धक्षेत्रे
चित्तप्रणिधिर्रूपादयितव्यः ॥ १७ ॥

तद्यथापि नाम शारिपुत्राहमेतर्हि तेषां बुद्धानां भगवतामे-
वमचिंत्यगुणान्परिकीर्तयामि एवमेव शारिपुत्र ममापि ते बुद्धा
भगवन्त एवमचिंत्यगुणान्परिकीर्तयन्ति । सुदुष्करं भगवता शाक्य-
मुनिना शाक्याधिराजेन कृतं । सहायां लोकधातावनुत्तरां
सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य सर्वलोकविप्रत्ययनीयो धर्मो देशितः
कल्पकपाये सत्त्वकपाये दृष्टिकपाय आयुष्कपाये क्लेशकपाये ॥ १८ ॥

तन्ममापि शारिपुत्र परमदुष्करं यन्मया सहायां लोकधाता-
वनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य सर्वलोकविप्रत्ययनीयो धर्मो
देशितः सत्त्वकपाये दृष्टिकपाये क्लेशकपाय आयुष्कपाये कल्पक-
पाये ॥ १९ ॥

इदमवीचद्भगवानात्तिमनाः । आयुष्माञ्शारिपुत्रस्ते च भिक्ष-
वस्ते च बोधिसत्त्वाः सदेवमानुषासुरगंधर्वश्च लोको भगवतो
भाषितमभ्यनंदन् ॥ २० ॥

॥ सुखावतीव्यूहो नाम महायानसूत्रं ॥

